

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 41.

Fredagen den 14 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 8 och den 11 innevarande juni.

§ 2.

Herr **talmannen** yttrade: Jag ber att få meddela kammaren, att jag ämnar låta de å dagens föredragningslista uppförda, en gång bordlagda ärendena föredragas till avgörande redan vid dagens plenum.

§ 3.

Föredrogs sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m.

I en den 19 april 1940 dagtecknad, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 219, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för sagda dag, föreslagit riksdagen att godkänna de i statsrådsprotokollet framlagda grunderna för en omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m., avsedd att träda i tillämpning vid den framtida tidpunkt, som kunde bli bestämd därför, sedan riksdagen, på framställning, anvisat medel för de av omorganisationen föranledda kostnaderna.

Till statsutskottet hade jämväl hänvisats följande i anledning av propositionen inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

nr 261 av herr *Lindqvist*,

nr 262 av herr *Hedlund* i Östersund och

nr 263 av herr *Andersson* i Lindome m. fl.

Efter överenskommelse mellan statsutskottet och första lagutskottet hade propositionen och motionerna behandlats av sammansatt stats- och första lagutskott.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med de erinringar som utskottet därutinnan anført, godkänna de i propositionen framlagda grunderna för en omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m.; samt

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna II: 261—263, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens ågärd.

Utskottet hade i sin motivering (å sid. 31—32 i det tryckta utlåtandet) yttrat bland annat:

»Departementschefen har i propositionen avvisat tanken på att uppställa

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 41.

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
 juris kandidatexamen såsom behörighetsvillkor för landsfiskalsbefattning. I motionen II:263 har åter påyrkats att ett dylikt kompetenskrav måtte uppställas. Uppenbarligen kan det i vissa fall, främst måhända när landsfiskal utför åklagartalan i andra brottmål än sådana som röra mera obetydliga förseelser, utgöra en svaghet att han icke har den mera fullständiga juridiska utbildning som avläggandet av nämnda examen innebär. Med hänsyn till landsfiskalernas arbetsuppgifter i stort sett har utskottet dock ej kunnat avsluta sig till kravet på juris kandidatexamen såsom behörighetsvillkor för landsfiskalstjänst. Utskottet vill framhålla, att den antydda svagheten vid åklagartalans utförande kan undanröjas genom att sådan talan vid mera krävande åtal utföres av landsfogden eller landsfogdeassistent. Denna lösning är enligt utskottets mening att föredraga framför uppställandet av juris kandidatexamen såsom behörighetsvillkor för landsfiskalerna. Med hänsyn till den ståndpunkt i fråga om kompetenskraven, som utskottet sålunda intagit, finner utskottet anledning ej föreligga att — såsom i nyssnämnda motion jämväl påyrkats — förorda annan löneställning för landsfiskalerna än den av departementschefen föreslagna placeringen i lönegraderna A 22—A 24.

Såsom grundläggande kompetensvillkor för tillträde till landsfiskalsbanan skall enligt propositionen uppställas avläggandet av studentexamen eller inhämtandet av däremot svarande kunskapsmätt, dock med möjlighet till dispens. Detta innebär en skärpning av vad som för närvarande gäller; för tillträde till landsfiskalsexamen fordras nu bland annat betyg över avlagd realexamen eller annat kunskapsprov som må kunna ersätta dylikt examen. I motionen II:261 har också gjorts gällande att realexamen borde anses tillräcklig. Enligt utskottets mening kan det, med hänsyn till den grundliga utbildning som landsfiskalsaspiranterna avses skola erhålla, icke anses föreligga tillräcklig anledning att i princip kräva att aspiranterna dessförinnan genomgått en så långvarig och på landsfiskalernas arbetsuppgifter så föga inriktad utbildning som studentexamen. Man synes härvidlag såsom formell kompetensfordran kunna nöja sig med realexamen eller däremot svarande kunskapsmätt, varefter det får bero på tillströmningen till banan i vad mån tjänsterna bliva besatta med personer med högre kompetens.»

Reservationer hade avgivits:

1:o) av herrar *Gärde, Bernhard Nilsson, Karl Emil Johanson* och *Branting* vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande (sid. 31—32), som börjar med orden »Såsom grundläggande kompetensvillkor» och slutar med orden »personer med högre kompetens», bort erhålla följande lydelse:

»Såsom grundläggande kompetensvillkor för tillträde till landsfiskalsbanan skall enligt propositionen uppställas avläggandet av studentexamen eller inhämtandet av däremot svarande kunskapsmätt. I motionen II:261 har åter påyrkats att, i likhet med vad för närvarande gäller, realexamen borde anses tillräcklig. Utskottet vill erinra, att ett av huvudsyftena med den förevarande reformen är att stärka landsfiskalernas kompetens. Såsom skäl för propositionens förslag, vilket i denna del överensstämmer med vad de sakkunniga förordat, har departementschefen uttalat att det angivna kompetenskravet torde följa av det plan på vilket den teoretiska undervisningen skall läggas. Utskottet vill understryka vikten av att de, som skola genomgå den för distriktsåklagaraspiranterna avsedda utbildningskursen, hava tillräckliga förkunskaper; i propositionen har också framhållits, att de av de sakkunniga föreslagna kursfördringarna äro så pass omfattande, att stora krav måste ställas såväl på eleverna som på lärarna och undervisningens anordnande, om allt skall kunna medhinnas inom den angivna tiden. Härtill kommer att den lämpligaste tiden

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
för aspirantutbildningens påbörjande synes vara den ålder vid vilken studentexamen i regel avlägges. Det torde icke behöva befaras att krav på studentexamen eller motsvarande kompetens skulle medföra att för landsfiskalsbanan lämpade personer skulle bli utestängda därifrån på grund av kostnaderna; såsom ovan angivits finnes för övrigt möjlighet till dispens. Utskottet har därför ansett sig kunna ansluta sig till propositionen i denna del.»

2:o) av herr *Hedlund* i Östersund, som — under hänvisning till vad som därutinnan anförts i motionen II: 263 — ansett att utskottet bort i sitt yttrande uttala, att den ifrågasatta omorganisationen borde träda i kraft den 1 juli 1941, att som kompetenskrav för landsfiskalstjänst borde uppställas avlagd juris kandidatexamen samt att landsfiskalstjänsterna borde, med den av Kungl. Maj:t förordade differentieringen, placeras i lönegraderna A 24—A 26.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Hedlund* i Östersund: Herr talman! Jag har inom det sammansatta utskottet biträtt en av herr Andersson i Lindome m. fl. i ämnet väckt motion. Denna skiljer sig icke i princip från Kungl. Maj:ts förslag, men den innehåller vissa yrkanden, som jag anser mycket välgrundade.

Då 1917 års riksdag reglerade landsfiskalstjänsterna, kunde man icke förutse vilken omfattning dessa tjänster skulle komma att få i framtiden. Av den anledningen fastställdes inga högre examenskvalifikationer på landsfiskalsaspiranterna och ej heller blevo landsfiskalernas löner rimliga i förhållande till de krävande tjänsterna. Nu har utvecklingen gått därhän att alla — även landsfiskalerna själva — erkänna, att om man skall få fram en landsfiskalskår, som blir mäktig de uppgifter tjänsten ålägger dem, får man lov att höja kvalifikationsbestämmelserna för landsfiskalsaspiranterna. Den kvalifikationsgrund, som aspiranterna böra inneha, är juris kandidatexamen.

Jag uttalar intet klander mot den nuvarande landsfiskalskåren när jag säger, att samhället måste kräva av dessa betydelsefulla befattningshavare att de äro så högt kvalificerade, som tjänsten kräver. Landsfiskalen är statens representant i rättegången. Han har där emot sig de högt kvalificerade advokaterna. Även om landsfiskalerna klara sin uppgift — och det ha de i stor utsträckning gjort — komma de ändå att inför allmänheten och även inför sig själva att framstå såsom mindervärdiga representanter i rättegången, och när den nya rättegångsreformen med koncentrerat förfarande kommer, är det alldeles påtagligt, att det minsta vi måste kräva är att landsfiskalen såsom allmän åklagare är juris kandidat.

Jag vill peka på ytterligare en sak, som man i detta sammanhang bör beakta; landsfiskalerna böra vara så kvalificerade att de kunna vinna befordran till landsfogdetjänst. Landsfogdarna böra med ett ord rekryteras ur landsfiskalskåren. Denna möjlighet står landsfiskalerna icke till buds, om icke samma kvalifikationsgrund finns för deras tjänst som för landsfogdarnas. Jag har därför i utskottet yrkat, att riksdagen skulle uttala som sin mening att landsfiskalstjänsterna skola innehavas av män, som tagit juris kandidatexamen.

I fråga om lönerna har jag, herr talman, också haft en från utskottet avvikande mening. Jag har ingenting emot den differentierade lönen eller att en landsfiskal i ett tyngre distrikt får en högre lön. Men jag har yrkat, att landsfiskalerna skola flyttas ett par lönegrader högre än utskottet föreslagit. Skälet är dels att jag kräver strängare kvalifikationsvillkor för landsfiskalerna och dels — och det är det avgörande skälet — att tjänsten är så ansträngande. Dessa befattningshavare pressas av så hårt arbete att de måste

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.) få en lön, som något så när svarar mot deras arbetsuppgifter. Om herrarna slå upp såväl propositionen som de sakkunnigas utredning och läsa programmet för landsfiskalernas verksamhet, nödgas ni nog erkänna, att deras arbetsuppgifter äro så mångskiftande att ingen tjänstemannagrupp har en arbetsbörda, som kan jämföras med landsfiskalernas. Detta ensamt motiverar den löneplacering jag förordar. Landsfiskalens ställning i ekonomiskt avseende bör även ur andra synpunkter vara sådan att han kan känna sig helt ekonomiskt oberoende. Han har en medelsförvaltning, som är stor till sin omfattning, och en arbetsbörda, som är hårt pressande. Då andra människor, statsanställda och i enskild tjänst, ha sin givna vilodag, får ofta landsfiskalen det mest ansträngande arbetet. På söndagar och under helger, då andra tjänstemän kunna utnyttja sin ledighet, då är landsfiskalen icke så sällan i det mest intensiva arbete. Han har sextio flera arbetsdagar än tjänstemän i allmänhet.

Jag har som sagt inom utskottet anmält min reservation för bifall till den motion, som herr Andersson i Lindome väckt. Av formella skäl måste jag emellertid ändra yrkandet i reservationen, och jag yrkar nu herr talman i stället, *dels*, att den mening på sid. 30 i utskottets motivering, som lyder: »Något datum för reformens genomförande synes icke nu kunna fixeras», måtte utbytas mot följande mening: »Utskottet anser, att den ifrågasatta omorganisationen bör träda i kraft den 1 juli 1941», *dels ock* att den del av utskottets motivering å sid. 31—32, som börjar med orden: »Departementschefen har» och som slutar med orden: »med högre kompetens», måtte utbytas mot följande yttrande: »Utskottet anser under hänvisning till vad som anförts i motionen II: 263, att som kompetenskrav för landsfiskalstjänst bör uppställas avlagd juris kandidatexamen samt att landsfiskalstjänsterna böra, med den av Kungl. Maj:t förordade differentieringen, placeras i lönegraderna A 24—A 26.»

I detta anförande instämde herrar *Lindmark, Hedlund* i Häste, *Silfwerbrand, Liedberg, Landgren, Holmdahl, Arnemark, Andersson* i Igelboda, *Birke, Lundell, Johansson* i Krogstorp, *Hallén, Jonsson* i Haverö, *Pettersson* i Hällbacken, *Annér* och *Jacobson*.

Herr **Andersson** i Lindome: Herr talman! Efter det anförande, som herr Hedlund i Östersund här hållit, kunde det kanhända vara onödigt för mig att ta till orda, men som motionär skall jag ändå be att få säga några ord. Jag får då till en början uttala min tacksamhet för det välvilliga sätt, varpå utskottet skrivit sin motivering.

Jag håller styvt på rättsväsendet i vårt land, och jag anser att de personer, som skola föra det allmännas talan vid våra domstolar — vilket landsfiskalerna i stort sett få göra — skola ha en utbildning, som göra dem lämpade här för. Jag anser det icke staten värdigt att ha en person som åklagare, som i juridiskt avseende är underlägsen svarandens advokat. Därför har jag tänkt mig, att landsfiskalerna borde ha den teoretiska utbildning, som juris kandidatexamen representerar. Jag har särskilt fäst mig vid ett yttrande, som bifogats den kungl. propositionen, på sidan 57, där i sitt remissvar på de sakkunnigas betänkande Halmstads rådhusrätt mycket tydligt sagt ifrån, att statens åklagare i brottmål böra vara juris kandidater. Det heter så här i detta yrkande: »Det juridiska omdöme som kräves av en åklagare kan svårigen förvärfvas medelst genomgående av en kurs av det slag, som av de sakkunniga förordas. De som skola tillvarataga statens intresse i en rättegång böra icke vara underlägsna dem som bevaka den tilltalades rätt.» Jag tycker att detta är så riktigt att det bör kunna tala för sig självt.

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

Det är emellertid alldeles klart, att en sådan utbildning också kräver högre lön. Därför har ju i motionen föreslagits den höjning i löneklassavseende, som kan anses motsvara den högre utbildning, som landsfiskalsaspiranterna skulle få underkasta sig. Jag har nu den uppfattningen att en tjänsteman av vad slag det vara må bör få så pass betalt för sitt arbete att han kan klara sig utan att behöva några särskilda privata bisysslor, vilka utan tvekan äro till skada för hans tjänst. Därför böra icke allenast landsfiskalerna utan även andra tjänstemän få en sådan betalning för sina tjänster att de icke behöva skaffa sig privata bisysslor; sådana anser jag borde helt förbjudas.

Jag skall, herr talman, icke nu tillägga något ytterligare, utan ber att få instämma i det yrkande, som här ställts av herr Hedlund i Östersund.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall tillåta mig att begränsa mitt yttrande till att omfatta frågan om själva utgångspunkten, nämligen kompetensvillkoren för de landsfiskaler, som vi skola komma att få efter den reform som här föreslås. Jag erkänner, att det i och för sig kan vara teoretiskt riktigt att man kräver juris kandidatexamen som grund för tillträdet till landsfiskalsbanan. Jag erkänner sålunda det riktiga i anmärkningen att dessa åklagare i stort sett icke böra vara underlägsna de advokater, vilka de möta och som ha denna utbildning.

Men saken har många andra sidor. Skälet till att jag för min del ansett, att man borde utesluta kravet på juris kandidatexamen för att få bli landsfiskalsaspirant är att det säkerligen icke finns någon möjlighet att ge landsfiskalerna en sådan löneställning att det för vanliga jurister på något sätt skulle te sig lockande att slå in på denna bana. Jag vill fästa uppmärksamheten på att juris kandidatexamen är det så att säga normala kravet för en oändlig rad av civila tjänster, i magistrater och domstolar, i ämbetsverk och kanslier, o. s. v. För en juris kandidat står i regel ett mycket stort antal banor öppna. Befordringsutsikterna äro kanske icke alltid så särskilt goda, men i stort sett finns det för varje man av någon större duglighet, som börjar nedifrån med juris kandidatexamen, verkliga befordringsutsikter.

Vad nu landsfiskalerna beträffar tror jag, som sagt, att man icke kan räkna med att deras löneställning någonsin kommer att bli så särskilt hög. Jag tror icke, att man kommer nämnvärt över den löneställning, som Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet här förordat. Särskilt om, såsom här föreslagits, alla sportler praktiskt taget skola avskaffas och landsfiskalerna icke såsom hittills skola kunna åta sig några privata uppdrag annat än i mycket begränsad omfattning, betyder detta att landsfiskalerna som inkomsttagare komma att få en, föralldel, hygglig och god ställning men dock en ställning, som icke kan betecknas som verkligt förmånlig.

Herr Hedlund i Östersund får ursäkta mig, att jag ej delar hans mening; de där fåtaliga landsfogdetjänsterna kunna icke spela någon stor roll ur befordringssynpunkt. I praktiken skulle för 70 å 80 procent av samtliga dessa befattningshavare landsfiskalstjänsten komma att bli sluttjänst. Under sådana förhållanden säger väl eftertanken, att en person, som har juris kandidatexamen och som är verkligt duglig och skicklig, icke kommer att söka sig till landsfiskalsbanan. Om någon skulle göra det, är jag ganska säker på, att han vid första bästa tillfälle skulle söka skaffa sig en annan befattning.

Det sägs här att landsfiskalerna böra ha samma utbildning som de advokater, som de möta. Ja, men det krävs mer än utbildning för att på ett tillfredsställande sätt kunna sköta en tjänst. Om jag skall begränsa rekryteringen till sådana som avlagt juris kandidatexamen — jag vet hur många arbetsfält som stå öppna för de bästa juristerna i vårt land — så fruktar jag att

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
följden av denna strävan att göra landsfiskalerna likvärdiga med advokaterna blir den att vi få en landsfiskalskår, i vilken visserligen alla äro juris kandidater, men som i andra avseenden är mindre vuxen sin uppgift i jämförelse med en kår, fotad på ett bredare rekryteringsunderlag. Jag tror att effekten av den reform, som herr Hedlund i Östersund förordade, kommer att bli den rakt motsatta mot den, man anför som motivering för sitt förslag på denna punkt. Detta gör att jag icke kan ansluta mig till tanken på att man skall kräva juris kandidatexamen för åklagarna. Vi som sett oss litet omkring — dit hör herr Hedlund i Östersund också — i juristvärlden i vårt land, veta, att det finns många, många personer med juris kandidatexamen, som vi egentligen icke skulle vilja använda till någonting, därför att de icke besitta någon som helst praktisk duglighet. De ha juris kandidatexamen och formell kompetens för en massa uppgifter, men i själva verket äro de olämpliga för det allra mesta arbete, som eljest skulle kunna anförtros sådant folk. Då måste jag säga, att min bestämda övertygelse är att, hur teoretiskt riktigt resonemanget än är, så skulle detta ur praktisk synpunkt visa sig vara ett steg bakåt och icke ett steg framåt, då det gäller att skapa en väl kvalificerad landsfiskalskår i vårt land.

Emellertid har ju utskottet — om man undantar reservanterna från första kammaren, vilka gå på Kungl. Maj:ts linje — kommit till ett annat slut beträffande utgångspunkten för rekryteringen än Kungl. Maj:t har gjort. Det har i propositionen föreslagits, att studentexamen skulle, med en viss dispensrätt, som möjliggör även för andra personer att komma in på banan, vara utgångspunkten för tillträde till landsfiskalsbanan. Mot detta har utskottet för sin del förklarat, att det borde kunna räcka med realexamen. Jag är icke riktigt säker på att jag här är den rätte företrädaren för propositionens tanke av det skälet, att min befattning med landsfiskalerna i egenskap av socialminister hänför sig till polissidan i deras verksamhet och icke till åklagarsidan. Landsfiskalerna äro polischefer i vårt land, visserligen underordnade landsfogdarna, men de ha mycket vidsträckta befogenheter. Jag har under den tid jag haft anledning iakttaga sådana här företeelser kommit till den slutsatsen, att en god polischef blir man, om man har de egenskaper, som behövas för att bli en god polischef. Däremot tror jag knappast, att man i någon skola, vare sig av lägre eller högre ordning, kan *lära* sig att bli en god polischef. Skulle jag se saken uteslutande från denna utgångspunkt, skulle jag alltså säga, att det är ganska likgiltigt, om de ha realexamen eller studentexamen från begynnelsen, eftersom det beror på ett slags personlig läggning, om de komma att lämpa sig för att vara polischefer eller icke. Men här medger jag, att jag gärna skulle vilja be statsrådet Bergquist, som på sin tid var de sakkunnigas ordförande, att närmare utveckla denna tankegång. Jag medger, att om man ser saken ur åklagarsynpunkt, kan det finnas goda skäl för att kräva en något högre examen än realexamen.

Det anfördes beträffande studentexamen, att de som skola taga studentexamen få utbildning i en massa ting, som icke alls behövas för att en person skall bliva duglig till landsfiskal eller till åklagare. Detta är i och för sig riktigt, men man kan naturligtvis icke komma ifrån, att den allmänna bildningsnivå, som studentexamen i stort sett bibringar, är lämplig just för dessa landsfiskaler, som i alla fall skola uppträda inför landets domstolar. Jag tror, att det ligger ganska mycket i det resonemanget, att detta har sin betydelse. Och med den omfattning, i vilken svenska barn numera faktiskt avlägga studentexamen, betyder det icke någon större begränsning i rekryteringsområdet för landsfiskalstjänsterna, om denna fordran uppställs. Och det är begränsning av rekryteringsområdet, som jag huvudsakligen skulle vilja varna för.

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

För min del skulle jag alltså vilja förordas, att kammaren följer den reservation, som är avgiven av herr Gärde m. fl., och som på denna punkt ansluter sig till regeringsförslaget. Jag tror, att man skulle göra klokt i att följa denna reservation.

Jag vill dessutom fästa uppmärksamheten på att förslaget icke innebär obligatorisk studentexamen, utan att det skulle medgivas dispensrätt för personer, som på annat sätt kvalificerat sig, och att det alltså icke är ett absolut krav i detta avseende, som ställts i Kungl. Maj:ts förslag. Det förefaller mig därför, som om den kungliga propositionen då det gäller utbildningsfrågan ställer kyrkan mitt i byn. Jag förordar alltså, att riksdagen följer regeringen och reservanterna på denna punkt.

Herr **Hedlund** i Östersund, som för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Herr statsrådet Möller tyckte tro, att jag med min reservation menar, att endast en slätstruken juris kandidatexamen vore nog för att få en duktig landsfiskal. Men jag följer i fråga om rekryteringen herr statsrådets eget program. En aspirant, som är juris kandidat, får underkasta sig alla de prov, som i propositionen äro angivna. Han skall provas av två landsfiskaler, han skall provas av landsfogden, han skall provas av länsstyrelsen, och slutligen skall han bedömas av riksnämnden, som skall avgöra, huruvida han skall anses kvalificerad att bli landsfiskal. Med en sådan granskning av rekryteringsmaterialet tror jag, att vi få fram alldeles ovanligt storvulna jurister på landsfiskalsbanan.

Vidare yttrade:

Herr **Persson** i Norrby: Herr talman! Som jag deltagit i utredningen av denna fråga och det icke finns någon reservation från andrakammarledamöter för Kungl. Maj:ts förslag, som bygger på sakkunnigförslaget, har jag ansett mig vara skyldig säga några ord i denna fråga.

Jag har icke kunnat ansluta mig till den reservation, som herr Lindqvist avgav inom utredningskommittén. Men när vi å andra sidan icke kunde gå med på förslaget, att vederbörande skulle ha avlagt juris kandidatexamen för att kunna bli antagen på landsfiskalsbanan, så vill jag motivera, varför vi icke gjort det. Det är nämligen alldeles riktigt som statsrådet Möller här sagt, att man bör kunna kräva, att landsfiskalerna skola ha den utbildning, som är nödvändig för att de såsom åklagare skola vara kapabla att uppträda emot yrkesadvokater, som äro jurister. Men det är i förslaget sörjt för att en sådan utbildning skall komma de blivande landsfiskalerna till del på sådant sätt, att det kommer att ordnas en specialkurs för aspiranterna, där undervisning skall meddelas i alla de juridiska ämnen, där kunskaper måste anses erforderliga för att landsfiskalerna såsom åklagare skola bli jämställda med juristerna. Men det kommer icke att i denna kurs ingå sådana ämnen, som juris kandidatexamen i övrigt omfattar men som icke kunna anses absolut nödvändiga för en åklagare, åtminstone vid en underdomstol.

Då har jag frågat mig: Är det möjligt för dessa aspiranter att hoppa direkt upp till denna högre utbildningskurs från realexamen? Fastän jag är lekman på området och icke själv kan med bestämdhet avgöra, vilka möjligheter som finnas därvidlag, har jag i varje fall fått böja mig för den sakkunskap på detta område, som stått till vårt förfogande inom kommittén. Jag vill påpeka, att de tre mycket betrodda landsfiskaler, som varit adjungerade ledamöter av kommittén, enhälligt ha yrkat på juris kandidatexamen såsom kompetensvillkor. De anse för sin del, att landsfiskalerna med den utbildning de hittills haft ha varit alltför undermåliga att på rätt sätt kunna fylla sin

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
uppgift, icke minst då de såsom åklagare haft till motpart advokater, som varit fullt utbildade och tränade jurister. Jag vill för min personliga del deklarera, att såsom ledamot under nära tjugo år av en häradsrätt har jag många gånger kunnat konstatera, att landsfiskalerna verkat rätt så bortkomna, när det gäller att på ett likvärdigt sätt möta de advokater de haft såsom sina motståndare.

Nu är det en annan omständighet, som har medverkat till att jag anslutit mig till de sakkunnigas majoritetsförslag angående studentexamen såsom kompetensvillkor. Jag vet nämligen, att på andra områden, som kunna anses vara närstående, såsom när det gäller att söka högre tjänst inom post, telegraf och järnväg, förekommer det i många fall, att det enligt gällande bestämmelser icke fordras mer än realexamen, men att det finns så många studenter, som vilja in på banan, att det står långa köer av studenter, som alltid ha företrädesrätt framför andra sökande. Det finns därför ingen praktisk möjlighet, efter vad jag hört, för en icke-student att komma in på banan. Och jag är alldeles säker om att det kommer att bli samma förhållande beträffande landsfiskalerna. Trots att vi vilja vara demokrater och lämna banan öppen för icke-studenter, kommer det i verkligheten att bli så, att det blir så många studenter, som stå främst i kön och på grund av sin högre utbildning måste ha företrädesrätt, att de sökande med realexamen icke komma ifråga.

Då kan frågan bli den: kunna de dispensmöjligheter, som enligt de sakkunnigas och Kungl. Maj:ts förslag skulle finnas, göra det möjligt för sökande med lägre kompetens att komma ifråga vid rekryteringen? Jag tror, att det kommer att bli rätt så svårt för dem. Jag har därför ansett, att det är att lura pojkar, om man säger: Ni kunna komma in och bli landsfiskaler. Därmed lura vi dem bara att stå i kö och kanske komma längre och längre tillbaka i denna kö och icke komma ifråga till antagning. Jag vill icke vara med om detta, och därför har jag anslutit mig till majoritetsförslaget inom sakkunnigkommittén. Jag tror, att det är praktiskt lämpligt med studentexamen såsom kompetensvillkor, fastän det kanske icke ser så demokratiskt ut.

Nu skulle jag tro, att det kanske senare här i debatten kommer att göras den invändningen: Men landsfiskalerna behöva icke få så krävande åklagaruppgifter, ty man har ju alltid landsfogdarna, som få gripa in och taga alla svårare mål. Ja, det är riktigt, men den som närmare känner förhållandena vet ju, att landsfogdarna i regel äro upptagna av sådana mål, som det tar veckor och månader att utreda. Det är mord- och stöldmål och stora förskingringar och sådant, som landsfogdarna i regel få taga om hand såsom åklagare. De ha givetvis rätt att taga varje stort mål, som förekommer vid häradsrätternas, om de anse det behövt. Men man vet ju, att landsfogdarna äro så upptagna, att man icke kan vänta, att de skola kunna taga om hand den stora massan av mål och vara åklagare i dessa. Av praktisk erfarenhet vet jag, att det är mera sällan som landsfogdarna komma att föra talan såsom åklagare vid häradsrätt, därför att de ha alltför stora distrikt. Det bör icke vara något skäl för att vi icke skola behöva hålla fordringarna höga på våra landsfiskaler.

I anslutning till vad jag har anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation, som fogats till utskottets utlåtande av herr Gärde m. fl., vilket är detsamma som bifall till kommitténs och Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror, att det är riktigt att gå den vägen, även om det ur många synpunkter icke förefaller att vara riktigt demokratiskt, men om man skulle följa utskottet, tror jag, att man skulle vara tvungen att slopa kravet på studentexamen även på de många andra områden, där sådan examen nu fordras.

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Då jag såsom ordförande i den senaste landsfiskalskommittén haft åtskilligt att göra med förberedelserna i denna fråga, skall jag be att få yttra några ord.

Frågan om en reformering av vår landsfiskalsorganisation har sedan mycket länge stått på dagordningen. Man kan nästan säga, att ända sedan den nuvarande landsfiskalsorganisationen genomfördes, har frågan om reformeringar och förbättringar på området varit under diskussion. Den ena sakkunnigutredningen efter den andra har tillsatts, och det ena förslaget efter det andra har framkommit, men frågan har mött ett sällsynt oblikt öde. Den har hopkopplats med än den ena och än den andra frågan, och resultatet har blivit, att ingenting har blivit gjort, fastän praktiskt taget alla ha varit ense om att åtskilligt behövde göras. Det är därför nu en glädje att frågan har kommit så långt, att åtminstone ett principbetänkande har lagts fram på riksdagens bord, och det är också en glädje, att det utskott, som behandlat frågan, praktiskt taget enhälligt har anslutit sig till de stora principerna i förslaget till frågans ordnande. Det är mycket att beklaga, att det denna gång måste stanna vid ett principbeslut. Det skulle ha varit både välbehövt och önskligt, att organisationen kunnat genomföras i ett sammanhang, men sällsynt ogynnsamma omständigheter — det svåra statsfinansiella läget — har omöjliggjort detta, och man kan nu endast önska att dessa omständigheter icke alltför länge skola lägga hinder i vägen för genomförandet av den organisation, som jag hoppas, att riksdagen i dag i princip kommer att godtaga.

Som jag nämnde har utskottet praktiskt taget enhälligt godtagit de grundläggande principerna för det förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t, och det är endast på en punkt, men enligt min mening en viktig punkt, där utskottet i viss mån har intagit en avvikande ståndpunkt. Det gäller frågan om vilka kompetenskrav som skola uppställas på landsfiskalerna. Frågan om landsfiskalernas kompetens är enligt min mening en mycket betydelsefull fråga. Den är av avgörande betydelse för landsfiskalernas förmåga att rätt fylla sina synnerligen ansvarsfulla och betydelsefulla uppgifter. Det har klagats sedan länge på att vår nuvarande landsfiskalsorganisation icke fyller de krav i fråga om kompetens, som man nu för tiden har rätt att ställa. Man har nu realskoleexamen och man har en landsfiskalsexamen, till vilken vederbörande huvudsakligen genom självstudier få bereda sig. Det har visat sig, att denna utbildningsgång icke har varit lycklig. Den dög kanske förr i tiden, då förhållandena voro mindre komplicerade, men det har blivit så, att även på rättslivets område hava förhållandena undan för undan blivit mera komplicerade, och i och med detta ha också kraven på dem, som ha att agera i rättsskipningen, blivit större och större. Även till synes ganska enkla mål kunna ställa rätt stora krav på dem, som ha att uppträda i rättegångar. Genom advokatståndets utbredning har det blivit allt mera vanligt, att parterna för förandet av sin talan anlita advokater, alltså rättsbildade personer med speciell utbildning för detta yrke, och det är naturligt, att i och med detta ha också kraven på dem, som stå såsom motparter, måst höjas. Det är icke utan betydelse, att den, som har att företräda statens straffanspråk, kan göra detta icke blott på ett värdigt sätt utan också på ett kunnigt och skickligt sätt. Det är dock statens intresse, som åklagaren har att hävda, och det gäller för honom att kunna effektivt tillvarataga statens anspråk gentemot motparten.

Nu äro ju landsfiskalerna icke blott och komma enligt detta förslag icke heller att utslutande vara åklagare, utan de skola också vara polischefer inom sina respektive distrikt. Det är alldeles riktigt, som socialministern anförde, att om man ser saken enbart ur polissynpunkt, ha de skäl, som ha åberopats för en skärpning av landsfiskalernas kompetens, icke samma betydelse, men

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.) ser man frågan ur åklagarsynpunkt, har kompetensfrågan mycket stor betydelse. Om detta gäller redan nu, så kommer det att gälla med ännu större styrka, när den nya processreformen blivit genomförd. Arbetet på denna har fortskridit så långt, att vi ha anledning räkna med att det endast är fråga om ett fåtal år, innan den kommer att föras ut i livet. Denna nya processordning, som innebär, att muntligheten segrar över skriftligheten, kommer att ställa betydligt större krav på de personer, som uppträda i en rättegång, än vad tidigare har varit fallet. Under den nuvarande rättegångsordningen ha domstolarna i mycket hög grad kunnat och nödgats komplettera den verksamhet, som utövats av parterna å ömse sidor, men enligt den nya ordningen få domstolarna intaga en annan ställning, och det kommer att krävas mera av parterna. Det blir därför helt enkelt nödvändigt, att kompetenskraven på landsfiskalerna höjas, så att de i den nya rättegångsordningen bli skickade att på ett värdigt och kunnigt sätt tillvarata statens intressen i rättegångarna.

Nu har utskottet icke, såvitt jag kan se, underkänt denna allmänna princip, utan utskottet delar den uppfattning, som framkommit i de sakkunnigas betänkande och i Kungl. Maj:ts proposition, nämligen att man måste ställa ökade krav på landsfiskalernas kompetens, men utskottet har icke till fullo velat dra konsekvenserna av denna sin ståndpunkt utan ryckt undan vissa förutsättningar för att landsfiskalerna skola kunna få denna kompetens. I sakkunnigförslaget liksom i propositionen har det uppställts såsom ett allmänt kompetenskrav, att landsfiskalsaspiranter skola ha avlagt studentexamen, dock med rätt till dispens härifrån. Vidare skola aspiranterna, efter att ha genomgått en viss praktisk prövning, undergå en utbildning i juridiska ämnen på två år och därefter en utbildning i kriminaltekniska och polistekniska ämnen under ett halvt år, alltså teoretisk utbildning i sammanlagt två och ett halvt år. Då nu de sakkunniga liksom Kungl. Maj:t ha uppställt kravet på studentexamen såsom förutsättning för inträde på banan, är det med hänsyn till att man har ansett, att detta kräves såsom en förutsättning för att utbildningen skall kunna fortgå efter de linjer, som här äro föreslagna. De sakkunniga ha haft klart för sig, att ur ren allmänbildningssynpunkt är det av betydelse, att landsfiskalerna ha den allmänna grund för sina fortsatta studier, som studentexamen utgör. Det gäller nu att liksom höja upp landsfiskalerna till en högre nivå än den, varå de stått tidigare, och då ha vi ansett det naturligt, att de som grundläggande examen skulle ha studentexamen.

De sakkunniga ha också ställt upp studentexamen såsom en lämplig förutsättning, därför att det passar bäst in med hänsyn till åldern, att de personer, som skola inträda på landsfiskalsbanan, ha avlagt studentexamen. Denna examen avlägges nu vid 18 å 19 års ålder, och efter därefter fullgjord värnplikt blir det en mycket lämplig tid för den unge mannen att inträda på denna bana.

Det avgörande skälet är emellertid icke något av dessa, vare sig allmänbildnings- eller ålderssynpunkten, utan det avgörande skälet är, att vi ha funnit, att landsfiskalerna för att kunna tillgodogöra sig den omfattande teoretiska utbildning, som de skola undergå, måste ha ett gott underlag. Den utbildning, som man tillämnar landsfiskalerna, svarar i huvudsak mot den gamla s. k. kansliexamen, som tidigare avlades vid universiteten och som man beräknade skulle kunna avläggas på två å två och ett halvt år. För kansliexamen krävdes såsom oundgängligt villkor, att vederbörande hade avlagt studentexamen, eftersom kansliexamen skulle avläggas vid universitet. För de sakkunniga har det framstått såsom något självklart, att man måste ställa stora krav på de personer, som skola undergå denna landsfiskalsexamen. Det

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

blir ett ganska omfattande lärostoff, som måste pressas in i den korta kurs, som anordnas för landsfiskaler. De skola där få kunskaper motsvarande juris kandidatexamen på de områden, som komma att beröra deras verksamhet, och det kommer att ställas mycket stora krav på dem för att de nöjaktigt under den korta lärotiden skola kunna ordentligt tillgodogöra sig den utbildning, som där gives. Skola de kunna göra detta, måste de också ha ett gott underlag, och man har funnit, att studentexamen nog är det krav, som är nödvändigt att uppställa, om hela utbildningens gång skall kunna följas.

Det är alltså det skälet, som enligt min mening är det avgörande, att det här gäller att se till att landsfiskalernas kompetens ökas högst väsentligt. Det gäller att ge dem en betydligt bättre juridisk utbildning än de ha för närvarande. Skall man kunna ge dem denna utan att ställa alltför stora krav i fråga om den tid, som åtgår, måste de ha den förberedande utbildning, som ligger i studentexamen. Jag tror därför för min del, att det skulle vara lyckligt, om riksdagen ville ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Nu kan man ju mot hela det resonemang, som jag fört här om värdet av ökad kompetens, invända att i så fall borde man draga ut konsekvenserna och gå så långt som herr Hedlund i Östersund har gjort genom att kräva juris kandidatexamen. De sakkunniga och Kungl. Maj:t ha avvisat tanken på att uppställa juris kandidatexamen såsom ett nödvändigt kompetenskrav för landsfiskalerna, och det har enligt min mening skett på ganska goda skäl. Först och främst är det ju så, att juris kandidatexamen innehåller en hel mängd stoff, som praktiskt taget är utan varje betydelse för landsfiskalernas ämbetsutövning. Med hänsyn till att juris kandidatexamen är så omfattande, måste också tiden för dess avläggande bli ganska lång, och ett uppställande av kravet på juris kandidatexamen skulle därför leda till att det skulle ta en oproportionerligt lång tid att erhålla utbildning för landsfiskalsbanan.

Det är emellertid icke detta, som är det väsentliga, utan det väsentliga är det, som socialministern här har anfört, nämligen att risk föreligger, därest man ställer kompetenskraven för högt, att man icke får de dugliga krafter till landsfiskalsbanan, som är önskvärt. Lönerna för landsfiskalerna kunna aldrig, åtminstone icke under överskådlig tid, sättas så höga, att dessa befattningar bli likställda med det stora flertalet andra juristbefattningar. Då föreligger den risken, att det blir de minst skickade av juristerna, som komma att hamna på landsfiskalsbanan, och då skulle man faktiskt genom att reformera på detta sätt få ett sämre resultat än man har för närvarande.

Herr Hedlund i Östersund gjorde häremot den erinran, att man har en så grundlig granskning av aspiranterna till denna bana, att de bli sovrade både en och flera gånger, och att det vore märkvärdigt, om man icke då skulle få fram skickliga juris kandidater. Det är alldeles riktigt, att det kommer att bli en mycket grundlig sovring och granskning av dem, men det är ju ingen glädje med detta, om hela det material, som skall sovras, är dåligt. Då kan man icke få fram något gott material genom att sovrar aldrig så mycket. Man får som sagt räkna med den risken, att det kan bli de sämsta av juris kandidaterna. Höj lönen, säger herr Hedlund i Östersund nu, och jag skulle för min del icke ha något att erinra emot att höja lönen, men jag är övertygad om att finansministern skulle hysa de allra allvarligaste betänkligheter mot ett sådant förslag och att det icke heller skulle kunna vinna riksdagens bifall.

Med dessa ord, herr talman, har jag alltså velat motivera, varför de sakkunniga och Kungl. Maj:t ha gått en medelväg.

Jag vill med dessa ord, herr talman, livligt förorda bifall till den av herr Gärde m. fl. avgivna reservationen.

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

Herr **Åqvist**: Herr talman! I denna fråga skall jag be att få anföra några synpunkter.

Beträffande tiden för omorganisationens ikraftträdande vill jag understryka, att det vore önskvärt, att den genomfördes snarast möjligt och senast den 1 juli 1941. Den inställning, som statsmakterna ha tagit till landsfiskalerna, och anhopningen av arbete av olika slag, bland annat luftskydd, försvarsberedskap, åtgärder mot spioner o. s. v., har jämte brist på biträdande arbetskraft medfört, att organisationen utsatts för alltför stark påfrestning. Det är därför icke blott för kåren såsom sådan utan också i synnerhet för allmänheten av stor vikt, att organisationen göres så stark, att den kan möta de största påfrestningar.

I fråga om kompetenskraven vill jag stryka under vad som här redan blivit sagt om att fordran på juris kandidatexamen vore det lämpligaste. Jag vill framhålla, att juris kandidatexamen kräver endast obetydligt längre tid än den kurs, som föreslagits i den kungl. propositionen. Genom att fastställa juris kandidatexamen såsom kompetensvillkor i stället för att anordna en särskild kurs skulle staten spara dels kostnaden för själva kursen, dels ock understöd till aspiranterna under studietiden. Juristöverskottet är stort och nödig gallring skall äga rum bland aspiranterna till landsfiskalstjänster. Jag förutsätter, att jurister lika väl som icke-jurister skola komma att prövas i avseende å lämplighet eller icke för landsfiskalsarbetet. Därest juris kandidatexamen fastställs såsom kompetensvillkor, kan man dessutom räkna med utbyte av tjänstemän mellan länsstyrelser, landsfogdar, centrala ämbetsverk o. s. v., vilket helt säkert skulle befrämja tjänstearbetet.

De blivande landsfiskalerna böra i lönehänseende erhålla en bättre ställning än de nu intaga. Detta är en nödvändig följd av de skärpta behörighetsvillkor, som komma att fastställas, av att sportlerna indragas och av att privat verksamhet förbjödes. Betydelsen av att för de viktiga uppgifter, som komma att åvila landsfiskalerna såsom polischefer och åklagare, erhålla goda krafter kan icke underskattas. En förutsättning för att rekryteringen till befattningarna blir tillfredsställande är, att goda avlöningsvillkor kunna erbjudas. Av en åklagare måste krävas fullständigt oberoende av alla ovidkommande sidointressen, och ett villkor härför är, att befattningarna givas en gynnsam ställning i lönehänseende. För ett begränsat antal landsfiskaler, som ha landsfogdekompetens, kommer möjligheten att bli befordrad till landsfogde att stå öppen, men i övrigt äro landsfiskalsbefattningarna att anse såsom sluttjänster. Till detta måste man givetvis taga hänsyn vid avgörandet av deras löneplacering.

Man bör också vid denna placering taga största möjliga hänsyn till den omständigheten, att dessa befattningshavare i viss mån intaga en särställning inom svensk statsförvaltning. De måste vara beredda att tjänstgöra varje stund på dygnet och kunna icke såsom andra tjänstemän disponera någon bestämd fritid för personliga angelägenheter. Tjänstgöringen blir härigenom fysiskt påkostande och i längden ganska nervuppslitande. Med befattningen följa också allvarliga olycksrisker vid polisingripanden o. dyl. På grund av dessa omständigheter och den jämförelsevis långa studietiden vill jag uttala, att landsfiskalerna böra placeras i lönegraderna 24—26 i enlighet med det förslag, som framlagts av herr Andersson i Lindome.

Skrivbiträdena ha föreslagits skola placeras i lönegraden A 2, men denna placering är i fråga om manligt skrivbiträde fullkomligt orimlig. Det lär med en sådan löneplacering bli nästan omöjligt att besätta befattningarna i fråga. Såväl länsstyrelsernas som häradsskrivarnas skrivbiträden hänföras till lönegrad A 4, ehuru dessa biträden, i motsats till biträdena hos landsfiska-

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
lerna, ha ensartat arbete. Även i detta fall böra därför skrivbiträdena placeras i lönegraden A 4.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som här är framställt av herr Hedlund i Östersund.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Det skulle vara min uppgift att i denna debatt söka utveckla de synpunkter, som vid frågans behandling ha gjort sig gällande i det sammansatta stats- och första lagutskottet. Jag vill då till en början uttala, att inom det sammansatta utskottet har det rått allmän tillfredsställelse över att denna stora och viktiga organisationsfråga nu äntligen har kommit i det läge, att ett förslag kunnat underställas riksdagen. Det var samma synpunkter i detta avseende, som nu senast framfördes av statsrådet Bergquist. Det är allenast att beklaga, att denna fråga icke tidigare har kunnat föras fram till en lösning. Det är ju känt, att den under nära två årtionden varit föremål för upprepade utredningar. Det har också varit en känsla av otillfredsställelse i utskottet, att man icke nu kan ange den tidpunkt, när detta förslag skall träda i tillämpning. Det hade ju varit önskligt, att man nu icke blott kunnat fatta ett principbeslut utan även kunnat besluta om tidpunkten för ikraftträdandet.

Jag kommer här in på det yrkande, som framförts av den förste ärade tälaren i denna debatt, herr Hedlund i Östersund, som ju inom utskottet reserverat sig för att beslut om ikraftträdandet den 1 juli 1941 redan nu skulle fattas. Inom utskottet har man givetvis enligt vad jag nyss sade haft sympatier för denna ståndpunkt, men utskottet har icke i det läge, i vilket vi nu befinna oss och som angavs av statsrådet Bergquist, ansett sig kunna ge bestämda direktiv i detta avseende, utan man har nöjt sig med att i motiveringen uttala den förhoppningen, att så snart ske kan denna lönereglering och denna omorganisation också skall kunna träda i tillämpning. Jag passar på tillfället att redan i början av mitt anförande få stryka under detta önskemål, och jag skulle också tro, att detta är det längsta, man kan komma i dag såsom en motsatsställning till herr Hedlunds i Östersund yrkande på den punkten.

Det skulle säkerligen vara mycket att säga i denna organisationsfråga, men debatten har ju hittills, fastän rätt många talare deltagit, huvudsakligen rört sig om kompetensvillkoren för aspiranterna till landsfiskalsbefattningar. Jag tror med hänsyn till önskvärdheten av att icke en debatt i dag skall sväva alltför mycket ut i längden, att det är nyttigt att även jag begränsar mig till att uppehålla mig huvudsakligen vid denna punkt.

Jag vill härvid icke underlåta att fästa kammarledamöternas uppmärksamhet vid att när man här talar om kompetensvillkoren, så skall man icke glömma, att lönegradsplaceringen är en ovillkorlig och naturlig följd av kompetensvillkoren. Man kan sålunda icke skilja det ena från det andra. Ju högre man sätter villkoren för tillträde till denna bana, desto högre måste man också vara beredd att placera landsfiskalerna i lönehänseende. Det är alltså ganska naturligt, att reservanten herr Hedlund i Östersund i likhet med motionärer, som ha yrkat på så hög kompetensfordran som juris kandidatexamen, också ha ställt yrkande om att inplaceringen i lönegrad icke skall ske som Kungl. Maj:t har föreslagit i lönegraderna 22, 23 och 24 utan i stället i graderna 24, 25 och 26. Min personliga uppfattning är emellertid den, att icke ens denna sista lönegradsplacering är tillräcklig, såvida man skall uppställa villkoret, att juris kandidatexamen skall vara kompetensvillkor. Juris kandidater i statens administration i övrigt äro i allmänhet placerade högre än i lönegrad 24, som skulle bli den vanliga för flertalet landsfiskaler.

Emellertid tror jag, herr talman, att jag beträffande juris kandidatexamen

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.) såsom kompetenskrav kan fatta mig ganska kort, därför att den saken redan har tagits upp i två anföranden från statsrådsbänken, och jag tror, att de motiv, som i det avseendet ha framhållits, kunna vara tillräckliga. Jag skall emellertid erinra om att liksom man här under debatten och även i den allmänna diskussionen har framhållit, att det är nödvändigt att ha hög juridisk kompetens för landsfiskalerna för att de skola väl kunna fullgöra sin uppgift såsom åklagare, så har också utskottet dryftat saken ur denna synpunkt. Utskottet bestrider ingalunda riktigheten i detta resonemang, men utskottet är för sin del icke berett att utmäta löneställningen för landsfiskalerna så, att man kan få åklagare med denna höga kompetens, utan utskottet anvisar i stället i sin motivering en annan utväg, som synes vara lämpligare att följa, därest det skulle visa sig, att landsfiskalskåren såsom åklagare icke håller måttet, nämligen en naturlig utbyggnad av landsfogdeinstitutionen. Det är ju så, såsom också har framhållits i debatten, att i de viktigare målen uppträder i allmänhet landsfogden såsom åklagare, och då är det ju ganska naturligt, att man söker ordna det så, att landsfogden får uppträda såsom åklagare i ännu flera mål. Visar det sig, att den arbetskraft, som han har till sitt förfogande, icke räcker till, är det ur statens synpunkt förmånligt och framför allt mindre ekonomiskt betungande att utveckla denna organisation genom att skaffa lämpliga assistenter än att i anledning av detta behov flytta upp våra 400 landsfiskaler avsevärt högre på löneskalan.

Jag vill sålunda betona, att utskottet har icke förbisett just denna detalj. Man kan icke heller säga, att utskottet velat vara belåtet med, såsom man säger — jag saknar själv erfarenhet på detta område — att statens åklagarväsende icke fungerar tillfredsställande. Utskottet har emellertid ansett, att man kan tillmötesgå statens behov av mera dugliga och mera erfarna åklagare på en annan väg än genom att flytta upp samtliga landsfiskaler i högre lönegrad. Utskottet har sålunda icke förbisett betydelsen av att statens åklagare skola ha god kompetens, men vi ha ansett, att i nuvarande läge har man icke kunnat i detta avseende komma fram på någon annan väg än den, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Därest behov föreligger av att bygga ut åklagarväsendet, bör man taga upp till omprövning, huruvida icke den väg, som utskottet sålunda har antytt, kan vara lämplig att beträda.

Jag kommer sedan, herr talman, till den stora fråga, som skiljer utskottets majoritet såväl från Kungl. Maj:t som från alla dem, som hittills ha uppträtt i debatten. Det gäller, huruvida man skall uppställa fordran på studentexamen såsom villkor för tillträde till landsfiskalsbanan eller huruvida man skall, som utskottsmajoriteten föreslår, nöja sig med nuvarande fordran på realskoleexamen och på grundval av denna examen bygga vidare genom den specialkurs, som såväl Kungl. Maj:t som utskottet förutsätter skall organiseras. Man kan givetvis i detta fall ha mycket delade meningar om vad som är det riktiga, och debatten hittills har ju givit exempel på denna meningsskiljaktighet. För min del erkänner jag, att jag vid mitt ståndpunktstagande har letts av personliga erfarenheter. Det är nu för omkring tre årtionden sedan, som man vid affärsverken, där jag ju har min dagliga gärning, när jag icke sitter här i riksdagen, frångick studentexamen såsom kompetensvillkor för de högre befattningarna och övergick till realskoleexamen, och jag måste säga, att dessa tre årtiondens erfarenheter från detta stora verksamhetsområde åtminstone icke har givit mig något som helst belägg för att kåren blivit sämre än den var förut. Om man skulle göra en värdesättning, skulle den nog gå i den andra riktningen. Alltså har icke detta eftergivande på höga kompetensfordringar på något sätt dragit ned kåren.

Nu kan man ju resonera så, som herr Persson i Norrby gjorde, att på grund

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

av tillströmningen av studenter har även denna kår, fastän realskoleexamen är grundläggande kompetensvillkor, till mycket stor del rekryterats av studenter, och man kan invända, att mitt omdöme kanske just beror på detta speciella förhållande. Det är emellertid på det sättet, herr Persson i Norrby och kammarrens övriga ledamöter, att i det dagliga arbetet kan man icke alls se, när huvudbonaden icke är på, vem som är student och vem som allenast har realskoleexamen. Många med studentexamen äro faktiskt underlägsna dem, som allenast ha realskoleexamen. Jag kan således icke inse, att examen i och för sig i det avseendet är avgörande, utan det ligger nog i detta avseende så till, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framhöll i sitt anförande, att examina äro bra, men att det behövs något därutöver, och det är den personliga läggningen. Det är de personliga egenskaperna, som göra, att man kan dana mycket goda ämbetsmän av personer utan att de från början ha någon hög examen att åberopa sig på.

Med vad jag har sagt har jag naturligtvis icke på något sätt velat undervärdera den högre bildningen och den högre formella kompetensen, men jag har velat ha sagt, att jag i detta avseende icke tror, att man kommer så synnerligen långt på väg mot det bättre, om man uppställer studentexamen såsom fordran för inträde på denna bana. Jag tror, att man säkerligen kommer lika långt med utskottsmajoritetens förslag att bibehålla realskoleexamen såsom kompetensvillkor. Givetvis får man räkna med, såsom herr Persson i Norrby talade om, att man i alla fall får studenter som aspiranter. Den omständigheten, att man kan ta in personer med allenast realskoleexamen, hindrar ju icke att man kan taga in både studenter och personer med juris kandidatexamen, därest lämpliga sådana uppträda såsom sökande.

Ett andra huvudskäl, när jag i utskottet har intagit denna ståndpunkt, har varit, att såvitt jag förstår kommer man, om man höjer kompetensvillkoren, att skapa en oändlig mängd komplikationer i avseende å de personer, som redan nu äro anställda, och sådana, som icke ha vunnit ordinarie eller fast anställning men som aspirera på denna bana och ha kommit in under de förutsättningar, som hittills ha gällt. Betänkligheter och farhågor i avseende å de redan nu anställda ha icke heller saknats i utskottet. Det är möjligt, att man menar, att den frågan kommer att lösas dels genom det allmänna dispensförfarande, som skall tillämpas, dels genom särskilda övergångsbestämmelser för dem, som nu äro anställda. Det är sålunda möjligt, att mina farhågor rörande de allmänna svårigheterna vid en övergång till ett nytt system i praktiken komma att visa sig överdrivna, men jag har icke kunnat uraktlåta att anför, att just i detta nu spela dessa synpunkter för mig en avgörande roll. Det skulle ju bli synnerligen besvärligt, om man skulle nödgas överföra något hundratal landsfiskaler på indragningsstat eller om man skulle behöva avskeda eller omöjliggöra befordran för aspiranter, som inneha allenast nu gällande lägre kompetens. Detta har också påverkat mitt ståndpunktstagande i denna fråga.

Jag vill sålunda säga, att det förefaller mig vara lämpligast, att man i detta avseende bibehåller den formella kompetensfordran, som för närvarande gäller. Det är min övertygelse, att staten även på denna grundval kan få aspiranter, som fullerväl lämpa sig för de föreliggande arbetsuppgifterna. Utskottets majoritet har därför enligt mitt förmenande haft fullgoda skäl för den ståndpunkt, som det har intagit.

En ärad talare, som också har tillhört den kommitté, som har utrett denna fråga, framhöll, att man från landsfiskalshåll har framfört den uppfattningen, att den nuvarande landsfiskalskåren på grund av bristande formell skolunderbyggnad icke skulle vara väl skickad att fullgöra alla sina ämbetsåligganden. Jag saknar varje som helst erfarenhet om, huruvida en sådan uppfattning kan

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.) vara riktig, men om den vore riktig, skulle jag närmast vilja uttala ett beklagande av förhållandena. Jag vågar emellertid för egen del sätta ett frågetecken för om man på detta något för generella sätt kan uttala sig i den frågan. Såsom jag förut har sagt, har jag en erfarenhet, som icke tyder på att studentexamen skulle vara det allena saliggörande för att bli en god och duglig tjänsteman i statens verk.

Innan jag slutar, herr talman, kanske jag också skulle säga några ord med anledning av vad herr Åqvist framförde i slutet av sitt anförande. Han kom därvid in på frågan om biträdenas löneställning. Såvitt jag uppfattade honom rätt, ansåg han, att placering av manliga skrivbiträden i lönegrad A 2 är orimlig. Jag är nästan benägen att instämma i detta något hårda omdöme. Vi ha uppmärksammat även den saken i det sammansatta utskottet, och åtminstone vissa av utskottets ledamöter ha icke kunnat värja sig för den uppfattningen, att en inplacering av biträdespersonalen på det sätt i löneskalan, som antydes i den kungl. propositionen, måste betecknas såsom synnerligen låg. Utskottet har emellertid i detta avseende icke velat göra något bestämt uttalande, därför att det har resonerat så, att det är nödvändigt att först komma fram till den nya organisationen. Först är det nödvändigt att komma över till det nya systemet och få en något så när skälig personaluppsättning. När man har kommit så långt, kommer säkerligen lagen om tillgång och efterfrågan att göra sig gällande och lönesättningen för biträdespersonalen kommer att påverkas härav. Då tro vi, att saken kommer att lösas av sig själv utan att man i detta nu behöver ge några direktiv för framtiden.

Jag nöjer mig sålunda i detta avseende, herr talman, med att säga, att herr Åqvists omdöme om en för låg löneplacering av biträdespersonalen är riktig, men att man får hoppas, att förhållandena själva skola i detta avseende så att säga rätta till det hela, så att man får en lönesättning, som står i paritet med vad som gäller på andra områden.

Jag har, herr talman, så långt det varit mig möjligt sökt förkorta mitt anförande. Jag ber med hänvisning till vad jag nu har anfört och dessutom till vad utskottet har skrivit i sitt utlåtande att få yrka bifall till sammansatta stats- och första lagutskottets hemställan i dess nu föredragna utlåtande nr 1.

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Södergård, *Hansson* i Rubbestad och *Olsson* i Mellerud.

Herr Holmbäck: Herr talman! Den första fråga som varit uppe här under debatten har varit, huruvida i avseende å landsfiskalernas allmänna utbildning skulle fordras realexamen eller studentexamen. I den frågan ansluter jag mig utan minsta tvekan till den ståndpunkt, regeringen har intagit. Jag tror, att landsfiskalerna för närvarande intaga en sådan ställning inom vår förvaltning, att det är mycket lämpligt, att de ha den allmänna bildningsnivå som studentexamen avser att åstadkomma. Vidare är den träning i att lösa teoretiska problem som studentexamen ger av betydande vikt, då det gäller lagtolkningsfrågor. Det är fullständigt klart, herr talman, och det känna vi alla, som varit med i det offentliga livet, att en person utan en sådan bildning men med långvarig erfarenhet från det offentliga livet samt med begåvning och förmåga till självstudier mycket väl kan uppfylla de fordringar som man här bör ställa. Men även detta blir ju i själva verket en utbildning, en utbildning, som tager vida mera tid än den som står till disposition genom skolutbildningen. Att det i sådana fall skall vara möjligt till dispenser från studentexamen, är alldeles självklart, men nivån bör upprätthållas genom att det som regel fordras studentexamen.

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

Den andra frågan — och om den skall jag be att få yttra mig mera ingående — det är, huruvida man skall för den fortsatta utbildningen nöja sig med genomgående av en särskild juridisk kurs eller man bör fordra avlagd juris kandidatexamen. Där har ju Kungl. Maj:t gått in för att man skall nöja sig med att fordra en särskild juridisk kurs. Jag skall för min del, herr talman, icke här gå längre och alltså icke ansluta mig till dem som anse, att juris kandidatexamen i nuvarande läge bör fordras. Men, herr talman, jag vågar uttala, att Kungl. Maj:t bör på nytt utreda denna fråga, och detta ingående, innan några positiva åtgärder vidtagas.

Vi ha ju just nu på statsrådsbänken ordföranden i landsfiskals- och stadsfiskalsutredningen, och därför vill jag, herr talman, tillåta mig att fråga direkt vad man egentligen kan ha menat med den utbildning som man föreslagit i juridiskt hänseende för de blivande landsfiskalerna. I fråga om denna utbildning hänvisas i kommittébetänkandet till en bilaga, och i denna bilaga, som återfinnes på sid. 335 i kommittébetänkandet, går bilagans författare igenom de särskilda ämnena i kursen. I propositionen har socialministern sedermera sagt, att han tagit del av denna bilaga och däri inneslutna undervisningsplan, vilken han, utan att vilja ingå på detaljer, finner väl avvägd. Herr talman, jag har också läst denna bilaga, men jag måste sätta mina stora frågetecken.

Vi jämföra den juridiska utbildningen som landsfiskalsaspiranterna skola få med den juridiska utbildning som de blivande juris kandidaterna erhålla. Vissa ämnen i juris kandidatexamen falla bort för landsfiskalsaspiranterna, och jag har ingenting att säga om den saken. Det är nationalekonomi, rätts-historia, romersk rätt och internationell rätt. Övriga ämnen i juris kandidatexamen åter skola ingå också i ifrågavarande juridiska kurs. Det är statsrätt, statskunskap, finansrätt, förvaltningsrätt, civilrätt, speciell privaträtt, straffrätt och processrätt. Undervisningen i denna kurs skall, enligt vad särskilt Svea hovrätt uttalat som sin tolkning av kommittébetänkandet, hållas på ett akademiskt plan. Vid universiteten ha vi ju det undervisningssättet, att vi hålla föreläsningar av översiktlig natur över ämnet eller ock specialföreläsningar över särskilt svåra delar av detta. Sedan skall studenten själv läsa in ämnet och därvid begagna sig av dessa föreläsningar och i övrigt den litteratur, som erfordras. Så kommer han till tentamen, och då kontrolleras, om han kan ämnet eller icke. I förra fallet godkännes han och i det senare kuggas han. Föreläsningarna och undervisningen spela i detta system en mindre roll än självstudierna. För min del har jag under de 25 år jag varit akademisk lärare aldrig fordrat, att studenterna skulle ha bevistat några föreläsningar. Det är bara en sak som är av vikt, och det är att de kunna ämnet, när de komma upp i tentamen.

Nu skall jag ur denna akademiska synpunkt, nämligen att man icke bör ha så mycket undervisning utan mera självstudier, gå igenom den undervisning, som är föreslagen för de blivande landsfiskalerna. I denna undervisning skall först ingå en propedeutisk kurs på 20 timmar. Vid universiteten finns samma kurs, fastän den omfattar 60 timmar. Jag säger emellertid ingenting om det. Sedan ha vi undervisningen i statsrätt och statskunskap. Där skola dessa landsfiskalsaspiranter få 35 timmars undervisning. Det är våra grundlagar, som man där framför allt skall gå igenom. För den motsvarande undervisningen vid universiteten avses 50 timmar eller något mera. Jag säger heller ingenting om den saken. Så kommer undervisningen i finansrätt på ungefär 30 timmar. Vid universitetet är timantalet för denna undervisning mer än det dubbla. I detta ämne tycker jag för min del, att det är för litet med 30 timmar, där-

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
för att här ingår hela vårt taxeringsförfarande och vårt skatteväsende, alltså sådant som är av mycket stor betydelse för alla medborgare. Nästa ämne är förvaltningsrätt. Där anslår man för dessa landsfiskaler en sammanlagd undervisning av 250 timmar, under det att universiteten nöja sig med en undervisning på 80 å 90 timmar för blivande juris kandidater. Vad finns det egentligen för skäl till att ha en så fruktansvärt långvarig undervisning i förvaltningsrätt? Om jag sedan går över till ämnet civilrätt, omfattande förmögenhetsrätt, familjerätt och arvsrätt, så är där timantalet satt till 270 timmar, under det att man vid universitetet nöjer sig med ungefär 200 timmar. Ja, även där få alltså de blivande landsfiskalerna en mera omfattande undervisning i fråga om timantal än som förekommer vid universiteten. Så ha vi speciell privaträtt. Där är antalet undervisningstimmar ungefär lika. Det skall jag icke tala om. Nästa ämne är straffrätt. Där ha universiteten ungefär 150 timmars undervisning, medan de blivande landsfiskalerna skulle få 325 timmars undervisning. I processrätt ha vi vid universiteten en undervisning på ungefär 100—150 timmar. Landsfiskalsaspiranterna skola få en undervisning på 360 timmar.

Vad innebär detta? Jo, det innebär att man i själva verket kommer att försöka inrätta en undervisning icke på ett akademiskt plan utan på ett lektionsplan. Det är alltså en skola man här vill inrätta för studenterna och en ny form av skolundervisning. Då frågar jag mig givetvis: vad skall detta egentligen tjäna till? Varför kan man icke i stället för att kasta ut minst 20,000 kronor om året, som denna undervisning skulle kosta, låta de personer, som skola avlägga landsfiskalsexamen, få deltaga i de kurser som finnas vid universiteten och tentera för vederbörande professorer, tentera dels på de kurser som givas och dels på de självstudier som de drivit, och godkännas eller kuggas precis liksom andra studenter? Hela detta skolsystem med denna enorma undervisningsplan är något alldeles nytt och något som för inläsning av dessa juridiska ämnen är alldeles oriktigt. Det blir en alldeles onödig kostnad för att nå ett mål, som man skulle kunna uppnå på ett vida bättre sätt. Jag får verkligen säga, att skulle jag sitta som student och undervisas av en lärare i förvaltningsrätt under 250 timmar, skulle jag anse det vara oerhört självdödande och att jag kunde använda tiden på ett vida nyttigare sätt.

Jag har, herr talman, hållit detta anförande för att stryka under, att det är nödvändigt att vidtaga en omprövning av dessa frågor. Därvid bör man också, i motsats till vad utredningskommittén gjort, underställa dem de korporationer här i Sverige, som äro de mest kompetenta att bedöma juridiska undervisningsfrågor, nämligen de juridiska fakulteterna. Det är möjligt, att denna omprövning kan leda fram till herr Hedlunds linje; i varje fall tror jag, att den kommer att ge ett annat resultat än det som föreligger från kommitténs sida.

Herr Lindqvist: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande har nyligen här talat för utskottsmajoriteten, och jag har icke mycket att tillägga utöver vad han anført. Men då de sakkunnigas ordförande, statsrådet Bergquist, yttrat sig här, har jag ansett det vara riktigt, att även jag, som tillhört sakkunnigkommittén, säger ett par ord.

Herr statsrådet Bergquist talade mycket varmt för ett snart genomförande av den ifrågasatta reformen. För min del har jag sedan flera år tillbaka varit starkt intresserad av att vi skulle få en reform av landsfiskalsorganisationen och få in landsfiskalerna på en löneställning som mera motsvarar deras ansvarsfulla värv. Vi ha i utskottsutlåtandet och här genom utskottets vice ordförande också starkt strukit under önskvärheten av ett snart genomförande

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
av denna reform, även om vi icke våga som herr Hedlund föreslå någon bestämd dag. Skulle statsrådet Bergquist med det inflytande som han har i regeringen särskilt i denna fråga lyckas få regeringen med på att gå in till nästa lagtima riksdag för ett definitivt ordnande av denna sak, så skall jag och säkerligen hela utskottet bara glädja oss åt att reformen då kan definitivt genomföras.

Det är egentligen bara på två punkter, som statsrådet Bergquist och jag varit av olika uppfattning. Vad den ena beträffar — det gäller frågan om huruvida dessa landsfiskalselever skola ha arvode under sin utbildning eller de skola ha stipendier — har utskottet icke tagit ställning till den utan lämnat den som en del andra spörsmål öppna för närmare omprövning. Den enda punkt där vi fortfarande ha delade meningar är den, huruvida man skall kräva studentexamen för att de blivande landsfiskalerna skola få komma in på den ifrågasatta kursen. För min del har jag icke kunnat tillmäta studentexamen, när det gäller utbildning av landsfiskaler, en så stor betydelse, som statsrådet Bergquist m. fl. göra. Jag förnekar visst icke, att den studietid som ligger mellan realexamen och studentexamen kan ha ett värde, ja ett stort värde, men det kan icke vara behöfligt att man har denna examen för att bli en duktig landsfiskal.

Nu har ju statsrådet Bergquist liksom Kungl. Maj:t och alla som gå på studentexamenslinjen sagt, att det naturligtvis finns dispensmöjligheter och att tillträde till landsfiskalsbanan icke skall omöjliggöras för duktiga pojkar ute på landsbygden eller på sådana platser där man har större svårigheter att kunna avlägga studentexamen, än vad man har på de orter, där det finns gymnasium. Det låter ju mycket bra. Men jag kan omöjligt förstå, varför man skall behöva ha denna omväg att gå till Kungl. Maj:t och få dispens för att söka inträde i landsfiskalskursen. Nog förefaller det mig, att man kan få lika bra landsfiskaler, om de som endast ha tagit realexamen få direkt göra ansökan hos antagningskommissionen och där prövas jämsides med dem som tagit studentexamen och dem som även tagit juris kandidatexamen. Nu blir det väl i många fall så, som herr Persson i Norrby sagt, att det blir så många studenter och juris kandidater som söka sig till denna kurs, att det icke blir någon plats för dem som endast ha realexamen. Ja, det är mycket möjligt att det blir så. Men varför icke låta dem tävla fritt med studenterna och juris kandidaterna?

Jag skulle mera förstå, om de som kräva högre kvalifikationer sträckte sig längre än till studentexamen. Det är väl icke så många som våga hålla på kravet på juris kandidatexamen, men det skulle icke heller vara tillräckligt. Det är alldeles riktigt, som här sagts av flera, att den åklagare som skall företräda statens rättsanspråk bör vara en högt kvalificerad person, och man har då sagt: kan det vara riktigt, att de som skola företräda samhället skola ha mindre utbildning än de verkliga advokaterna? Det kan ju synas, som om det icke vore riktigt, men nu är det väl så, att om man skall få dessa distriktsåklagare, dessa underåklagare jämställda med advokaterna, räcker det icke med juris kandidatexamen utan då måste man även fordra, att de skola vara tingsmeriterade eller ha fullgjort den tjänstgöring på advokatkontor, som är erforderlig för att kunna komma in i advokatsamfundet. Men den saken behöva vi icke tala om i dag. Jag tror nämligen icke, att det är många som hålla på att man skall gå längre i sina fordringar än till studentexamen.

Jag skulle väl ha förstått, om Kungl. Maj:t gått den vägen i fråga om studentexamen, att Kungl. Maj:t sagt, att den frågan skulle lämnas öppen, tills vi få full klarhet om hur det blir med den teoretiska undervisningen. Nu ha vi fått lämna den frågan öppen, emedan vi icke fått den ordnad, som vi tänkt

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
oss, nämligen att få den teoretiska undervisningen lagd till polis-skolan. Jag skulle förstått, om man sagt, att vi skulle vänta med att taga ställning till dessa kompetenskrav, tills vi fått klarhet i hur vi skola få denna utbildning ordnad.

Jag vill för min del liksom statsrådet Bergquist ha duktiga åklagare. Men det är ju så, som statsrådet Möller tidigare här i dag har sagt, att dessa landsfiskaler sysselsättas icke enbart med åklagargöromål, utan deras mesta tid upptages av andra arbeten än att vara åklagare. Hela tiden som vi arbetade för att få landsfogdareformen genomförd, voro vi ju inriktade på att få högt kvalificerade åklagare, som kunde träda till, när det verkligen behövdes högt kvalificerat folk. Det var vid denna tid många flera än jag som ansågo, att just genom att det ställdes sådana fordringar på landsfogdarnas kvalifikationer skulle vi icke behöva ställa lika höga krav på distriktsåklagarna, underåklagarna. Nu ha vi fått denna landsfogdareform, och skulle det visa sig, att det icke räcker med de landsfogdar som vi ha, få vi närmare undersöka den saken. Jag säger detta, därför att man här vill göra gällande, att om icke förr så vid genomförandet av processreformen måste man ställa ökade kompetenskrav på åklagarna. Jag tror icke, att detta är fullt riktigt, utan jag tror, att om våra landsfiskaler få den utbildning som här ifrågasatts, så skall det räcka till, även sedan vi fått processreformen genomförd, därför att vi ha landsfogdar.

Om det svenska samhället kunde i ekonomiskt avseende orka med hur mycket som helst, då skulle man kunna vara mycket generös och säga, att våra landsfiskaler skulle ha minst en juridisk examen. Men vi kunna icke gå hur långt som helst, och även på detta område måste vi räkna med ekonomien.

Jag har, herr talman, som jag förut sagt, samma intresse som någon annan för att få denna reform genomförd så fort som möjligt, och jag har samma intresse som någon annan av att vi få högt kvalificerade åklagare. Jag tror emellertid, att vi kunna få det, om man lägger undervisningen, såväl den praktiska som den rent teoretiska, på ett sådant sätt, att eleverna verkligen bibringas de kunskaper som erfordras. Jag tror icke, att det skulle vara lyckligt, om vi finge den teoretiska utbildningen i detta fall förlagd till våra universitet eller till Stockholms högskola och om undervisningen för de elever det här är fråga om ordnades på samma sätt som för dem som studera juridik. Vi ha för all del i många fall, kanske i samtliga, duktiga professorer som föreläsa, men jag tror icke, att denna form av undervisning är den bästa, utan jag tror, att undervisningen i detta fall bör läggas på ett mera praktiskt sätt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm och herr Lindqvist framförde åtskilliga skäl till stöd för den ståndpunkt, som utskottet har intagit i fråga om kompetenskravet, och jag vill säga några ord i anledning därav.

Herr Eriksson i Stockholm underströk i sitt anförande, att det var huvudsakligen två omständigheter, som gjort att han icke ansåg lämpligt uppställa studentexamen såsom kompetenskrav. Det ena skälet var, att han i sin praktiska verksamhet hade funnit, att avlagd studentexamen icke på något sätt utgjorde en garanti för att personer skulle vara särskilt lämpliga för ämbetsmannabanan. Det andra skälet var att det skulle bli åtskilliga svårigheter för dem, som redan kommit in på landsfiskalsbanan, om man nu uppställde kompetenskrav, som tidigare icke funnits.

Beräffande det första skälet vill jag endast säga, att jag liksom herr Eriks-

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

son i Stockholm icke har någon övertro på betydelsen av examina. Jag tror visst inte, att avlagd studentexamen eller juris kandidatexamen är någon garanti för att en person är särskilt lämplig såsom ämbetsman eller för en viss tjänst. En person, som icke avlagt juris kandidatexamen, kan många gånger sköta en tjänst bättre än den som avlagt denna examen. Men här är icke fråga om att uppställa studentexamen såsom kompetenskrav för att erhålla garantier för att det endast komme in lämpliga aspiranter på banan, utan därför att man anser det nödvändigt för dem, som skola tillgodogöra sig den juridiska utbildning det här gäller, att ha det mått av förkunskaper, som studentexamen ger. Det är den synpunkten, som enligt min mening är den dominerande, att om en aspirant icke har nödiga förkunskaper, kan han icke tillgodogöra sig — eller i varje fall icke så lätt som eljest — den ganska omfattande juridiska utbildning, som här kräves.

Herr Eriksson i Stockholm var också bekymrad för att de, som nu hade kommit in på denna bana, skulle stängas ute genom uppställandet av detta kompetenskrav. Det skulle ju vara en mycket farlig konsekvens, om något sådant skulle inträffa. Såväl de sakkunniga som Kungl. Maj:t ha emellertid tagit hänsyn därtill och försökt möjliggöra för dem, som redan kommit in på banan, att oavsett alla kompetenskrav fortsätta därpå. Det är givetvis många duktiga personer redan inne på banan, vilka icke fylla detta kompetenskrav, och det är just för dem, som de dispensmöjligheter, som Kungl. Maj:t förutsatt, skola komma till användning.

Herr Lindqvist, som också försvarade utskottets ståndpunkt, framhöll bl. a., att även om man anser att det är nyttigt med studentexamen — vilket herr Lindqvist inte direkt ville bestrida — vore det lika bra, att man läte dem, som endast avlagt realexamen, få komma in på denna bana och tävla med de övriga. Detta resonemang kan ju låta ganska bestickande, men jag tror att man skulle kunna göra sådana aspiranter en mycket stor otjänst genom att tillämpa en dylik ordning. Det kan nämligen — och jag tror att det finns en mycket allvarlig risk därför — visa sig att de, som utan tillräcklig teoretisk underbyggnad komma in på denna krävande juridiska kurs, icke kunna följa med undervisningen där eller i varje fall få betydligt mycket större svårigheter att göra det än de, som ha avlagt studentexamen. Dessa personer, som icke ha tillräcklig teoretisk underbyggnad, skulle därför löpa större risk att bli underkända eller också få taga på sig en så oerhörd arbetsbörda för att kunna följa med undervisningen att det kunde knäcka dem, och man skulle således icke på något sätt göra dessa personer en tjänst, utan tvärtom en ganska allvarlig otjänst, genom att släppa in dem på kurserna.

Vidare framhöll herr Lindqvist, att man borde vänta med att taga ställning till frågan om studentexamen såsom kompetenskrav, tills man hade fullt klart för sig, hur den teoretiska utbildningen av landsfiskalsaspiranterna skulle ordnas. Det kan naturligtvis ligga något i detta argument. Men så mycket är dock klart, att man vet att landsfiskalerna skola erhålla en teoretisk juridisk utbildning av ganska omfattande art. Man måste här räkna med att det blir åtminstone en tvåårig utbildning. Hur denna sedan närmare skall utformas, kan enligt min mening icke ha någon större betydelse för frågan om studentexamen eller realexamen.

Slutligen underströk herr Lindqvist, att landsfiskalerna icke bara äro åklagare utan även polischefer och att det, såsom tidigare framhållits, därvidlag är andra synpunkter, som göra sig gällande. Men herr Lindqvist vill väl ändå inte gå så långt, att han anser det som ett minus för polischefen att ha studentexamen, utan herr Lindqvist måste väl medge, att skulle det visa sig — vilket jag anser att det har gjort — att det är synnerligen önskvärt, att

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.) åklagaren med hänsyn till de krav, som ställas på honom, skall ha studentexamen, så bör den omständigheten att han tillika är polischef icke inverka därpå.

Herr Holmbäck ställde en del ganska besvärliga tentamensfrågor till mig angående hur man skulle ordna den teoretiska undervisningen för landsfiskalerna. Jag tänker inte besvara alla dessa frågor, men jag skall kanske något beröra dem.

De sakkunniga hade tänkt sig en teoretisk utbildning på två år i juridiska ämnen och hade föreslagit, att denna utbildning skulle förläggas till polis-skolan. De sakkunniga ha också velat ge en akademisk anstrykning åt undervisningen där genom att föreslå att akademiska lärare skulle sköta densamma. Under remissbehandlingen av förslaget framställdes från vissa håll erinringar mot att förlägga denna undervisning till polisskolan; den mest vägande invändningen kom från polisskolans styrelse, som förklarade, att av rent organisatoriska skäl vore det mycket svårt att förlägga undervisningen dit. Kungl. Maj:t har nu i propositionen — med hänsyn till de olika meningar, som rått — lämnat öppen frågan om den närmare utformningen av dessa kurser. Det skall alltså bero på vidare utredningar, hur frågan kommer att lösas, och man har därvid, såvitt jag kan se, att välja på två olika vägar: att förlägga undervisningen antingen till polisskolan eller till en akademisk läroanstalt, närmast då Stockholms högskola.

Det har alltså icke förevarit något ståndpunktstagande från Kungl. Maj:ts sida till frågan om, hur undervisningen närmare skall utformas. Men av åtskilliga skäl får man nog anse det önskvärt, att distriktsåklagaraspiranterna vid den teoretiska undervisningen sammanföras i särskilda kurser och att undervisningen, även om den skulle handhas av akademiska lärare, läggas på ett något annat plan än den vanliga akademiska undervisningen. Det gäller här att på mycket kort tid låta dessa aspiranter inhämta det juridiska vetande, som är nödvändigt för deras framtida verksamhet.

Jag har sålunda velat understryka, att Kungl. Maj:t icke tagit ställning till frågan om, hur undervisningen närmare skall utformas, och att denna fråga alltså kan bli föremål för ytterligare överväganden.

Herr Lindqvist, som för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Herr talman! Statsrådet Bergquist har tydligen missuppfattat vad jag sagt. Han ville göra gällande — åtminstone lade han sitt anförande så, som om han åsyftade det — att jag menade att aspiranterna först skulle kunna intagas i kurserna och sedan bli avvisade, om det framginge att deras kvalifikationer inte räckte till. Det skulle ju vara mycket obehagligt för dessa aspiranter, om det skulle kunna gå till på det sättet. Men så är inte fallet, utan jag har fattat regeringsförslaget om dispens så, att vederbörande först skola begära dispens hos Konungen och sedan ansöka hos kommittén att bli antagna.

Sedan vill jag säga till statsrådet Bergquist, att jag har aldrig anført, att det skulle vara ett minus att ha tagit studentexamen. Men jag tror å andra sidan inte, att det är ett plus av större värde för att bli en dugande landsfiskal, och skulle vi se efter, hur det förhåller sig med våra nuvarande distriktsåklagare, skulle vi nog märka, att det finns mycket duktiga sådana, som icke ha tagit vare sig studentexamen eller juridisk examen — duktigare kanske än de, som tagit sådan examen.

Herr Holmbäck, som jämväl för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Statsrådet Bergquist kringgick, efter vad jag kan finna, kärnpunkten i mitt anförande. Han sade, att frågan, huruvida denna undervisning

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
skall förläggas till polis-skolan eller till de juridiska fakulteterna, står öppen. Det säger ju också utskottet, och det är jag med om. Den fråga jag ställde gällde däremot, vad som är orsaken till att distriktsåklagarutbildningen skall läggas så, att de blivande landsfiskalerna skola i vissa ämnen få en undervisning som är två å tre gånger så stor som den de blivande juris kandidaterna erhålla, och vad orsaken var till att man skall belasta statsverket med kostnaderna för denna mammutundervisning. På den frågan fick jag intet svar.

För övrigt ber jag, herr talman, att få säga, att jag i mitt förra anförande hade önskat att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Gärde m. fl., och alltså till Kungl. Maj:ts förslag.

Härefter anförde:

Herr Holmdahl: Herr talman! Det har i uttalanden från statsrådsbanken starkt understrukits, att blivande landsfiskaler måste få bättre juridisk utbildning än hittills och att man måste sörja för ett visst mått av fackutbildning. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet började sitt anförande med att säga till herr Hedlund i Östersund, att han gärna ville erkänna, att mycket vägande skäl kunde anföras för att uppställa såsom önskemål att landsfiskalerna vore juris kandidater, detta särskilt när man tänkte på deras åklagaruppgifter.

Från statsrådsbanken liksom också från övriga talares sida, som förordat utskottsmajoritetens förslag, har åberopats ett enda stort huvudskäl mot att uppställa juris kandidatexamen såsom kompetenskrav, och det är att då måste man ge landsfiskalerna en högre löneställning och att man inte kunde tänka sig genomföra en sådan lönegradsplacering av landsfiskalerna, att man vågade sig på att uppställa juris kandidatexamen såsom kompetensfordran för dessa tjänster. Statsrådet och chefen för socialdepartementet framhöll, att de, som nu utbilda sig till jurister, ha många andra mer lockande och givande banor att välja på — vilket är alldeles riktigt — och att urvalsmöjligheterna därför skulle bli alltför få, om man uppställde juris kandidatexamen såsom kompetensfordran.

Det är, herr talman, bara för att få framföra en enda synpunkt på detta, i debatten i dag mycket viktiga led av resonemanget, som jag har begärt ordet.

Jag vill sålunda framhålla för kammaren, att det inom den centrala statsförvaltningen finnes hela grupper med tjänster, för vilka enligt praxis kräves juris kandidatexamen, men vilka stå inom eller t. o. m. nedanför den löneskala, som utskottsmajoriteten avser skall tillämpas för landsfiskalerna. Dessa tjänstemän inom den centrala statsförvaltningen stå nämligen i 21:a lönegraden, och många av dem — jag tänker t. ex. på hela raden av juris kandidater, som äro notarier i de centrala ämbetsverken — ha i allmänhet icke att vänta någon annan befordran än till en sekreteraretjänst, av vilken senare tjänst vissa grupper äro uppförda i 24:e lönegraden.

Jag har velat göra detta påpekande, därför att jag anser, att man har överbetonat den synpunkten, att urvalsmöjligheterna skulle bli så ringa, om man krävde juris kandidatexamen som kompetens för landsfiskalstjänsterna. Det faller mig inte in att säga, att det inte ligger mycket i denna synpunkt om urvalsmöjligheterna, men jag tror inte alls att dessa möjligheter skulle bli så ringa, framför allt om man ginge in för herr Hedlunds i Östersund förslag och toge 24:e—26:e lönegraderna i stället för 22:a—24:e lönegraderna — vilket inte är något så revolutionerande. Vi skola dock komma ihåg, att det är massor av unga män — och kvinnor med, som utbildas till jurister, och det är inte på långt när alla, som våga ge sig ut på dessa lockande banor, som man här

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.) talar om, utan för dem framstår såsom lika begärligt som för andra grupper vid universiteten att komma in på en bana, där de kunna få en ordinarie stats-tjänst. Jag är därför tämligen övertygad om att det — särskilt om man på en landsfiskalstjänst skulle komma att placeras i t. ex. 24:e eller eventuellt 26:e lönegraden — skulle finnas mycket goda urvalsmöjligheter vid besättandet av dessa tjänster.

Herr talman, jag hade begärt ordet endast för att få peka på denna parallell; jag förstår mycket väl att andra kammarens majoritet inte reflekterar på ett bifall till det förslag, som herr Hedlund i Östersund ställt. Jag vill därför till sist understryka det skäl, som för mig starkast talar för att man som allmänbildningskrav uppställer studentexamen och vilket skäl statsrådet Bergquist framfört ett par gånger i sina anföranden här från statsrådsbanken, nämligen att det mått av allmänbildning, som studentexamen avser att ge, är absolut nödvändigt — det tror jag att man kan säga utan någon som helst överdrift — såsom grundval för den juridiska utbildning, som de blivande landsfiskalerna under alla förhållanden, och vilken form undervisningen än kommer att få, måste skaffa sig. Detta är, menar jag, ett verkligt avgörande skäl för att man såsom grad av erforderlig allmänbildning fastställer avlagd studentexamen, och jag ber, herr talman — då det inte finns utsikter till ett bifall här till herr Hedlunds i Östersund yrkande — att få uttala den förhoppningen, att andra kammaren i alla fall måtte bifalla reservation nr 1 till detta betänkande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att rätta ett missförstånd, som synes ha uppkommit.

Jag har icke erkänt, att det för den linje, som herr Hedlund i Östersund företräder, finns vägande skäl. Vad jag sagt är, att denna linje är teoretiskt riktig, därför att den skulle innebära, att allmänna åklagaren och hans motpart vid domstolen ur ren utbildningssynpunkt hade samma kvalifikationer. Men jag har ansett, att man bör släppa denna önskan om rent teoretisk likställighet och att alla verkligt avgörande skäl tala för att man icke fordrar juris kandidatexamen för tillträde till landsfiskalsbanan.

När herr Holmdahl gjorde sin jämförelse, trodde jag verkligen, att han såsom en naturlig jämförelsepunkt skulle anföras läroverksadjunktstjänsterna, eftersom dessa också äro sluttjänster och avlönas i 23:e lönegraden, alltså lönegraden mitt emellan 22:a—24:e lönegraderna, som här föreslagits för landsfiskalerna. Jag skall inte upptaga tiden med att diskutera detta, men då det gäller juristerna — läroverksbanan har ju sin särskilda läggning — vill jag bara framhålla, att de notarier, om vilka herr Holmdahl talar, praktiskt taget alltid ha befordringsutsikter. De stanna inte i en notariebefattning, för den händelse de visa sig tillräckligt dugliga för att bli befordrade. Jag skall inte rikta något klander mot vår ämbetsmannakår, men erfarenheten har ändå sagt oss, att just bland dem, som stanna i dessa låga lönegrader, finnas rätt många tjänstemän, om vilkas egentliga skicklighet man är litet tveksam, åtminstone när man vunnit någon längre tids erfarenhet av statsförvaltningen på olika områden.

Jag är absolut övertygad om, att det vore ett missgrepp att här taga till juris kandidatexamen. Det är mycket ledsamt att behöva säga det, men jag tror, att det är så just därför, att det praktiskt taget är en sluttjänst. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att skulle man kräva juris kandidatexamen, gäller det en utvidgning med 409 stycken nya tjänster. Skall man taga denna lilla befordringsmöjlighet, som herr Hedlund pekat på, till landsfogde, gäller det 24 sådana tjänster. Det kan icke bli fråga om verkliga befordringsutsikter för

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
mer än ett så ringa antal, att jag tror icke, att folk av detta skulle lockas in på landsfiskalsbanan.

Jag vill icke upptaga tiden med att förnya min argumentation, men jag vill understryka, att jag tror, att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt är det riktigaste.

Herr **Holmdahl**, som för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Mot vad herr statsrådet senast sade, nämligen att det blir så ringa möjligheter för de blivande landsfiskalerna att få befordran till högre tjänster, får jag erinra, att detta gäller i mycket stor utsträckning om notarierna i den centrala förvaltningen. Vi veta alla, att blott ett fåtal av dessa når högre än till sekretärartjänster.

Till sist, herr talman, vill jag endast säga, att om man erkänner, att en tanke, ett förslag är teoretiskt riktigt, så bör man väl också kunna erkänna, att denna tanke, detta förslag kan framföras såsom ett vägande skäl i en debatt. Jag konstaterar, att statsrådet Möller erkände, att tanken är teoretiskt riktig. Då anser jag det vara ett mycket vägande skäl för saken.

Härpå anförde:

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Debatten har till övervägande del rört sig kring herr Hedlunds reservation, att juris kandidatexamen skulle vara kompetensvillkor, eller Kungl. Maj:ts och utskottets förslag rörande utbildning och kompetens. Jag tror, att man i många stycken överdriver åt båda hållen. Bygga vi på den erfarenhet, som finnes, och titta vi på den landsfiskalskår, som vi ha här i landet, tror jag vi kunna påstå, att även om det icke finnes dessa examina, ha vi en synnerligen duglig och duktig landsfiskalskår.

Jag skulle vilja medgiva, herr talman, att denna bana säkert icke lockar många, beroende av vissa orsaker, som för kammarens ledamöter väl torde vara kända. Jag tror, att vi kunna utan överdrift påstå, att det finnes knappast någon kår i statlig tjänst, som har — om jag får använda uttrycket — så dåligt ställt i lönehänseende i förhållande till det krävande ansvarsfulla och makt-påliggande arbete som de ha. Även förhåller det sig så, att deras arbetsuppgifter svälla så oerhört, att det finnes många landsfiskaler, som rent av fråga sig, om de skola orka fortsätta tills pensionsåldern inträder.

Det som kris- och krigstiden medför med denna oändliga pappersexercis skall till stor del passera landsfiskalsexpeditionerna och via landsfiskalsexpeditionerna ut till de kommunala myndigheterna. Det arbete, som på detta område lagts på dem, ha vi i själva verket ingen möjlighet att kompensera så här hastigt.

Må vi också tänka på, att när det gällt omorganisationen och landsfiskalernas löner, är ju detta en kår, som blivit efter andra statliga befattningshavare. När man nu vinkar med detta och säger, att det skall ordnas, vill jag framhålla, att om detta skall ordnas för dem först i en fjärran framtid, är det säkert, att var och en, även om han icke själv är landsfiskal, måste fråga sig, om rättvisa är skipad.

Jag tror, herr talman, att det är mycket viktigt vad som dels yrkats motionsvis och dels framförts reservationsvis i herr Hedlunds reservation och som jag närmast gav min anslutning genom instämmande, nämligen att denna omorganisationsfråga löses 1941.

Självfallet är det väl på det sättet, att med den högre kompetens, som denna reservation vill föreskriva, blir det i vissa avseenden mera kvalificerade landsfiskaler. Men jag tror — om jag nu får komma tillbaka till vad jag nyss sade — att om man bygger på erfarenheten av det som är, skall man finna,

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.) att det finnes landsfiskaler här i landet, som icke ha denna höga kompetens men som äro överlägsna flera av de personer, som ha både studenten och juris kandidaten, när det gäller att handhava sitt uppdrag.

Vad som är viktigare är, att en omorganisation till det bättre för landsfiskalerna i lönehänseende med det snaraste genomföres.

I såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets utlåtande har reformens genomförande gjorts beroende av statsfinansiella förhållanden. Skall man vänta med skälig lönekompensation till dess vårt finansiella läge inbjuder därtill, då beklagar jag landsfiskalerna i första hand och i andra hand statsmakterna, som inte tyckas förstå lägets allvar. Rättvisa åt landsfiskalerna och ordnade förhållanden på detta område kräva en snar lösning.

Det är en sak, som icke den kungl. propositionen upptagit och som icke heller framgår av utskottets utlåtande men som jag för min del nu får framföra. Det gäller, att man icke tillräckligt beaktat den omständigheten, att vi ha vissa vikarierande stadsfiskaler, som icke ha ordinarie befattning men som skött stadsfiskalsbefattning under en följd av år, kanske 9—10 år och längre tid ändå. Men på grund av att dessa icke haft tillräckligt lång tjänstetid som landsfiskaler — ehuru de ha landsfiskalexamen — komma de att möta vissa svårigheter i konkurrensen, när det gäller att söka landsfiskalsbefattningar. Eftersom herr statsrådet och chefen för socialdepartementet sitter här och denna sak kommer att ligga i Kungl. Maj:ts hand, tillåter jag mig att framföra en vördsam hemställan att, om en sådan person kommer med ansökan att bli landsfiskal, man tar hänsyn till dessa förhållanden och meddelar dispens, så att han kan bli det. Jag förmodar även, att så kommer att bli förhållandet.

Jag skall icke upptaga tiden längre. Jag vill till sist uttala den förhoppningen, att, därest icke riksdagen kommer att bifalla förslaget om att landsfiskalernas omorganisation skall träda i kraft redan 1941, statsrådet och chefen för socialdepartementet måtte göra vad som göras kan för att denna omorganisation må komma till stånd snarast möjligt.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Statsrådet Bergquist har framhållit som skäl för att studentexamen skulle vara grundläggande kompetensvillkor för tillträde till landsfiskalsbanan, att aspiranterna behövde denna utbildning för att de skulle kunna tillgodogöra sig den fortsatta juridiska utbildningen. Jag vill icke bestrida, att det ligger mycket i detta resonemang. Men jag kan icke underlåta att framhålla, att min erfarenhet, som jag i detta avseende måste åberopa, har sagt mig, att det tyckes vara så ringa skillnad i denna kompetensgrad, att en person med realskoleexamen lika väl kan tillgodogöra sig en fackmässig specialutbildning som den, som har studentexamen. Det gör, att jag för min del ansett mig böra fortfarande vidbliva min uppfattning i denna principfråga.

Jag skulle dessutom vilja få berätta för statsrådet en sedelärande historia. Det hände för ett tjugotal år sedan, att ett kungligt departement fick en ny chef. Denne chef träffade en högre tjänsteman i järnvägsstyrelsen. Dagen efter träffade denne högre tjänsteman en av mina vänner och sade: Statsrådet den och den, vad har han för akademisk examen? Jo, sade min vän, han har icke ens studentexamen. Det är omöjligt, sade denne högre tjänsteman, han måste ha någon akademisk examen.

Jag skall icke fortsätta med saken längre. Jag vill med detta bara antyda, att man kan intaga framstående platser i samhället såsom ämbetsmän utan att vare sig vara student eller hava en akademisk examen.

Det är klart, att när generaldirektören och chefen för skolöverstyrelsen del-

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
tog i denna debatt, skulle han tala för de högre kompetensvillkoren. Han skulle ju annars svika sin ämbetsmannagärning.

Jag vill också giva en replik till honom, att jag icke kan godkänna det resonemang han förde rörande lönegradsplaceringen för vissa andra tjänstemän och deras jämförande i detta avseende. Det är sant, att man har notarier inom förvaltningen placerade i 21. lönegraden. Det är också sant, att en del av dem icke kan komma längre än till sekreterare i 24. lönegraden. Men de ha dock avancemangsmöjligheter till sekreteraretjänster i 26. lönegraden, och de ha på vissa områden avancemangsmöjligheter till förste sekreterare i 27. lönegraden samt dessutom avancemangsmöjligheter till kansliråd och byråchefer i 30. lönegraden. De ha alla någon befordran att aspirera på. Men av landsfiskalerna skulle 358 av 409 vara placerade i den lägsta lönegrad, som kan ifrågakomma, och endast 51 i de högre lönegraderna.

Statsrådet och chefen för socialdepartementet har förut framhållit, att avancemangsmöjligheterna för landsfiskalerna tydligen måste vara mycket begränsade. De ha redan vid inträdet på sin bana icke så goda avancemangsmöjligheter att aspirera på som notarierna ha. Därför vidhåller jag min uppfattning, att man icke i det avseendet kan förvänta, att aspiranter med höga formella examina skulle rusa till denna bana, utan att man i detta avseende får räkna med, att tillströmningen av de goda aspiranterna kommer att utebli.

Det är detta, som gör att jag för min del icke anser, att herr Holmdahls anförande på något sätt stod i strid med vad jag velat framhålla i mitt förra anförande.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Holmdahl** erhöll för kort genmäle ordet och anförde: Herr talman! Om jag fattade herr Eriksson i Stockholm rätt, sade han, att han förvånade sig icke över att herr Holmdahl gick upp och talade för det högre kompetenskravet: Det gjorde han därför att det överensstämde med hans tjänsteplikt.

Jag vill beträffande det yttrandet säga, att jag förstår det icke riktigt, därför att vi inom skolöverstyrelsen känna det många gånger som vår tjänsteplikt att se till att man ej begär högre kompetens för olika tjänster än som kräves för tjänstens fullgörande.

Det är endast detta att — som statsrådet Bergquist så livligt underströk — det mått av allmänbildning, som studentexamen ger, behöves för den juridiska utbildning, som landsfiskalerna måste hava, som motiverat mitt ståndpunkts-tagande.

Herr **Eriksson** i Stockholm, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag har icke på något sätt med mitt anförande velat rikta något klander mot herr Holmdahls yttrande eller den mening, som låg i detsamma, utan vad jag har sagt innebär endast en naturlig förklaring till hur jag uppfattar hans inlägg.

Vidare anförde:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag har tidigare instämt i det uttalande, som herr Eriksson i Stockholm gjorde, och jag hade icke tänkt deltaga i debatten. Men då det framhållits från flera håll, att det är nödvändigt att taga studentexamen för att tillägna sig de kunskaper, som äro avsedda med dessa landsfiskalskurser, vill jag säga, att jag har en bestämt motsatt uppfattning, den nämligen att det är absolut ej nödvändigt med studentexamen för att tillgodogöra sig denna undervisning. Ty lägg märke till, vad under-

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
visningen avser! Det är nio olika saker, som skola meddelas aspiranterna. Det är först en propedeutisk kurs, avsedd att lämna en första orientering i civil-, straff- och processrättens olika grunder. Det kunna de gott läsa med realskoleexamen som kompetens. Den andra saken avser att lämna dem huvuddragen av den svenska statsförvaltningen och statsstyrelsen. Även denna sak kunna de få fullt tillräcklig inblick i med realskoleexamen som grund. I den tredje punkten, att de skola undervisas i finansrätt, skall huvudämnet läggas på taxerings- och beskattningsförordningarna. Även i dessa avseenden har jag den uppfattningen, att realskoleexamen kan vara gott nog underlag för att de skola få behövligen insikt i dessa saker. I fjärde punkten, förvaltningsrätt, skall ingå undervisning rörande statlig förvaltningsorganisation, kommunallagar, kommunalorganisation, polislagar med dithörande författningar, sociallagstiftning, fattigvårds- och barnvårdsverksamhet, behandling av lösdrivare och alkoholister, arbetarskydd och hälsovård. Även härvidlag anser jag att realexamen räcker till för att vederbörande skola kunna sätta sig in i författningarna i frågan. Nästa punkt gäller civilrätt, innefattande förmögenhetsrätt, familjerätt och arvsrätt. Jag tror även beträffande dessa ämnen, att realexamen skall kunna ge aspiranterna möjlighet att sätta sig in i hithörande ting. Samma om-döme gäller likaledes beträffande speciell privaträtt, omfattande växel- och checkrätt, huvuddragen av bolags-, förenings- och försäkringsrätt, liksom lagstiftning om vägar, skogar och mineralfyndigheter. Även det som meddelas i kurserna angående straffrätt och processrätt är av den art, att en realexamen gott borde rätta till; jag tror att fordringarna på studentexamen härvidlag till en viss grad endast medföra en tyngande belastning av löst gods, och detsamma gäller givetvis i ännu högre grad beträffande en juris kandidatexamen.

Vi skola också tänka på att det är en annan synpunkt som man härvidlag måste beakta, nämligen att det inte är alla av våra ungdomar, som ha möjlighet att ta studentexamen. Särskilt landsbygdsungdomarna ha stundom mycket stora svårigheter i den vägen, då det inte finns läroverk på respektive platser. Däremot har man mera tillgång till realskolor, där de kunna avlägga realexamen. Ett stipulerande här att studentexamen skulle vara det enda som berättigade dem till att söka en sådan plats skulle avstänga många bland Sveriges jordbrukare- och arbetareungdom från möjligheten att reflektera på denna bana, och denna synpunkt tycker jag bör väga mycket tungt i detta avseende.

När jag har den bestämda uppfattningen att realexamen gott och väl förslår som kompetens för att tillgodogöra sig de kurser, som här avses, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr Wallén: Herr talman! Det förefaller av uttalanden från mångt håll att döma som om landsbygden skulle få det svårare att delta i konkurrensen, om man uppställer studentexamen som minimikompetens för en blivande landsfiskal. Jag tror för min del att detta är ett misstag. Det gick mycket väl förr i tiden för en enkel pojke långt ut på landsbygden att ta studentexamen om han ville framåt, t. o. m. om han levde i mycket små förhållanden. Sedan dess ha i varje fall kommunikationerna och korrespondenskurserna — jag erinrar om Hermodsmetoden m. fl. — möjliggjort, vilket även herr Hansson i Rubbestad med den allmänbildning han besitter borde ha observerat, utvecklats på sådant-sätt att det är relativt vanligt att *duktiga* pojkar — och även flickor — med intresse och intelligens kunna avlägga studentexamen *utan att ens någon-sin ha besökt en skola i någon stad.*

Därför bör det väl, tycks det mig, vara ganska självklart att, om en person är lämplig till och önskar att bli landsfiskal, det inte heller torde vara omöjligt för honom att ta studentexamen; detta inte minst med hänsyn till de betingelser,

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
 som i våra dagar förefinnas för studentexamens avläggande. Man har ju numera flera möjligheter ifråga om val av linje och kan t. o. m. erhålla en godkänd mogenhetsexamen trots underbetyg i vissa ämnen. Jag vill därför för min del bestämt hävda, att kravet på studentexamen snarast gynnar landsbygden, då det innebär en skälig minimifordran på grundläggande kompetens dels på allmänbildning, dels på språkkunskap hos de personer som skola sköta åklagarsysslan på den svenska landsbygden. Därvidlag böra vi från landsbygden ha samma rättigheter att få kompetent och dugligt folk som befolkningslager på annat håll. *Dugliga åklagare med bästa omdöme och kompetens är ett viktigt intresse för landsbygdens folk!* Jag yrkar därför, herr talman, bifall till propositionen, d. v. s. till reservationen nr 1 av herr Gärde m. fl.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, varom yrkande under överläggningen framstälts av herr Hedlund i Östersund; samt 3:o bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Gärde m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Mosesson begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o angivna hava flertalets mening för sig.

Herr Mosesson äskade emellertid votering jämväl beträffande kontrapositionen, i följd varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 1 antager bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, varom yrkande under överläggningen framstälts av herr Hedlund i Östersund, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Gärde m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Gärde m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Gärde m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Gärde m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 4.

*Ändrad
ordning för
genomförande
av beslut om
grundlags-
ändring.*

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckt motion om ändrad ordning för genomförande av beslut om grundlagsändring.

Uti en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 1, av herr *Herlitz* hade hemställts,

»att riksdagen ville för sin del såsom vilande i grundlagsenlig ordning antaga förslag till sådana ändringar i grundlagarna, att beslut om grundlagsändring må kunna med kvalificerad majoritet genomföras vid den riksdag, då förslag därom väckes».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Adolf Björkman, Herlitz, Källman, Thulin, Karl August Johanson, Mosesson, Arnemark* och *Nilsson* i Göteborg, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen I: 1 ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående sådana ändringar i grundlagarna, att beslut om grundlagsändring i vissa fall måtte kunna med kvalificerad majoritet genomföras vid den riksdag då förslag därom väcktes.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Arnemark: Herr talman! Som kammaren finner ha meningarna i den föreliggande frågan gått isär inom konstitutionsutskottet, och då jag hör till reservanterna skall jag be att i allra största korthet få motivera varför vi kommit till vår ståndpunkt.

Spörsmålets kärna är: Skall den nuvarande ordningen för genomförande av grundlagsändringar helt och orubbligt bibehållas, eller skall man försöka införa ett tillvägagångssätt — som en slags säkerhetsventil med andra ord — som skall erbjuda möjlighet till att i snabbare takt än för närvarande genomföra nödvändiga ändringar i grundlagen, då landet befinner sig i utomordentliga förhållanden?

Utskottets majoritet har ställt sig på status quo-ståndpunkten och har enligt min uppfattning anført mycket respektabla skäl härför, skäl som bottna i pietet och vördnad för det som varit och ännu är bestående. Jag håller emellertid före, herr talman, att vi reservanter också ha mycket goda skäl för vår ståndpunkt. Vi ha inte kunnat blunda för att erfarenheterna från såväl förra världskriget som från det nu pågående stormaktskriget givit oss, och särskilt oss i riksdagen, mycket kraftiga belägg för tanken, att man bör eftersträva att i en snabbare och smidigare form framdeles söka åstadkomma en grundlags-

Ändrad ordning för genomförande av beslut om grundlagsändring. (Forts.)
stiftning och att en sådan form bör stå oss till buds vid sidan av nu gällande bestämmelser i avsikt att tillgripas vid, som jag uttryckte mig, utomordentliga förhållanden eller, som man också kan uttrycka det, vid krig eller krigsfara.

Jag vill betona att vi reserverar ingalunda mena, att det nuvarande systemet skall slopas. Vi önska alltjämt att detta skall vara regel, men vi vilja ha möjlighet att göra undantag från denna huvudregel, då tvingande skäl måste anses föreligga. Vi anse en dylik utväg lyckligast även med hänsyn till grundlagens helgd, som vi alla vilja respektera. Vi reserverar anse dock att denna respekt inte mår väl av att man enligt nuvarande system rent av kan tvingas till grundlagsbrott — vi ha exempel därpå — eller till åtgärder som med hänsyn till grundlagens bud måste anses tvivelaktiga.

Det är inte minst dessa omständigheter som ha föranlett oss reserverar att icke ställa oss avvisande till den tanke motionären framfört och som man ovillkorligen måste erkänna ha stor dagsaktualitet. Vi ha inte biträtt motionären så långt som till att instämma i hans yrkande om att nu skriva ny grundlagstext om saken, utan vårt yrkande utmynnar i en hemställan till Kungl. Maj:t om utredning. Vi tro att det vid en sådan utredning måste grundligt undersökas, om inte för vår konstitution mera fundamentala grundlagsstadganden måhända böra bli föremål för ändring *allenast* enligt gällande ordning, medan däremot andra stadganden vid trängande behov borde kunna ändras efter beslut av en betryggad och kvalificerad majoritet under samma riksdag som förslag därom väckes. Man synes också enligt vår uppfattning vid denna utredning böra överväga, huruvida inte åtskilliga grundlagsbestämmelser av mindre vikt borde regleras på annat sätt än genom grundlagen.

Herr talman! Den hemställan om utredning i motionens syfte som framburits i den till utlåtandet fogade reservationen finner jag vara grundad på mycket starka sakskaäl; man skulle kunna lämna en rad exempel på hur årets riksdag antagit grundlagsändringar, som måste vila till nästa riksdag. I fråga om åtskilliga av dessa fall tror jag meningen obetingat är den, att det skulle ha varit önskvärt, att ändringsförslaget trätt i kraft tidigare än som enligt nuvarande ordning kan ske. Jag tillåter mig därför att med hänvisning till vad jag nu yttrat och till vad som anförts i reservationen yrka bifall till denna.

Herr Hallén: Herr talman! Jag skall endast med några korta ord be att få motivera utskottets synpunkter i anslutning till dess avslagsyrkande på föreliggande motion. Motionären gick så långt i sina ursprungliga krav att han tänkte sig, att grundlagsbestämmelsen om bekräftande av beslut om grundlagsändring vid nytt val skulle fullständigt slopas och ersättas med en bestämmelse om kvalificerad majoritet. I utskottet fick man i detta hänseende oavbrutet retirera. Man prutade av på anspråken undan för undan. Och till slut — vilket framgår av reservationens kläm — begränsade man sig till vissa frågor. Man ifrågasatte t. o. m. vid utskottsbehandlingen att de föreslagna bestämmelserna endast skulle gälla vid krig eller krigsfara eller andra utomordentliga tillfällen, men inte ens den linjen har utskottsmajoriteten velat reflektera på. Man får inte på rikets grundlagar anlägga denna kvantitativa synpunkt, att man har tillräcklig garanti för det riktiga i en sådan ändring, om beslutet om upphävande av en grundlagsbestämmelse uppbäres av en tillräckligt stor majoritet, ty detta, det måste vi väl erkänna, innebär i och för sig ingen verklig garanti. Hur kan inte, det se vi av tidshändelserna, en folkopinion, även i en folkrepresentation, piskas upp eller skapas fram så att man når den erforderliga majoriteten. Men avsikten med bestämmelserna är ju att bakom varje sådan mera djupgående ändring — och en sådan är varje

Ändrad ordning för genomförande av beslut om grundlagsändring. (Forts.) grundlagsändring — skall stå inte bara en allmän uppfattning, utan en varaktig folkmening. För existensen av en sådan har man ju intet bevis, även om det i riksdagen kan åstadkommas tre fjärdedels majoritet. Det kan mycket väl tänkas att vi behöva detta skydd som nu finnes gentemot sådana situationer, som kanske efter flera år ersättas av en mer tillnyktrad och balanserad uppfattning.

Däremot vill man gärna medge, herr talman, och det påpeka också reservanterna, att vår grundlag innehåller en hel del bestämmelser av så att säga mera perifer natur, som man visst skulle kunna ändra på ett mindre omständligt sätt och att det skulle kunna behövas en granskning av grundlagen överhuvud taget. En sådan revision genomföres säkerligen också i en framtid, ty det finns säkerligen en hel del bestämmelser i vår nuvarande grundlag, som skulle kunna överflyttas till andra lagrum och därför böra kunna bli föremål för en snabbare behandling.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag har inte forskat i hävderna, men jag vågar påstå att så långt mitt minne sträcker sig har intet vilande grundlagsförslag kommit i förgrunden vid ett val till riksdagens andra kammare. Det förhåller sig därför efter min mening säkerligen så, att man kan tala om lika mycken *beständig* folkmening när ett beslut av denna karaktär under utomordentliga förhållanden genomföres under en och samma riksdag som när ett sådant beslut fattas under en riksdag och sedan efter ett eller annat år konfirmeras av den folkrepresentation, som tillkommit efter ett nyval.

Vad vi reservanter önska är att inte det värdefullaste stöd som vi ha, nämligen våra grundlagar, under utomordentliga förhållanden skall utgöra en boja, varigenom folkrepresentationen kan frestas att vidtaga åtgärder, som minska den helgd, som grundlagen bör ha. Detta är skälet till att vi föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning om i vilka fall och under vilka förhållanden man skulle kunna tänka sig att genom en väl kvalificerad majoritet ett beslut om grundlagsändring skulle kunna fattas vid den riksdag, då förslag härom väckes. Vi äro ense med majoriteten inom utskottet därom att vi inte vilja att grundlagen skall ändras helt plötsligt, men vi ha den meningen att ett bifall till reservationen och ett förverkligande av önskemålen där skulle innebära större trygghet för grundlagens helgd än om allt bliver vid det som varit, vilket under denna tid ibland faktiskt visat sig vara hinderligt för samhällsarbetet.

Jag tillåter mig också, herr talman, att fästa uppmärksamheten därpå, att vi ju senast vid denna riksdag ha lagt in i grundlagarna flera och detaljerade bestämmelser, om vilka vi allesammans känt: detta borde inte få grundlagskaraktär utan borde få ett rum i en särskild lag. Icke desto mindre ha vi plockat in bestämmelserna i grundlagen, och i samma mån som antalet sådana bestämmelser ökas kommer det att visa sig till hindern, att de sedan inte kunna föras bort därifrån förrän efter många år, detta även om vi allesammans skulle vara ense om att de på kortare tid borde avlägsnas ur grundlagen.

Herr Hällgren: Herr talman! Herr Mosesson kände inte till något vilande grundlagsförslag som ställts i förgrunden vid val till riksdagen. Det kan vara riktigt, men den möjligheten bör förefinnas beträffande grundlagen, den urkund som ligger till grund för hela vårt statsskick, att man skall kunna vädja till folket i val rörande förslag till grundlagsändring. Jag vill påpeka riktigheten av vad konstitutionsutskottet anförde år 1809: »Och på det icke

Ändrad ordning för genomförande av beslut om grundlagsändring. (Forts.)
under något tillstånd av våld eller folk-yrsla en statsförändring må kunna med sken av laglighet genomdrivas, har utskottet fastställt den grundsats, att varje sådan föreslagen ändring icke förr än å den nästföljande riksdagen skall kunna antagas.»

Häri ligger en säkerhetsmarginal. Man kan alltså gå till folket i val och låta folket avgöra, huruvida en förändring av grundlagen skall ske eller ej.

Herr Holmbäck: För min del, herr talman, biträder jag reservationen. Det har ju på sista tiden t. o. m. varit under offentlig debatt, huruvida man inte borde i visst hänseende bryta mot grundlagen. Att en sådan debatt kan uppkomma visar enligt min uppfattning med full tydlighet, att vår författning för närvarande icke äger den smidighet som är erforderlig. Anledningen till att man skulle anse sig behöva bryta mot grundlagen är ju den, att man inte kan ändra den förrän vid nästföljande riksdag. Det kan kanske, herr talman, även påvisas något fall från det förra världskriget, då man var tvungen att direkt bryta mot grundlagen. Jag kan inte inse annat än att den bestämmelsen i författningen, som för till sådana förhållanden, icke är lycklig och att man därför bör försöka införa andra bestämmelser.

Även med framhållande av att det här endast är fråga om en utredning tvekar jag, som sagt, icke att för min del rösta för det förslag, som framställs i reservationen.

Herr Mosesson: Herr talman! Herr Hällgrens erinran i repliken skulle givetvis vara tungt vägande, om det vore så att reservanterna här avsåge att vad de föreslå skulle bli regel. Men herr Hällgren vet att det icke är fråga om annat än en undantagsbestämmelse ifrån regeln och som skall tillämpas endast när särskilda skäl därtill föreligga.

Herr Vougt: Herr talman! Herr Mosesson bör dock besinna, att om man skulle följa den tanke reservanterna gjort sig till tolk för, skulle vi kunna komma i det läget, att en ganska tillfällig riksdagsmajoritet skulle kunna ändra inte bara en eller annan paragraf i grundlagen utan praktiskt taget upphäva samtliga våra grundlagar. Det är rädsla för sådana framtida risker som gjort att jag anslutit mig till utskottet, och jag ber att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr Holmbäck: Herr talman! De garantier som bära finnas för att inte det förhållande skall inträda, som herr Vougt befarade, tillkommer det givetvis den blivande utredningen att beakta, varför herr Vougts motivering alltså inte utgör något hinder för att man i detta läge skulle kunna vara med om en utredning.

Herr Arnemark: Herr talman! Herr Vougts påpekande skulle stå sig, om vi reservanter avsett att en utredning rörande möjligheten att i snabbare takt kunna ändra grundlagen skulle gälla över hela fältet, så att säga. Vi ha emellertid klart och tydligt sagt ifrån — i mitten av sista stycket av vår motivering — att vi allvarligt överväga, huruvida utredningen bör undantaga just de fundamentala konstitutionella bestämmelserna — de frågor som folket i val torde intressera sig mest för — ifrån det föreslagna snabbare tillvägagångssättet.

De synpunkter, herr Vougt anför emot utredningen, ha reservanterna ingalunda underlåtit att ta hänsyn till, när vi föreslagit en utredning.

Ändrad ordning för genomförande av beslut om grundlagsändring. (Forts.)

Herr Hallén: Herr talman! Det är dock ett faktum att denna motion från början avsåg, att en kvalificerad majoritet skulle kunna upphäva praktiskt taget vilken bestämmelse som helst i rikets grundlagar. Att man sedan retirerade är visserligen glädjande, men jag hemställer till kammaren, huruvida det är värt att reflektera på den linje som här föreslås. Det verkligt bärande i reservanternas förslag är enligt min uppfattning att de med all rätt påpeka, att i grundlagen finnas vissa bestämmelser, som av praktiska skäl nog inte borde stå där. Detta uttalande syftar egentligen till en allmän revision av grundlagen, och jag frågar: är denna tidpunkt lämplig att begynna ett sådant arbete? För övrigt torde regeringen för närvarande ha annat att göra än att sätta i gång en sådan utredning. Jag tror att tidpunkten härför är den olämpligaste som överhuvud taget kan väljas.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Arnemark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 31, över väckta motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, med förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 224 i första kammaren av herrar Öman och Nilsson, Bernhard, och nr 284 i andra kammaren av herrar von Seth och Kyling hade hemställts,

att riksdagen i samband med behandlingen av proposition nr 260 ville för sin del såsom vilande besluta antaga sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar under närmare angivna betingelser automatiskt berövades offentliga uppdrag och tjänster, samt

att konstitutionsutskottet ville utarbeta författningstext i anslutning till de av motionärerna angivna syftemålen.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr Öman, som med instämmande av herrar Gustaf Adolf Björkman, Herlitz, Nolin och Kyling hemställt, »att riksdagen

Förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

(Forts.)

mätte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till den nu samlade riksdagen om sådan ändring av grundlag samt allmän lag, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart berövas offentliga uppdrag och tjänster samt att ett beslut om upplösning av en samhällsfientlig sammanslutning även skall kunna omfatta förbud mot utgivande eller spridande av tidningar eller andra skrifter, som avse att främja sammanslutningens verksamhet.»

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag vet, att det är ovanligt, att en ledamot av statsrådet tar till orda ifråga om en enskild motion rörande skrivelseförslag till Kungl. Maj:t — fast sådant har ju förekommit till och med så sent som under denna riksdag. Det är ju emellertid också en ganska ovanlig situation, som vi nu befinna oss i, och inte minst är det så för mig som medlem av en samlingsregering. De få ord, jag här har att säga, komma för visso inte heller att avslöja några djupare hemligheter. Vad jag menar om nödvändigheten av en lagstiftning mot samhällsfientliga sammanslutningar, som också skulle möjliggöra att avlägsna dessas medlemmar från offentliga tjänster och uppdrag, är väl ganska bekant, då jag i många år motionerat och arbetat för denna min uppfattning. Att denna icke blivit tillgodosedd genom den kungl. proposition, som avlåtits till detta års riksdag och godkänts av riksdagen, är likaledes uppenbart. Den propositionen avser i själva verket något annat än en lagstiftning, som skulle kunna varaktigt bekämpa dessa ohyggliga företeelser inom vårt samhällsliv. Den avser ju endast en beredskapslagstiftning att tillgripa i nödens stund, när omedelbar fara hotar, och karakteriseras härav till hela sitt syfte och sin konstruktion. Att jag som ledamot av statsrådet kunnat tillråda framläggandet av en sådan proposition beror därpå, att jag ansett läget vara så hotande, att jag funnit det vara nödvändigt att åtminstone få denna möjlighet att tillgripa. Det är ju till och med möjligt, att den icke kommer till användning, då den uppenbarligen har andra syften än att varaktigt bekämpa de samhällsfientliga sammanslutningarna och att hindra deras medlemmar från en underminerande och skadegörande verksamhet. Vad jag önskat och arbetat för i många år är i själva verket en helt annan sak, nämligen en varaktig lagstiftning, som tar sikte icke endast på stunden utan också på framtiden och som kommer till användning, icke när det är för sent och den skadegörande verksamheten redan har visat sina frukter, utan på ett tidigt stadium, i syfte att denna verksamhet icke skall få förefinnas när riket kommer i fara. Denna väg har man icke i tid velat gå, och jag beklagar detta djupt. Ett sådant permanent försvar mot samhällsfientliga och landsförrädiska sammanslutningar bör också basera sig på domstols tillämpning av lagen och icke på det administrativa förfarande, som ingår i nödlagstiftningen i den nu antagna propositionen. Under sådana förhållanden skulle det också bli lättare att inskrida mot medlemmarna av dylika sammanslutningar och avlägsna dem från offentliga tjänster och uppdrag, något som jag anser vara kanske det viktigaste försvarsmedlet för samhället. Jag har sålunda velat framhålla, i anledning av den motion, som nu behandlas rörande detta ämne, att jag ingalunda anser frågan om kampen mot de samhällsfientliga och landsförrädiska sammangaddningarna avslutad med antagandet av proposition nr 260. Denna är en nödfallsutväg, som endast kan komma till användning från andra utgångspunkter och med väsentligen andra syften än dem som ligga till grund för den varaktiga lagstiftningen och verk-

Förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.
(Forts.)

samheten mot dessa företeelser. Jag och mina meningsfränder komma därför att fortsätta vårt arbete på att få detta samhällsönda avlägsnat. Jag vill endast tillägga, att jag särskilt beklagar, att icke något förslag framlagts vid årets riksdag till ändring i § 26 i riksdagsordningen, varigenom det kunde ha blivit möjligt att ur riksdagen avlägsna dylika individer. En grundlagsändring måste ju nu, om kamrarna inte godta reservationen, sannolikt ta minst fyra år, innan den kan komma till stånd.

Herr **Kyling**: Herr talman! Förra lördagen tog riksdagen efter en lång debatt men med stor majoritet lagen om vissa sammanslutningars verksamhet. I den lagen stadgar § 3 följande: »Den som, efter det sammanslutning förklarats upplöst eller förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, fortsätter eller främjar fortsättningen av sammanslutningens verksamhet, såsom genom att deltaga i beslut eller bevista sammanträde för främjande av dess syfte eller genom att erlagga avgift eller tillhandahålla lokal eller redskap eller genom att bilda eller deltaga i sammanslutning, som uppenbarligen är avsedd att fortsätta den förbjudna verksamheten, straffes, där ej gärningen enligt allmänna strafflagen är belagd med svårare straff, med fängelse eller straffarbete i högst två år. Är brottet ringa eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande, må till dagsböter dömas.»

Man tycker måhända, sedan man läst denna lagparagraf, att lagen skulle täcka allt som behöfve täckas för att den skulle bli så effektiv som möjligt. Men studerar man den närmare upptäcker man, att det finns en hel del kryp-hål eller luckor.

Den möjligheten finns alltså numera att upplösa en landsskadlig sammanslutning, men kvar står fortfarande rätten för de enskilda medlemmarna i den upplösta sammanslutningen att sitta i orubbat bo, då det gäller att bekläda exempelvis ett riksdagsmannaupdrag eller ett annat offentligt uppdrag. Dessa få vederbörande behålla, ett riksdagsmannaupdrag hela perioden, ända tills de begå en lagöverträdelse, bli upptäckta och dömda till frihetsstraff. Lagen bleve väl ganska illusorisk till sin verkan, om det upplösta partiets representanter efter upplösningen fortfarande finge exempelvis bekläda ett riksdagsmannaupdrag.

För att emellertid inte sådana, som uttryckligen tagit avstånd från partiet före upplösandet, även skulle komma att drabbas av förbudet skulle stadgas, att dessa i princip icke fölle för denna regel. Mot detta förfaringssätt kan invändas, och med all rätt, att ett utträde kunde göras skenbart och i camouflerande syfte. Vederbörande skulle kunna följa lagens bokstav i sitt offentliga framträdande men samtidigt fortsätta sitt landsskadliga arbete. För att förebygga detta ha vi i motionen föreslagit, att det borde övervägas att skapa en tilläggsregel, som ger möjlighet för riksdagen att med fem sjättedels majoritet avgöra, huruvida en sådan representant skulle få stanna kvar eller ej inom riksdagen.

Den motion som vi nu behandla slutar med en hemställan att konstitutionsutskottet ville utarbeta författningstext till sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar automatiskt berövas offentliga uppdrag och tjänster, vilket emellertid avslagits av utskottsmajoriteten. Av resonemanget inom utskottet har jag dock förstått, att många som nu tillhöra utskottsmajoriteten likväl inte ansett, att en lagändring på denna punkt är helt omotiverad. I utlåtandet står det också, att utskottet anser den »föreslagna grundlagstiftningen på området vara till

Förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

(Forts.)

sina konsekvenser alltför svårbedömbär för att utskottet nu skulle kunna tillstyrka ett förslag i motionernas syfte».

Jag beklagar att motionen inte kunde föreläggas riksdagen tidigare, men då den är avlämnad med anledning av den kungl. propositionen, som behandlades förra lördagen och som inte låg på riksdagens bord förrän under senare delen av maj månad, inträffade givetvis det tråkiga förhållandet, att denna motion icke heller kunde föreligga förrän under riksdagens sista arbetsdagar.

Utom denna av motionärerna föreslagna grundlagsändring föreligger här ännu en fråga på ett liknande område, som första lagutskottet behandlat i sitt utlåtande nr 52. Rörande förbudslagen har detta lagutskott anført, att en ändring av tryckfrihetsförordningen erfordras för att kunna bestraffa den som genom tryckt skrift fortsätter att främja upplöst sammanslutnings verksamhet. Här föreligga sålunda två frågor av en sådan betydelse, att grundlagsändring torde vara behövlig. Då det emellertid inte lär gå att ställa ett yrkande på den del i reservationen, som begär utredning även av denna närmast berörda fråga, vill jag uttala den förhoppningen, att om utredningen skulle komma till stånd även den frågan blir beaktad.

När det gäller en grundlagsändring är det vanskligt att skjuta på frågan till nästa lagtima riksdag. Därigenom kommer denna speciella fråga att i verkligheten fördröjas i inte mindre än fyra år. Jag är rädd för att härigenom den förut antagna lagen, som möjliggjort ingripande mot för rikets säkerhet farliga organisationer och sammanslutningar, skulle bli förfuskad på viktiga punkter. Men säga många: Hur skall denna lagtima riksdag hinna behandla denna fråga efter utredning, då vi i dag kanske ha vårt sista arbetsplenum för denna riksdag? Det skulle låta sig göras därigenom att riksdagen, enligt vad som är känt, icke kommer att formellt avslutas förrän någon gång i juli månad och då troligtvis omedelbart innan den bebådade urtima riksdagen sammankallas. Det är av denna anledning reservanterna för sin del yrka på utredning. Då det emellertid, som jag förut sade, inte går att ställa något yrkande på hela klämman i reservationen, skall jag för min del, herr talman, be att få framställa följande yrkande: att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till den nu samlade riksdagen om sådan komplettering av lagen angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar automatiskt berövas offentliga uppdrag och tjänster.

Herr Hallén: Herr talman! Herr Kyling som motionär erkände själv, att det finns vissa svårigheter att nu komma fram på den vägen, och han erinrade även om, att motionen inlämnades så sent i anslutning till den kungl. propositionen. Detta utesluter emellertid icke, att man kunnat väcka en sådan motion vid riksdagens början. I alla händelser råder det nu samstämmighet mellan utskottet och reservanterna i fråga om syftemålet, som föresvävat, nämligen att personer, som vilja på revolutionär väg och med inkonstitutionella medel omstörta vårt samhälle, inte böra ha säte och stämma i Sveriges riksdag. Däröfver är man helt ense. Men den väg, som i motionen anbefalles, menar vi, är inte alls framkomlig.

Först och främst måste det ju framkalla de största betänkligheter, om man skulle knyta en grundlagsändring till en lag av tillfällig natur, den på vilken man här faller tillbaka och vilken tillsvidare bara gäller för ett år. Vidare skulle man införa en alldeles ny straffprincip, nämligen den att ge retroaktiv verkan åt straffbestämmelser, d. v. s. straffbelägga sådant som vid tiden, då det s. k. brottet begicks, inte var straffbart. Jag tror mig hava kännedom

Förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.
(Forts.)

om, att man även inom regeringen har resonerat om denna sak och funnit, att det verkligen är en så utomordentligt svår fråga, att man icke kan knäcka den i en handvändning.

Jag vill också fästa kammarens uppmärksamhet på, att medan motionärerna i sin kläm begära sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna statsfientliga sammanslutningar under vissa närmare angivna betingelser skulle automatiskt berövas offentliga uppdrag, däribland riksdagsmannaupdraget, så har i det skrivelseförslag, man nu vädjar till kammaren att antaga, detta förbehåll om vissa betingelser strukits. Där heter det endast, att medlemmar av förbjudna eller upplösta samhällsfientliga sammanslutningar omedelbart skola berövas offentliga uppdrag och tjänster. Detta betyder, att om riksdagen skulle gå in för ett sådant förslag, så skulle före detta kommunistiska ledamöter i kamrarna, som för närvarande inte ha den ringaste blandelse med revolutionära åskådningar, automatiskt berövas sina mandat. Jag är övertygad om att kammaren inte reflekterar på att i en handvändning godkänna ett skrivelseförslag med dylika direktiv, och av denna anledning yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag vill endast begagna tillfället att korrigera ett misstag, som jag begick häromdagen i en replik på justitieministerns svar på min interpellation. Jag hänvisade där till en motion, som då nyss hade framlagts och i anledning av vilken man kunde förvänta, att en diskussion skulle uppstå här i kammaren om grundlagsändring i den fråga, som berördes i interpellationen. Jag hade då inte sett motionen i tryck och minnet av tidsningsreferaten bedrog mig. Såsom saken nu ligger till, finns ju ingen anledning för mig att göra någon hänvisning till denna motion, som ju alls inte har någon allmän-principiell betydelse.

Jag instämmer livligt i det beklagande, som nyss gjordes av statsrådet Bagge — i detta fall dock egentligen blott *herr* Bagge — bl. a. därav att icke verksamt initiativ tagits till en grundlagsändring, siktande till effekten att från riksdagen utestänga statsfientliga grupperns medlemmar. Som situationen nu är, finnes det ingen särskild anledning för mig att framställa något yrkande.

Herr von Seth: Herr talman! Herr Hallén anförde starka betänkligheter gentemot ett bifall till de motioner, som väckts i denna sak, och jag är den förste att erkänna, att hela denna fråga utgör ett mycket svårt problem. Jag skall gärna deklarerat, att jag hör till dem, som inte vilja vara med om att bryta mot grundlag under några förhållanden. Men det är ingenting som hindrar, att, hur svårlöst en fråga än är, man dock försöker alla möjligheter för att lösa den. Jag är emellertid inte alldeles övertygad om att det på alla håll funnits en verkligt god vilja att lösa denna fråga. Det har inte bara i dag utan även vid andra tillfällen här i denna kammare beklagats, att den kungl. propositionen med den föreslagna lagstiftningen mot statsfientliga organisationer kom så sent på kamrarnas bord, som den gjorde. Jag vill särskilt understryka, att, även om regeringen här haft mycket stora svårigheter att ta hänsyn till, så är det dock vid en alltför sen tidpunkt, som denna proposition överlämnats till behandling i utskott och riksdagens kamrar. I dessa för vårt land och vårt folk utomordentligt kritiska tider, då krafterna på alla områden spänns, för att vi med gemensamma ansträngningar skola kunna möta svåra och ännu svårare tider, då det ställes anspråk på alla samhällslager och på alla medborgare, då det göres jätteansträngningar och dessa ha

Förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.
(Forts.)

krönts med sådan framgång, att samhörigheten inom vårt folk glädjande nog är starkare än någonsin, i sådana tider torde det kravet böra beaktas, att vi från vårt samhälle utrensa statsfientliga element. Vi ha sannerligen under de senaste månaderna och veckorna sett exempel från vårt grannland Norge, från Holland och från andra länder, som visat, hur dessa statsfientliga organisationer hava bidragit till att rikens utplånats och folken störtats i olycka.

Man kan inte, herr talman, blunda för, att de statsfientliga organisationerna i vårt land äro en kräftskada och att, även om det erbjuder stora svårigheter att få till stånd en grundlagsenlig lösning av problemet att utrensa dessa statsfientliga element, alla goda krafter böra medverka härtill. Jag är säker på, herr talman, att, även om riksdagen i viss mån visar sig alltför litet villig att bidraga till denna frågas lösning, förefinnes dock för närvarande hos svenska folket en mycket stark opinion för att vi skola gå till handling härutinnan. Jag vågar också påstå, herr talman, att det är ett renlighetskrav för svenska riksdagen, att dessa statsfiender utrensas inte bara från riksdagen utan även från statliga ämbeten och offentliga uppdrag.

Rent sakligt sett måste man ju säga, att det är en allvarlig brist i den nyligen antagna lagstiftningen mot statsfientliga organisationer, att beslut om förbud och upplösning inte sträcker sina verkningar därhän, att representanter för dylika sammanslutningar samtidigt diskvalificeras från innehav av ämbeten eller offentliga uppdrag. Avlägsnandet av t. ex. en riksdagsledamot från hans förtroendeuppdrag göres nu beroende av om han direkt brutit mot den föreslagna lagen och detta kan bevisas. Däremot har motionen ett vidare syfte.

I utskottsutlåtandet kan åtminstone inte jag finna annat än att utskottet i stort sett och i sak givit oss rätt men att man på grund av formella betänkligheter, bland annat konstitutionella, och på grund av den långt framskridna tiden vid denna lagtima riksdag, inte har ansett sig kunna göra någonting. I dessa allvarliga tider äro enligt mitt förmenande de skäl, som jag nu har uppräknat och som konstitutionsutskottet kommit med, icke tillräckliga, för att man skulle behöva draga sig för att få till stånd en eventuell förlängning av denna lagtima riksdag i syfte att kunna få bort dessa statsfiender från riksdagen samt från ämbeten och offentliga uppdrag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det av herr Kyling ställda yrkandet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Kyling under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr von Seth begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Kyling under överläggningen framställda yrkandet.

Förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr von Seth, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 117 ja och 32 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av väckta motioner om utredning rörande komplettering av den genom Kungl. Maj:ts proposition nr 260 föreslagna lagen angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigsskadeersättning, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; och

nr 45, i anledning av väckt motion om ändring av 1 § sista stycket i förordningen om mödrahjälp.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckt motion rörande den norrländska jordfrågans lagvägar m. m.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 134, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla

1) att lägga en ledande tanke och en ordnande hand över särskilt den norrländska *jordfrågans lagvägar* samt därvid gå till grunden med denna sak;

2) att därvid särskilt i fråga om '*återvinning till allmogen av odlingslägenheter med tillbehör*', *komplettering av ofullständiga jordbruk samt arrendatorers frigörelse* gå väsentligen de vägar, som utstakats av jordkommissionerna av åren 1901, 1912 och 1919».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i sin motivering anført, icke måtte för-
anleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lindhagen*, som ansett att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om ett samvetsgrant övervägande, med begagnande främst av redan tillgängligt utredningsmaterial,

A) att vid *komplettering av ofullständiga jordbruk i Norrland, Dalarna*

Den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)
och Värmland uppmärksamheten främst riktas på de genom 1896 års ägostyckningslag avsiktligt tillkomna ofullständiga jordbruken, vilka finnas förtecknade i lantmäterihandlingarna;

att därvid kompletteringen sker med jord från den fastighet, varifrån det ofullständiga jordbruket utbrutits, varvid även överväges, i vad mån dessa jordbruk av staten böra återvinnas till allmogen kostnadsfritt eller mot reducerad gottgörelse vid disponerandet för sitt ändamål;

B) att därvid gammal avvitttrad kronojord skäligen utnyttjas även för skapande av nya jordbruk;

C) att omsider en universell frigörelse ur jordbruksarrrenden under industribolag och större gods planeras givetvis med skäligen undantag;

D) att omsider uthållig skogsvård för skogskapitalets bevarande, tillämpad på de allmänna skogarna, lagstadgas även för större enskilda skogar;

E) att expropriationsrätt införes för statsförvärv av skogsmark i den allmänna välfärdens intresse och särskilt av kalmarker, vanvårdad skog, och rimligtvis erforderliga delar av de i Norrland, Dalarna och Västmanland plundrade gamla statsskogarna;

F) att en allsidig organisation inriktas på tillskapande i tidernas längd av kommunala skogsallmänningar inom riket;

G) att den pågående fjärde förskingringen av kronojord med försäljningar väsentligen avbrytes och utbytes i stället mot upplåtelse med finansierad åborätt, även i övrigt utformad efter förebild av tomträtten sådan den grundlagts i huvudstaden;

H) att den utlovade men åter uppskjutna expropriationslagstiftningen tager manlig och uppriktig hänsyn främst till de ändamål, den bör tjäna och således även för ovan nämnda ändamål.»

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Jacobson**: Herr talman! Med tanke på det nyligen fattade beslutet beträffande tillsättandet av Norrlandskommittén uttalar utskottet: »Givetvis komma därvid även de av motionären anförda synpunkterna att tagas under övervägande.»

Jag tror emellertid att det hade varit lyckligare, om man gått in för ett bifall till de frågor, som beröras av herr Lindhagen i hans motion, än för det tidigare beslut, som har fattats.

I denna sena timme vill jag inte ingå på en längre redogörelse för motionen och dess syfte. Jag vill blott konstatera, att den rör tusentals fattiga norrländska jordbrukare.

Jag ber för min del kort och gott att få yrka bifall till herr Lindhagens reservation.

Herr **Hage**: Herr talman! Då jag har deltagit i behandlingen av denna fråga och trots att jag är norrlänning gått på avslag på denna motion, som berör betydelsefulla Norrlandsspörsmål, har jag anledning att säga några få ord, icke minst med hänsyn till att den föregående talaren yrkat bifall till motionen.

Jag vill då för min del betona, att utgångspunkten för utskottets avslagsyrkande är just den, som berördes av den föregående talaren, d. v. s. att hela Norrlandsfrågan nu har lagts upp på det sättet att man begärt en omfattande utredning av hela spørsmålet. De motioner, som föranledde riksdagen att begära en sådan utredning, gingo emellertid delvis ut från andra utgångspunkter än herr Lindhagen har gjort, när han påyrkat en utredning på detta område.

Den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)

Herr Lindhagen har, när det gäller Norrlandsfrågan, mest uppehållit sig vid de s. k. *lagvägarna*, som han kallar det för. Han har velat framhålla, att när nu hela Norrlandsfrågan skall göras till föremål för utredning, bör man även undersöka lagvägarna och inte blott de rena jordbruksanslagen och sådant som berör skogsbruk etc. Han har särskilt pekat på, att här föreligga vissa frågor, vilkas lösande äro av oerhörd vikt och betydelse för Norrland, t. ex. en sådan fråga som den, hur man på lagvägarna skall kunna komma fram till en komplettering av ofullständiga jordbruk. Det är säkerligen ett mycket betydelsefullt spörsmål för Norrland. Vidare pekar han på, att det existerar ett flertal arrendjordbruk i Norrland och att från den utgångspunkten hela denna arrendelagstiftningsfråga bör upptagas och fullföljas genom en ny utredning och en ny lagstiftning. En del av dessa spörsmål äro ju under utredning, och från den utgångspunkten har utskottet ansett sig böra avstyrka motionen. Utskottet hänvisar emellertid till att även dessa spörsmål, d. v. s. även föregående utredningar av lagvägarna, böra i detta sammanhang upptagas till behandling. För min del har jag uppfattat utskottets uttalande på det sättet, att därmed menar man verkligen *allvar*. Man menar inte, att man skall använda detta motiv uteslutande för att vinka bort en motion av herr Lindhagen. Jag har åtminstone fattat saken så, att man vill betona, att i den stora Norrlandsutredning, som skall ske, skola inte blott sådana saker som berörts i motionen tas upp till behandling, utan hela Norrlandslagstiftningen, beträffande vilken det redan föreligger ett flertal utredningar sedan lång tid tillbaka, skall i detta sammanhang tagas upp till behandling och till undersökning. Ty dessa lagvägar och de andra vägarna, som främst beröras i de nämnda högermotionerna, äro, när det gäller Norrlandsfrågan, så inflätade i varandra, att en verkligt tillfredsställande och komplett utredning av Norrlandsfrågan icke kan ske på annat sätt än genom att båda dessa olika saker bli föremål för den blivande utredningen.

Det gläder mig mycket, att jag genom herr Jacobsons avslagsyrkande blivit i tillfälle att säga detta.

Jag skall inskränka mig till detta. Med utgångspunkt från detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Jacobson: Herr talman! Vid den diskussion, som fördes här när den Lindmark-Velanderska motionen behandlades för en tid sedan, uttalades vissa farhågor för att ett bifall till denna skulle få till följd, att en hel del Norrlandsproblem skulle stoppas i den utomordentliga säck, som denna utredning komme att bli. Jag har redan nu kommit till full klarhet om, herr talman, att nu äro vi där.

Herr Sandström: Herr talman! Denna motion av herr Lindhagen är en gammal bekant. Jag minns den sedan åtskilliga år såväl i andra lagutskottet som i riksdagen. Den har aldrig vunnit riksdagens godkännande utan den har alltid blivit avslagen. Det hindrar inte, att vissa av de uppslag, som han undan för undan har kommit med, ha satts i verket på grund av påbörjade utredningar. Om denna motion således tidigare icke har vunnit bifall eller ansetts vara berättigad, måste detta i ännu högre grad vara fallet nu, sedan riksdagen tagit det initiativ, som utskottet talar om i sin motivering för avslagsyrkandet.

Då man nu har en jordkommission, som skall beakta alla dessa synpunkter, få vi avvakta det initiativ, som denna kommission må komma med. Jag tror inte som herr Jacobson, att vi få anse Norrlandskommissionen som en pappers-

Den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)

korg för alla nyttiga initiativ för Norrland, utan vi skola med lugn avvakta utvecklingen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Hage**: Herr talman! Med anledning av herr Jacobsons uttalande, att nu stoppar man allt detta i säcken, vill jag dock säga, att herr Lindhagen under behandlingen i utskottet varit i viss mån tillfredsställd med att man i utskottet och i detta utlåtande har betonat, att de saker, som här behandlas, skola tagas upp till utredning. Det är ju klart, att i en så pass vidlyftig sak som denna kan man inte utan vidare fatta ett positivt beslut, utan det måste givetvis föregås av en utredning.

Nu kan man ju svara, att det finns så många utredningar på detta område. Men jag vill det oaktat säga: de utredningar, som finnas, föreligga dock inte i det skick, att man direkt med utgångspunkt från dessa utredningar kan utan vidare gå in för en lagstiftning. Det måste nog ske en viss sammanfattning och ett övervägande på grundval av dessa mängder av olika uppslag, som omnämns i herr Lindhagens motion.

För övrigt är hela det material och de uppslag, som kommit fram på detta område, i många fall motstridande mot varandra, kan man säga. Där måste ske en sovring. Jag hoppas, att denna utredning, vare sig det gäller dessa eller övriga Norrlandsspörsmål, skall ske så fort som det är möjligt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 224, i anledning av väckt motion angående organiserandet av ett hemvärn; och anförde därvid

*Organiseran-
det av ett
hemvärn.*

Herr **Lövgren**: Herr talman! Jag har en stark känsla av att frågan om upprättande av ett hemvärn forcerades i så hög grad, att man inte riktigt hann tänka igenom saken. När man i Kungl. Maj:ts proposition uttalar, att i enskild ägo befintliga vapen främst böra utnyttjas för beväpningen av hemvärnet, förefaller det mig inkonsekvent att avslå motionen, ty motionen syftar ju till att ge de enskilda ett större vapeninnehav än vad de för närvarande ha. Detta kan man delvis nå genom att bevilja licens för inköp av vapen åt de enskilda, som äro enrollerade i hemvärnet, men eftersom ett betydande antal människor med klen ekonomi bli enrollerade i hemvärnet, har det förefallit mig ganska rimligt, att kommuner och landsting finge rättighet att genom anslag bidra till hemvärnets beväpning.

Den här frågan ligger ju praktiskt sett på ett annat plan än den, som utskottet åberopat i sin avslagsmotivering. När det gällde kommuners och städers rätt att inköpa luftvärnsmateriel var det ju fråga om en konkurrens, som kunde verka till nackdel för det hela, och därför förefaller det mig ganska rimligt, att man låter staten vara suverän i fråga om fördelningen av luftvärnsmaterielen. När det gäller beväpningen av hemvärnet ligger ju saken till på ett helt annat sätt. Där skall man bygga på de i enskild ägo befintliga vapnen. Då det nu finns fattiga människor, som inte ha råd att skaffa sig ett ordentligt automatvapen, bör det vara kommuner och landsting obetaget att anslå medel till en dylik komplettering. Jag tror att hemvärnet under vissa förhållanden kommer att få en utomordentlig uppgift att fylla. Men en beväpning bestå-

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

ende av skytteföreningarnas gevär kan man inte säga är tillfredsställande. Tillfredsställande blir den, när man har fått automatvapen i större utsträckning. Ty de fiender, som hemvärdet får till uppgift att möta och bekämpa, ha enligt erfarenheterna från länder runt omkring oss visat sig vara i besittning av en sådan utrustning, att man inte kommer långt med ett vanligt enkelt gevär, utan man behöver ett smidigare och kraftigare vapen. Jag tror att den här frågan får tas upp igen och genomföras i ungefärligen den riktning, som i motionen är föreslagen.

Jag vet ju, att jag inte nu kan få ett bifall till motionen, men jag skulle vara glad, om Kungl. Maj:t vid en eventuellt sammanträdande urtima riksdag ville komplettera hemvärnsförfattningen med en dylik ordning.

I detta sammanhang skall jag också be att få säga, att det är min förhoppning att den lätnad, som vi för ögonblicket här i landet känna över att det stora ovärdet har dragit söder ut, inte skall invägga oss i någon säkerhet, så att något eftersättes i fråga om bildandet, uppsättandet och organiserandet av dessa hemvärn och att ge dessa hemvärn en ordentlig beväpning.

Jag har intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Utredning om framställning av torvpulver. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 225, i anledning av väckt motion angående utredning om framställning av torvpulver.

Därvid yttrade

Herr **Lithander**: Herr talman! Statsutskottet har haft en så välvillig motivering, att den realiter innebär ett bifall till motionen, även om yrkandet går ut på avslag. Jag får alltså med tämligen stort jämnmod finna mig i själva yrkandet.

Det är ju en fråga av synnerligen stor betydelse, inte minst i dessa tider, om man på olika vägar kan finna möjlighet att lösa eller i varje fall bidra till att lösa bränslefrågan i vårt land. Utskottet har emellertid i sin motivering, innan det kommit till ett instämmande i motionens syfte och ett erinrande om att departementschefen redan förra året förutsatte, att man även skulle göra torvpulver till föremål för granskning, fällt ett yttrande, som jag skall be, herr talman, att få fästa kammarens uppmärksamhet på. Jag har nämligen från en synnerlig sakkunnig man på detta område blivit uppmärksam på, att där torde måhända en justering av statsutskottets uppfattning vara önskvärd. Det heter i utskottets utlåtande: »Torvpulvret vore visserligen, framhöll särskilda utskottet, att betrakta som ett rätt gott industribränsle men det vore skrymmande och kunde ej med ekonomisk fördel transporteras några längre avstånd, varför svårigheter föreläge för dess avsättning.»

Det är rörande den saken, som den av mig återopande sakkunnige personen yttrat sig som följer: »Statsutskottet har här begått samma fel som första särskilda utskottet under urtiman, nämligen påstått att torvpulvret är så skrymmande att det ej med ekonomisk fördel kan transporteras några längre avstånd. Torvpulvret har ungefär samma specifika vikt som torvbriketterna och blott obetydligt lägre än stenkolet, är sålunda ej nämnvärt mera skrymmande än stenkolet. Men torvpulvret, som transporteras i säckar, är betydligt lättare att lasta och lossa än stenkolet samt är också mera effektivt och bekvämare att elda med. Tusentals ton torvpulver har på järnvägarna fraktats långa sträckor, och ingen som skaffat sig minsta kännedom om torvpulvret har haft en tanke på att torvpulvrets volymförhållande skulle utgöra det allra minsta

Utredning om framställning av torvpulver. (Forts.)

hinder för dess konkurrens med stenkolet. Påståendet är totalt gripet ur luften och fullständigt oriktigt. Det blir nu andra gången detta oriktiga påstående förelägges riksdagen och sålunda föranleder ett för torvsaken ödesdigert beslut.»

Han fortsätter och säger: »Statsutskottet borde rätta felet, innan beslut fattas inom riksdagen. Man kan ju från järnvägsstyrelsen få besked, om påståendet är riktigt eller ej. Byråchefen Rendahl, som väl känner till torvpulvret, torde kunna upplysa, hur det förhåller sig.»

Jag har, herr talman, tillåt mig att till kammarens protokoll göra detta uttalande, därför att när, som jag förutsätter, torvpulverfrågan blir föremål för ytterligare sakkunnig granskning, kan det vara av viss betydelse, att de som komma att syssla med den bli uppmärksammade på saken.

Jag kan inte annat än uttrycka min glädje över att statsutskottet trots slutklämman dock genom ordalydelsen i sin motivering givit ett mycket gott stöd åt vad jag sökt att genom motionen åstadkomma, nämligen att man icke skall underlåta att jämsides med anlitaandet av andra utvägar ha blicken riktad på denna sidan av saken. Jag skulle, herr talman, också vilja fästa de personers uppmärksamhet, som i fortsättningen komma att syssla med frågan, på att det lever ännu här i vårt land en gammal man, som ägnat ett helt livs verksamhet åt lösandet av dessa problem och som sitter inne med en synnerligen stor kunskap på området. Det är disponent Herman Ekelund i Nockeby. Han är säkerligen välkänd bland dem, som under tidigare skeden sysslat med torvpulverfrågorna. Jag vill hemställa till de personer, som skola ägna sig åt saken, att sätta sig i förbindelse med denne person, som har så utomordentliga kunskaper. Jag tror, att vilka linjer man sedan kommer att förordna — och det blir ju beroende på de vetenskapliga och praktiska prov, som komma att verkställas — kommer han att kunna bidra med god kunskap på området.

Jag har under förhandenvarande förhållanden intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av krigsavlöningsreglementet; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbeter m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 24 maj 1940 dagtecknad proposition, nr 287, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 750,000 kronor, dels till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten, under rubrik statens järnvägar, anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor, dels ock till Lån till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

*Anordnande
av lastnings-
och lossnings-
anläggningar
för sockerbeter
m. m.*

Anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbeter m. m.
(Forts.)

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *De Geer* väckt motion (II: 293), vari hemställts, att riksdagen med avslående av propositionen nr 287 måtte till täckande av vissa betodlarnas merkostnader för järnvägstransporter under 1940 års kampanj anslå ett belopp av 300,000 kronor.

Utskottet hemställde,

att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 293, måtte

a) till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 750,000 kronor;

b) till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i statens affärsverksfonder, statens järnvägar, anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

c) till Lån till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr De Geer: Herr talman! Det torde inte vara för kammarens ledamöter bekant, att det finns ett samband mellan sockerbeter och träkol. Detta samband har emellertid aktualiserats genom den föreliggande propositionen. Innan jag går in på frågan, skall jag med några ord beröra propositionen.

På grund av tillfälliga omständigheter — arbetarbrist och brist på bensin — förutser man vissa svårigheter att transportera sockerbeterna i höst till fabriker. För att lösa dessa tillfälliga svårigheter föreslår propositionen — och statsutskottet tillstyrker det — ett anslag på över 2 miljoner kronor för permanenta lastnings- och lossningsanläggningar.

Utvecklingen har ju gått i den riktningen, att det visat sig mest ekonomiskt och mest besparande i arbetarhänseende att använda motortrafik. Man har all anledning att förvänta, att transporterna komma att ske med biltrafik, så fort vi få bensin igen, och då komma dessa dyrbara lastbryggor och hissanordningar att stå som monument över ekonomiskt oförstånd. En tillfällig svårighet skall lösas med tillfälliga medel. Jag har därför föreslagit i en motion, att man i stället skall bevilja ett visst anslag till betodlarna för lösande av svårigheten. Det är klart, att det går att lösa den, även om inte dessa lastbryggor och hissanordningar byggas. Nog komma sockerbeterna till fabriker, även om det blir större kostnader för jordbrukarna. Men dessa merkostnader kan ju staten lämna ett bidrag till. Hur stort det skulle vara undrandrager sig mitt bedömande. Jag har i alla fall föreslagit ett belopp motsvarande cirka ett års ränta och amortering på de permanenta anläggningarna eller 300,000 kronor. Man kan givetvis tänka sig ett större anslag, men utskottet har tydligen inte gått in på någon prövning av den frågan.

Som affärsman och industriman följer man den ekonomiska principen, att när det gäller en tillfällig anordning, som endast under kort tid kan vara i drift, gör man den gärna billig. Den må vara dyr i drift, men billig i anläggningen, så att man slipper kostsamma räntor och amorteringar under lång tid. Denna sunda ekonomiska princip har inte följts i förevarande fall.

Anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbeter m. m.

(Forts.)

Nu kommer jag in på sambandet mellan träkol och sockerbeter, vilket kanske för flertalet av kammarens ledamöter, i varje fall för skåningarna, kan förefalla ganska långsökt. Saken är den, att det föreligger ett transportproblem av exakt samma natur, när det gäller träkol, som det som förefinns när det gäller sockerbeterna. Träkolet transporteras till bruken under en relativt kort tidsperiod. Förr skedde transporten per järnväg huvudsakligen, men på senare tid har man, bortsett från Norrland, där avstånden äro för stora, gått över till biltrafik. Vi stå i Bergslagen i samma predikament som betodlarna i Skåne. Vi ha ingen bensin till bilarna. Hur skola vi få träkolet till järnbruken? De lastbryggor, som en gång funnos, ha ruttnat ned för länge sedan eller äro borttagna. Det har uttalats allvarliga farhågor för hur transportproblemet skall lösas. Man har hoppats kunna göra en del tillfälliga anordningar, skaffa gengasbilar o. s. v., men propositionen och statsutskottets utlåtande ha nu väckt vissa förhoppningar, som man tidigare inte alls hyste, och det är nog anledning att förvänta, att en ansökan kommer till statsmakterna om ett bidrag av ett slag, motsvarande det som nu lämnats betodlarna. Ehuru jag representerar järnhanteringen, vill jag inte tillstyrka något dylikt och kommer själv inte att taga initiativ i den riktningen, men hade utskottet följt min linje om ett tillfälligt bidrag till betodlarna, hade man inte behövt riskera en sådan ansökan.

Det är klart, att utskottets hemställan här bifalles, men som en protest mot att de ekonomiska synpunkterna ställas på huvudet, vill jag i alla fall yrka bifall till min motion. Vi ha blivit så vana här på sista tiden att inte taga hänsyn till de ekonomiska synpunkterna i många fall, där man inte kan taga hänsyn till dem. Men man bör göra det, när det verkligen är möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Herr De Geers motion löser ju inte det problem, som nu skulle lösas. Det föreligger brist på arbetskraft i Skåne för transport av betorna. Den arbetskraft, som man möjligen kan få till sitt förfogande, är yngre personer, som inte ha den styrka, som behövs för den lastning, som skulle äga rum utan hjälp av de föreslagna bryggorna, eller också äldre personer, som heller inte äro i stånd att utföra arbetet. Herr De Geers 300,000 kronor åstadkomma ju inte denna arbetskraft. Om man räknar med att man genom statsbidrag höjer arbetspriserna, blir det ju bara en överflyttning av arbetskraft från ett annat område, med det resultatet kanhända, att man från det håll, där man tager arbetskraften, får betala litet mera för att draga den tillbaka. Så har man en löneskrub i gång, och det hela kommer kanske att kosta lika mycket eller mera än det här är fråga om. De ekonomiska synpunkterna ha inte lämnats så obeaktade av utskottet, som herr De Geer föreställer sig. Visserligen är det möjligt och kanske t. o. m. troligt, att när vi komma in i s. k. normala förhållanden, man somligstades söker övergå till biltransporter igen i stället för att använda järnväg. Men det är inte säkert, att man kommer att göra det i samma utsträckning som förut. Man vet ingenting om det. Man vet inte, till vilken grad återgång kommer att ske och under vilka prisförhållanden en sådan transport i framtiden kan komma att äga rum. Det är möjligt men inte säkert, att transporterna ordnas på samma sätt som förut, och herr De Geer kan inte ge några garantier för att transportpriserna komma att bli desamma i framtiden som de hittills varit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbetor m. m.
(Forts.)

Herr **Tornegård**: Herr talman! Det är förvånansvärt, att motionären i sin motion vill söka jämställa de svenska bönderna med bönderna i Tjeckoslovakiet, i Polen och i Ungern. Jag tänkte mig, att man skulle kunna tänka litet högre om de svenska bönderna än att vi skulle behöva utträta det slav-arbete, som bönderna i dessa länder måste göra. Visserligen är det sant, att vi jordbrukare äro vana vid att arbeta hårt, likaså vårt arbetsfolk, som inte haft det lättare än vi utan kanske t. o. m. värre. Men ett så tungt arbete borde vi inte behöva utträta.

Det sägs, att det från järnvägarnas sida har gjorts betydande ansatser för att underlätta transporterna, men det är inte sanning. Det har gjorts något, men obetydligt. Våra järnvägar ha i många år inte tagit i beräkningen, att de skulle sköta om dessa betleveranser, och detta har gjort, att man i stor utsträckning upphört med att frakta betor på järnväg. Nu inse järnvägarna, att det går inte längre att driva samma politik som hittills. Vi ha inte kommit längre nu än för 50 år sedan på detta område. Vi ha kört betorna till de höga järnvägsvagnarna och lastat betorna med grep. Endast i undantagsfall ha stationerna sådana anordningar som underlätta arbetet. Därför hade det nog varit bättre, om det ordnats på en gång så som järnvägsstyrelsen föreslagit. Detta står återgivet i den kungl. propositionen på sidan 8, där det heter: »Eftersom kostnaderna i allt fall i sista hand skulle komma att få bäras av sockerkonsumenterna, torde det emellertid vara mera praktiskt, att anläggningarna utfördes på sockerbolagets bekostnad, genom vilket förfarings-sätt automatiskt täckning erhöles för tillkommande kostnader för drift, räntor och amortering och investering av statsmedel kunde undvikas. Man säkerstälde ju därmed också att ett blivande statsmakternas beslut komme att ofördröjligen effektueras.» Det är ju klart, att så som saken lagts upp kommer järnvägsstyrelsen att fordra, att betodlarna skola betala viss del av kostnaderna för kajerna och andra lossningsanordningar. Då blir det ju på det sättet, att de betodlare, som leverera till fabriker, kunna lossa och lasta på ett behändigt sätt utan några särskilda kostnader, medan de betodlare, som skola leverera betorna till järnvägsstationerna, få betala extra lossningsavgifter, som det heter. Detta anser jag orättvist, i synnerhet som kostnaden kommer att drabba de betodlare, som för närvarande ha de sämsta utsikterna och de minsta ekonomiska möjligheterna att klara sin betodling. Det har också visat sig i år, att på vissa platser i vårt land har det inte varit möjligt att få fram den betodling, som skulle ha varit önskvärd ur folkförsörjnings-synpunkt, utan odlingen har gått tillbaka. Det beror naturligtvis därpå, att det är mycket svårt att anskaffa duktigt och kunnigt arbetsfolk, men framför allt på att näringen inte är så lönande som den borde vara. Odlingen har gått tillbaka på vissa platser med 12 %. De trakter däremot, som ligga närmast fabriker, ha kunnat hålla odlingen uppe, så att man där kommit upp till 104 à 105 % genomsnittsodling.

Jag har endast med detta velat framhålla, att det inte är så lätt att hålla betodlingen i gång, om det inte göres någonting för att underlätta transport-förhållandena. Det är inte enbart för krisens skull, som de ifrågavarande arbetena böra göras. Järnvägsbolagen försäkra, att de redan förut vidtagit omfattande arbeten för att förbättra lossningsanordningarna, och att de varit nödsakade till detta för att få behålla frakterna för framtiden. Därför hoppas jag, att, när järnvägsbolagen komma att göra upp med betodlarna i resp. orter, de inte skola uppställa för dryga villkor. Då blir det sämre möjligheter under kommande år att få fram den betodling, som vi behöva för att få tillräckligt med socker här i landet.

Anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbeter m. m.
(Forts.)

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, och jag hoppas, att kungl. järnvägsstyrelsen och övriga järnvägsförvaltningar inte komma att ställa alltför stora anspråk på betodlarna, så att det kommer att trycka ned dem ekonomiskt.

Häruti instämde herr *Gardell*.

Herr De Geer: Den ärade statsutskottsrepresentanten framhöll, att min motion ingalunda löser problemet. Ett ganska slitet uttryck säger, att för pengar får man nästan allt. Men alldeles givet är, att vare sig det anskaffas lastningsbryggor eller icke, så lära de skånska betodlarna få sina betor till fabriker, fastän det i det förra fallet kommer att kosta mera. Dessa kostnader skulle staten täcka genom det begärda anslaget.

När den siste ärade talaren började med en jämförelse, trodde jag, att han skulle göra en sådan mellan skånska brukspatroner och skånska betodlare. Men han talade i stället om polacker och ungrare. Dem har jag icke talat om här i kammaren, ehuru jag gjort det i min motion, emedan någon har sagt, att det är fysiskt omöjligt att få fram sockerbeter till en järnvägsstation utan dessa anordningar. Jag vill säga, att jag har själv rest i Europas mest koncentrerade betodlingsdistrikt, nämligen Tjeckoslovakien och Ungern, och sett, huru just under betkampanjen oerhörda kvantiteter betor inlastats utan någon som helst mekanisk anordning.

Herr Tornegård: Den föregående ärade talaren säger, att man kan få allting för pengar. Jag skall be att få säga, att det är icke alltid detta lyckas. Om vi försöka få svenska åldringar eller barn, som skulle syssla med detta tunga arbete att lasta sockerbeter, så måste det väl vara fullständigt felaktigt tänkt, att dessa personer skulle få större krafter till detta arbete, om betodlarna finge mera pengar. Jag har endast velat framföra detta. Det må vara talarens ensak, då han säger, att man kan köpa allting för pengar. Jag tror icke, att det går numera.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andra vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 293; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för befrämjande av gengasdrift;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till inköp av gengasaggregat;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till mödrahjälp och moderskapspenning för budgetåret 1940/41 jämte en i ämnet väckt motion;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till Bidrag till sjukkassor för budgetåret 1940/41;

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 41.

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till Fögderiförvaltningarna; Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av nya lokaler åt yrkesskolan vid vanförestalten i Hälsingborg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Förlängd giltighet för den allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1939/40.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighet för den allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1939/40 jämte en i ämnet väckt motion; och anförde därvid

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Jag har jämte några andra kammarledamöter väckt en motion, vari hemställes, att av beredskapsstatens anslag även skulle få utgå bidrag till uppförande av hem för kroniskt sjuka. I den proposition, nr 1, som framlades vid riksdagens början, hade vederbörande departementschef förklarat, att han eventuellt skulle komma att i samband med beredskapsstaten upptaga anslag för berörda ändamål. Så har emellertid icke skett, och med anledning därav ha vi hemställt, att av ännu icke i anspråk tagna medel från detta anslag en del skulle få användas för nämnda ändamål. Vi ha också hemställt, att därvid skulle få gälla samma regler, som för närvarande tillämpas för detta anslag, d. v. s. att bidrag endast skulle utgå under utomordentliga förhållanden, då arbetslöshet är rådande. Statsutskottet har avstyrkt denna framställning. Utskottet vill icke bestrida, att framställningen kan ha skäl för sig men det kan ändå icke tillstyrka bifall till motionen.

Jag vill för min del framställa den frågan, huruvida det icke kan vara lika välbehövt att använda pengar för det av oss föreslagna ändamålet som för de ändamål, vilka äro upptagna i beredskapsstaten. Jag skulle vidare vilja beröra ett annat spørsmål, som sammanhänger med detta och som även utskottet berört, nämligen den anmärkning, som gjorts av finansministern, att man skall fara varligt fram med upptagande av lån. Den inställningen är riktig men får enligt min uppfattning icke drivas för långt. Jag kan för min del icke finna, att det kan vara lämpligare att lämna kontantunderstöd i den ena eller andra formen till människor inom ett samhälle, som icke själva kunna skaffa sig medel till sitt uppehälle, än att bereda dem arbete. Det samhälle jag tillhör är drabbat av arbetslöshet i mycket stor utsträckning. Vi ha nu i vår måst lämna ett kontantunderstöd av 3,000 kronor för beredande av hyresbidrag åt folk, och fattigvården har fått träda emellan för att lämna bidrag. Nu kan häremot erinras, att man kan skicka ut folk till beredskapsarbeten på andra håll. Det är riktigt. Men det finns en grupp människor, som man icke kan tillämpa detta på; de måste ha sin utkomst på ena eller andra sättet inom samhället, och då är det, såsom jag ser problemet, bättre att få använda de bidrag som finnas till produktiva arbeten, arbeten som äro gagneliga och nyttiga för samhället.

Frågan om anordnande av hem för kroniskt sjuka är på vissa områden i vårt land ännu icke löst. I den del av mellersta Halland, till vilken min hemstad hör, föreligger en överenskommelse om gemensam lösning av denna fråga. Jag vill erinra om att här föreligga två motioner från annat håll med liknande syfte. Jag kan icke finna annat än att det vore lämpligt, om här finge utgå anslag för detta ändamål.

När nu utskottet har ställt sig avvisande till motionen, förstår jag ju, att det i denna riksdagens sista timme icke är lönt att framställa något yrkande;

Förlängd giltighet för den allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

det skulle givetvis icke föranleda till något resultat. Men jag vill på det livligaste hemställa till Kungl. Maj:t och vederbörande departementschef, att man måtte taga fasta på vad utskottet säger i slutet av sitt yttrande, där det heter: »Skulle i visst fall trängande behov av statsbidrag till uppförande av hem för kroniskt sjuka uppkomma, lära möjligheter föreligga att tillgodose detta behov genom särskilt anslag å tilläggsstat för nästa budgetår.» Jag vill understryka vad utskottet där sagt och vill tolka detta såsom en direkt anvisning för vederbörande departementschef att, då framställning i ärendet kommer till Kungl. Maj:t, han måtte tillse, att denna uppmaning från utskott och riksdag verkligen vinner beaktande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ytterligare anslag till civila luftskyddet ävensom anslag till understöd åt flyktingar från Norge; och

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vägskatteutjämningsbidrag m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 24 maj 1940 dagtecknad proposition, nr 286, hade Kungl. Maj:t, under återropande av ett vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, framlagt förslag angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens båda kamrar i anledning av propositionen väckta, i utlåtandet närmare angivna motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till propositionen och med avslag å motionerna I: 228 och 233 samt II: 288 och 292, måtte godkänna det av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden den 24 maj 1940 förordade tillägget till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Reservationer hade avgivits:

1:o) av herr *Bäcklund*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 233 och II: 292 samt i anledning av motionerna I: 228 och II: 288, måtte avslå förevarande proposition.

2:o) av herr *Eriksson* i Stockholm, utan angivet yrkande.

Tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Arnemark: Herr talman! Då jag tillsammans med några kamrater i kammaren motionerat om avslag på Kungl. Maj:ts förslag att maximera dyrtidstilläggen för befattningshavare med löner efter äldre system, liksom för pensionärer och familjepensionärer, ber jag att få säga några ord.

Huvudskälet för oss motionärer är det, att vi anse, att den offerbörd, som här pålægges de berörda medborgargrupperna, kommer att bli för betungande med hänsyn till deras ringa bärkraft. Genom att låta levnadskostnadstalet 188 bilda en övre gräns för dyrtidstilläggen bortskäres ju varje kompensation för den levnadskostnadsstegring, som uppkommer efter den 1 juli — och för övrigt även för större delen av stegringen under det kvartal som nu löper. Index stod ju den 1 april i 186 och att stegringen fram till den 1 juli skall inskränka sig till allenast två enheter vågar väl ingen hoppas på. Att för de berörda grupperna binda kompensationen uppåt vid talet 188 därför att detta tal motsvarar den nuvarande övre gränsen för det rörliga tillägget åt de befattningshavare, som åtnjuta lön enligt nyare löneordningen, kunna vi motionärer icke finna bärande. Man måste nämligen hålla i minnet, att den fasta lönen är åtskilligt lägre för de befattningshavare, det här är fråga om, än för dem som avlönas efter nya lönebestämmelser. Vad pensionärerna beträffar är det ju riksdagen väl bekant, att deras fasta pensioner äro knappt tillräckliga och i behov av snar förbättring. Den uppfattningen har riksdagen vid upprepade tillfällen och senast i år givit uttryck åt.

Jag tror knappast, att någon här i kammaren räknade med att dyrtidstilläggen skulle begränsas på det sätt, som Kungl. Maj:t nu föreslår, då vi för kort tid sedan hade frågan om förbättring av pensionerna uppe. Jag vill erinra om att bankoutskottets mening i den saken — en mening som biträdades av riksdagen — då var, att »behov av en pensionsförbättring i många fall gör sig gällande, samt att, därest levnadskostnaderna skulle fortsätta att stiga, olägenheterna av ett fortsatt undanskjutande av pensionsfrågans lösning komme att framträda allt starkare».

Finansministern har icke ingått på någon prövning av skäligheten av den föreslagna åtgärden. Han anser sig helt enkelt »böra» föreslå, att dyrtidstilläggen begränsas på samma levnadskostnadsnivå som de rörliga tilläggen. Och utskottet är lika knapphändig i sin motivering. Det förklarar helt kort, att det ansett sig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag. Jag förmodar, herr talman, att bakom det hela ligger någon tanke på att från ett gemensamt utgångsläge upptaga frågan om kompensation för den framtida levnadskostnadsstegringen i ett sammanhang och över hela fältet — alltså även i avseende å de rörliga tilläggen. Även om denna förmodan är riktig — jag hoppas, att den är det — tycker jag, att grunden för föreliggande förslag är alltför formell, och att man alltför mycket bortsett från det reala faktum, att de människor det här gäller i fråga om sina fasta löner och fasta pensionsbelopp intaga ett så ofördelaktigt läge, att, som jag redan sagt, den föreslagna maximeringen blir en med hänsyn till deras förmåga alltför tung del i de bördor, som vi alla få bära i dessa tider. Den gottgörelse som erhållits för redan inträdd levnadskostnadsökning är ju, som bekant, långt ifrån hel, och följaktligen ha de berörda medborgargrupperna redan fått vidkännas en betydande försämring i sin levnadsstandard på grund av den levnadskostnadsstegring, som hittills inträtt.

Med allt detta inför ögonen ha vi motionärer kommit till den uppfattningen, att hänsyn till rättvisa och billighet starkt talar för att den kungl. proposi-

Tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
tionen bör avslås. Vid utskottets utlåtande är fogad en reservation av herr Bäcklund, som sammanfaller med de synpunkter vi utvecklat i vår motion och som utmynnar i samma yrkande, nämligen avslag på propositionen. Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till denna reservation.

Häruti instämde herr *Kyling*.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Vi ha inom utskottet ansett, att det finns ganska goda skäl för Kungl. Maj:ts förslag i föreliggande fall. Det är ju så, att för de nyreglerade verken satts en spärr för det rörliga tillägget. I fråga om de oreglerade verken har denna spärr icke funnits, utan dyrtidstillägget har fått basa i väg hur högt som helst. Att finansministern då ansett skäligt, att man likställer dessa olika grupper av befattningshavare, det kan man icke ha någon invändning emot. Vi ha sålunda ansett, att det under nuvarande brydsamma förhållanden finns mycket goda skäl för finansministerns förslag, och det är just på grund av dessa motiv som utskottet tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Arnemark**: Herr talman! Med anledning av den siste ärade talarens yttrande vill jag säga, att jag har icke bestritt, att det funnits skäl, men jag har bestritt, att dessa skäl äro tillräckligt bärande, och jag har ansett, att de äro av väsentligen formell natur, då man här helt plötsligt vill sätta ett maximum beträffande dyrtidstilläggen för pensionärer, familjepensionärer och de få befattningshavare, som ha oreglerad lön, vid den levnadskostnadsnivå, som utgör övre gränsen för det rörliga tillägget. Jag menar, att då man prövar en sådan här fråga, såväl inom regeringen som inom riksdagen, bör man väl tänka på de reella fakta: huru ha dessa människor det ställt, vad ha de för fasta löner, och vad ha de för pensionsbelopp? Det är den synpunkten, som bör väga över, när man tar ställning till frågan, huruvida man nu skall stoppa kompensationen för levnadskostnadsstegringen för dessa människor eller icke. Prövar man saken ur den synpunkten, tror jag, att goda skäl finnas för att dyrtidstillägget tills vidare bör få löpa såsom hittills — såsom riksdagen för övrigt redan har bestämt. Detta är nämligen ett tillägg till vad riksdagen redan beslutat i denna sak.

Herr **Jansson** i Falun: Då herr Arnemark ansåg, att det icke förelåg tillräckliga skäl för denna åtgärd, ber jag få meddela, att vi i utskottet ha funnit, att det finns tillräckliga skäl. Följaktligen står här uppfattning mot uppfattning.

Sedan vill jag säga ytterligare en sak. Jag kan mycket väl medge, att det varit önskligt, att ingen förändring i dessa bestämmelser skett. Men i dessa tider, då man måste göra inskränkningar för samtliga befattningshavare och även enskilda, så bör, även om det kan synas giva anledning till missnöje, detta missnöje icke komma till uttryck så att det sårar andra, som ha det mycket sämre ställt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Bäcklund avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anskaffning av brandredskap för Kalmar slott;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anläggningsarbeten å viss järnvägslinje; och

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anordnande av skyddsrum i statens fastigheter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 17 maj 1940 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 276, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag för riksdagen framlagt förslag till vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Bland annat hade Kungl. Maj:t till särskilda åtgärder till stöd för jordbruket i Norrland föreslagit medelsanvisning jämväl för nästkommande budgetår. För dessa stödåtgärder, som avsåge även vissa delar av Dalarna och Värmland, hade äskats ett belopp av 900,000 kronor.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens båda kamrar väckta, i utlåtandet närmare angivna motioner.

I de likalydande motionerna I: 236 av herr *Näslund m. fl.* och II: 297 av herr *Sandberg m. fl.* hade i motionernas senare del hemställts, att till produktionsfrämjande åtgärder på jordbrukets område i Norrland samt delar av Kopparbergs och Värmlands län för budgetåret 1940/41 ett belopp av 1,000,000 kronor måtte ställas till förfogande.

Utskottet hade i sin motivering i fråga om dessa särskilda åtgärder till stöd för jordbruket i Norrland uttalat, att utskottet icke hade något att erinra mot Kungl. Maj:ts angivna äskande och följaktligen icke kunde tillstyrka den höjning av anslagsbeloppet, som påyrkats i de likalydande motionerna I: 236 och II: 297.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Carlström: Herr talman! Då jag, jämte några kamrater här och i första kammaren, väckt en motion i anslutning till denna proposition, skall jag be att få ta kammarens tid i anspråk för att säga några ord.

Det utskottsbetänkande, som här föreligger, är som vi se i stort sett ganska enhälligt. Den reservation, som är knuten till utskottsbetänkandet, skall jag icke närmare ingå på, och jag kommer icke att framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Detta innebär givetvis icke, att jag för den skull skulle känna mig alldeles tillfreds med allt vad utskottet föreslagit. I själva verket ligger saken så till att vi vid diskussionen i utskottet om de yrkanden, som framställes i motioner från skilda håll, kommo fram till en kompromiss. Vi fingo i vart fall igenom en del av våra önskemål, och man fick då låta sig nöja med detta för att det icke skulle bli en massa reserva-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

tioner. Det hotades nämligen med, att om vi ginge fram reservationsvägen man skulle göra detsamma även från andra håll.

I vår motion ha vi med avseende å hjälpen åt småbrukarna framfört tre synpunkter. För det första ha vi hemställt att producentbidraget måtte utgå för en utökad kvantitet från nuvarande 650 liter i månaden till 900 liter i månaden, ävensom att bidraget under vintermånaderna skulle höjas från 2 till 3 öre. Detta är för övrigt samma yrkande, som livsmedelskommissionen framställt i sitt yttrande i ärendet. Vidare ha vi i motionen hemställt, att i fråga om tilldelningen av kraftfoder till jordbruket man skulle, i den mån en sådan tilldelning framdeles kan ske, särskilt ta hänsyn till de mindre jordbrukarnas förhållanden. Slutligen ha vi anfört, att den prisrabattering å smör, som nu utgår, till sina verkningar i vart fall missgynnar de mindre jordbrukarna i förhållande till andra konsumenter här i landet

Från visst håll har framförts den meningen — jag hörde samma mening framföras i första kammaren, då jag nyss åhörde debatten där — att man icke borde skilja allt för mycket mellan större och mindre jordbruk, när det gäller de prisreglerande åtgärderna. Det sades där, att det nu framför allt gällde att upprätthålla produktionen, och att detta naturligtvis angick icke minst de större jordbruket. Jag håller med om detta och att det i visst avseende är tråkigt att man skall i fråga om dessa regleringar behöva ta särskild hänsyn till en viss grupp av jordbrukare. Man måste emellertid ha klart för sig, att småbrukarna här i landet sedan länge och särskilt under senare tiden ha haft det ganska svårt, då det gällt att klara de ekonomiska bekymren. Det är ju nämligen på det viset, att småbrukarna i allmänhet på grund av de små arealer de föfoga över icke kunna på den egna jorden producera det kraftfoder eller det äggviterika foder, som behövs för att kunna hålla produktionen i gång, och därför äro hänvisade att i större utsträckning än storjordbrukarna köpa sådant foder. Det är också med anledning härav livsmedelskommissionen gått in för att här försöka ge något högre producentbidrag än tidigare. Det är uppenbart att om förhållandena fortsätta, som vi nu frukta att de skola göra, nämligen med avspärningar utåt så att vi icke kunna få in kraftfoder i tillnärligsevis tillräckliga mängder, är det svårt att förstå hur den mindre jordbrukaren skall kunna upprätthålla sin produktion. Den mindre jordbrukaren är ju nödsakad, såväl när det gäller mjölkproduktionen som produktionen av fläsk och kött, att inköpa betydande mängder kraftfoder, om han nämligen skall få så stor omsättning på sitt jordbruk, som han behöver för att kunna förränta skulder och försörja sig eller för att kunna hålla det hela gående. Det är alldeles uppenbart att om nuvarande förhållanden fortsätta, så kommer han i en allt svårare och svårare belägenhet.

Nu har man ofta i detta problem om det mindre jordbruket framhållit, att det är en olägenhet att det finns småbruk, som icke kunna bära sig. Vi äro ju också på väg, säger man, att försöka ordna det så, att dessa mindre jordbruk få större areal för att på så sätt bli mera bärande. Meningen är att här i landet i så stor utsträckning som möjligt bilda familjejordbruk. Jag är naturligtvis också övertygad om, att en sådan utveckling är nödvändig. Vi kunna nämligen icke ha någon glädje av ett småbrukarproletariat, som inte kan klara sig på jordbruk med dessa små arealer. Vi skola emellertid ta i betraktande, att detta ännu så länge endast är ett önskemål. Hur snart det kan bli förverkligat är emellertid en annan fråga. Saken kan i vart fall icke realiseras så snart, att den kan bli av betydelse i nuvarande kristid. Under sådana förhållanden är det givetvis angeläget, att man, om man så vill ur sociala synpunkter, ger dessa småbrukare ett litet bättre handtag i fråga om regleringsanordningarna än storjordbrukarna.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Nu kan man ju icke få allt vad man vill, och som jag redan sagt voro alla i utskottet, när vi där resonerade om denna sak, villiga att gå med på en del av de förslag vi framställt. Man kom då fram till ett förordande av att producentbidraget under vintermånaderna skulle utgå med 3 öre i stället för med 2 öre, som för närvarande utgår under hela året. Och jag vill uttala min tacksamhet för att utskottet velat gå med på åtminstone detta.

I fråga om tilldelningen av kraftfoder skulle jag till herr jordbruksministern vilja särskilt rikta en vädjan, att han vid den reglering som kommer ville ta särskild hänsyn till dessa mindre jordbrukare och se till att de kunna få så mycket som möjligt med av det tillgängliga kraftfodret, ty eljest blir situationen för dem ganska besvärlig.

Jag kommer så till den tredje punkten, som vi berört i vår motion, nämligen frågan om tilldelning av rabattkort för inköp av smör. Knappast någon av de från statsmakternas sida på sistone vidtagna anordningarna torde ha väckt så mycken, jag kan säga förvåning ute i bygderna som just dessa rabattkort och deras fördelning. En inkomstagare, som har upp till 6,000 à 7,000 kronors inkomst, kan ju, om han har tre eller fyra barn, få rabattkort utan behovsprövning. Jordbrukarna ha emellertid vid denna tilldelning — och därför kan kanhända finnas visst fog — undantagits från den allmänna regeln och fått vissa särbestämmelser. Man har bland annat gått ut ifrån att om produktionen av mjölk inom en familj är så stor som 1,500 liter per familjemedlem och år så skall denna familj ställas utanför tilldelningen. Jag måste säga, att därvidlag har man enligt min och mångas mening gått alldeles för snävt fram, då det gällt att låta småbrukarna vara med. Den tanken har också framförts inom utskottet, att man skulle låta regeln om en viss inkomstgräns vara gällande över hela linjen. För all del! Socialt sett vore ju detta det riktigaste. Även om jag är jordbrukare, menar jag dock, att den vägen kan man icke gå, ty därigenom skulle kanhända jordbrukare, som strängt taget icke behöver rabattkort, få del av denna tilldelning.

Vi ha också pekat på att gränsen 1,500 kronor är för hög och att den borde sänkas till 1,000 kronor. Jag tror att det ligger åtskilligt i detta. Då frågan om rabattkorten på smör givetvis är en avsättningsfråga, skulle man gärna se, att så många som möjligt finge dessa rabattkort och tack vare dem använda smör i så stor utsträckning som möjligt. Det kan emellertid icke hjälpas, att man ute i bygderna gör vissa jämförelser, när man å ena sidan ser hurusom en befattningshavare, som har en beskattningsbar inkomst på 1,500 kronor, utan behovsprövning får ett sådant här rabattkort, medan en småbrukare blir mycket snävt behandlad. Även en inkomstagare — jag tänker nu icke på de familjer som ha barn — som har ett kapital på 20,000 kronor, är ju utestängd från tilldelning utan behovsprövning. Utskottet har också på de skilda punkterna understrukit våra framställningar. Jag uttalar den förhoppningen att statsmakterna måtte även i avseende å tilldelningen av rabattkort försöka komma fram till en rimlig lösning. Detsamma gäller om margarinet, då den varan kommer i marknaden.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till vad jag här anfört. I stora drag ha vi ju inom utskottet kunnat enas. Det återstår bara att uttala den förhoppningen, att herr statsrådet nu vid tillämpningen av vad som här uttalas som ett önskemål från utskottets sida ville söka göra det bästa möjliga, särskilt då med tanke på landets småbrukare.

Fru Nordgren: Herr talman! Eftersom jag i statens livsmedelskommission deltagit i utarbetandet av förslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, ber jag att till jordbruksutskottets här föreliggande utlåtande få göra

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
några erinringar. Först vill jag säga några ord om den verkställda indexberäkningen, därför att den kommit att i utlåtandet framstå såsom något oväsentligt eller rent av missvisande.

I fråga om den genom kommissionens försorg verkställda indexberäkningen av jordbrukets inkomster och utgifter påpekar utskottet å sid. 22 i utlåtandet, att departementschefen själv erinrat, »att ett icke ringa antal felkällor uppenbarligen måste förekomma vid utarbetandet av en dylik statistisk undersökning och att denna givetvis är i flera hänseenden icke helt tillförlitlig». Utskottet tillägger: »Denna erinran har utskottet, som tagit närmare del av undersökningen, funnit välgrundad. Undersökningens värde överhuvud taget synes utskottet ligga mera i framläggandet av vissa eljest icke tillgängliga uppgifter om jordbrukets produktion och omkostnader än i de därav dragna slutsatserna, vilka kunna leda till en missuppfattning om jordbrukets ställning och lönsamhet för närvarande.»

Det bör då framhållas, att riksdagen själv i höstas (första särskilda utskottets utlåtande nr 74) framställde önskemål om att till innevarande års riksdag måtte framläggas en undersökning rörande den samlade ökningen av det svenska jordbrukets produktionskostnader sedan tiden före krigsutbrottet. Livsmedelskommissionen har även i sin skrivelse till Kungl. Maj:t uttryckligen givit tillkänna, att kommissionen genom den till Kungl. Maj:t överlämnade undersökningen velat tillgodose detta riksdagens önskemål. Innan undersökningen blev offentlig, framställdes också i jordbrukarnas pressorgan förslag om upprättandet av ett index, vilket skulle tjäna till ledning för avvägningen av priserna på jordbrukets produkter under krisen. Dessa förslag ledde till att Sveriges lantbruksförbund tog upp frågan på sitt närmaste arbetsprogram. Detta var en av anledningarna till att kommissionen invalde direktör Stensgård i den delegation, åt vilken arbetet med index anförtroddes. Någon som helst saklig kritik mot detsamma har veterligen icke presterats. Ej heller utskottet, som uppger sig ha tagit närmare del av undersökningen, har påvisat någon felaktighet i densamma. Utan att taga ståndpunkt till indexets betydelse i och för sig har jag velat anföra dessa synpunkter till protokollet.

Beträffande mjölkregleringen ger utskottet uttryck åt den uppfattningen, att den nu gällande principen om prisutjämningsbidragets samband med och beroende av smörpriset icke torde böra ovillkorligen upprätthållas. Utskottet vill härmed öppna en möjlighet till höjning av prisutjämningsbidraget. Det bör då framhållas, att enligt nu tillämpade, av regeringen godtagna regler mejerierna medgivas att för konsumtionsmjölken tillämpa ett pris, som ligger i nivå med produktmjölkpriset med tillägg av de kostnader, som särskilt belastar konsumtionsmjölken. För närvarande har priset på konsumtionsmjölken så gott som i hela landet nått upp till denna nivå. I samma mån som prisutjämningsbidraget för konsumtionsmjölk ökas, skulle man alltså, enligt dessa regler, behöva räkna med en höjning av priset på konsumtionsmjölk — såvida icke mjölkavgiften sänkes i motsvarande mån. Och även om man måhända icke direkt kan påstå, att mjölken med hänsyn till sitt höga näringsvärde är för dyr, är dock ytterligare höjning av konsumtionsmjölkpriset ur flera synpunkter betänklig.

Vad angår smörrabatteringen delar jag för min personliga del utskottets mening beträffande inkomstgränsen för rätten till dylik rabatt. 1,000 kronors beskattningsbart belopp innebär, att exempelvis en familj i lägsta ortsgruppen med två barn och en taxerad inkomst av 4,120 kronor bleve berättigad till smörrabatt. För en familj av samma storleksordning i högsta dyrortsgruppen bleve det taxerade inkomstbelopp, som berättigade till smörrabatt, 4,760 kronor. Inkomsttagare av dessa storleksgrader, som endast ha två barn att försörja,

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
räknas i allmänhet inte till dem, som ha det ekonomiskt dåligt ställt. Jag har också inom kommissionen — såsom framgår å sid. 64 i den kungl. propositionen — reserverat mig för en dylik inkomstgräns, vilken förefaller mig vara rimlig. Att bemärka är emellertid, att min reservation i främsta rummet riktade sig mot kommissionsmajoritetens förslag att rabatteringen, som avsåg både smör och margarin, enbart skulle gälla barn under 16 år och personer, vilka fyllt 67 år eller uppburat tilläggspension eller invalidunderstöd, medan stora grupper av ensamma personer och äkta makar utan barn, som befunno sig i åldrarna under 67 år, enligt förslaget uteslutits från generell rätt till dylik rabatt, även om deras inkomster voro små. Enligt kommissionens sedermera utfärdade bestämmelser ha emellertid även dessa grupper blivit berättigade till smörrabatt utan särskild behovsprövning, vilket jag ur många synpunkter tror vara lyckligt. Eljest skulle nog kritiken mot denna rabattering ha blivit större än vad den är.

Men trots denna utsträckning av rätten till rabatterat smör synes dock ett visst missnöje med nu gällande regler för rabatteringen råda bland allmänheten att döma av uttalanden och brev, som kommit mig tillhanda. Sålunda skriva bland annat två arbetarkvinnor, som tillhöra sin hemkommuns kristidsnämnd, följande: »Hur skall man tolka punkt 5 på den rekvisition, som utdelas till rabattkortet på smör? Är det verkligen så, att om två personer bo tillsammans för att på detta sätt nedbringa sina levnadskostnader blott den ena av dem är berättigad att erhålla kort? Vi båda undertecknade hjälpa till vid denna kortutdelning, varför vi varit i tillfälle att se hur orättvist detta kan bli. Om vi tänka oss, att två gamla systrar bo tillsammans, de leva på en liten pension, de dela alla kostnader för sitt hushåll, är det då rätt, att den ena blott får ett halvt kort? Vi anse, att båda kan anses ha eget hushåll. Eller en dotter är hemma för att passa en sjuklig moder eller fader eller en son som bor hemma hos en gammal mor, men där modern står för hushållet. Vi ha haft fall då en mor tilldelats ett halvt kort, hon har en son i sjutton-, aderton-årsåldern, modern har lite tillfälligt arbete, sonen en inkomst av 75 kronor i månaden. Dessa båda ha aldrig haft råd äta smör utan fått äta margarin, men hur långt räcker ett halvt rabattkort. I detta fallet är modern änka. Eller en moder, som har en liten pension, hon har erhållit ett halvt rabattkort, hon har tre söner i 20—25-årsåldern, som till följe krisen äro arbetslösa den mesta tiden. Sönerna få intet kort då de bo hos modern, och således ej kunna sägas ha eget hushåll. Många fler exempel kunde nämnas. — — — Oss synes emellertid, som om familjer med relativt goda inkomster, och som tidigare ej använt sig av margarin, äro de som bli mest gynnade enligt dessa bestämmelser, helst om de ha 1—3 barn.»

Och naturligtvis kan man förstå, att det kan förefalla en ensam änka, i 60-årsåldern med en årsinkomst på, låt oss säga 600 kronor, något egendomligt, att hon har rätt till rabatt å endast ett halvt kilo smör under fyra och en halv vecka, medan en familj med 3 barn och en relativt god inkomst — något över 5,500 kronor i lägsta ortsgrupp torde väl motsvara 1,500 kronors beskattningsbart belopp — erhåller rabatt å 6 kilo smör under motsvarande tid.

Kommissionens majoritet har emellertid haft ett annat utgångsläge för sina synpunkter på frågan. Den anser det obestridligt, att en höjning av smörpriset under nuvarande kristid åstadkommer minskad efterfrågan på smör från hushåll, som icke få del av smörrabatterna, och att denna minskning i första hand kommer att härleda sig från de barnrika hushållen, vilket ur näringsfysiologisk synpunkt och med hänsyn till det uppväxande släktets framtida hälsa icke är önskvärt. Naturligtvis kan det icke bestridas, att en hänvisning uteslutande till det dyrare smöret är kännbar för familjer med flera barn även

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

inom de högre inkomstgrupperna, och att det måhända varit önskvärt att utsträcka smörrabatteringen till alla barn, vilket emellertid av statsfinansiella skäl icke torde låta sig göra. Kostnaderna för rabatteringen enligt nu gällande regler uppskattas ju till omkring 36 miljoner kronor netto för nästa budgetår.

Utskottet säger vidare: »Enligt vad som försports från olika håll synes ej heller vara tillräckligt sörjt för att icke utlämnade rabattkort kunna missbrukas. Det har ock gjorts gällande, att inköpskvantiteterna lämpligen kunna något minskas, varigenom även omförmälda missbruk skulle kunna i viss mån förebyggas.» Detta är en synpunkt, som också herr Carlström framhöll i sitt anförande. För att söka utrona, huruvida något sådant missbruk mera allmänt förekommit, har livsmedelskommissionen satt sig i förbindelse med ordförandena i tolv kristidsstyrelseområden i olika delar av landet. Dessa ha efter att ha varit i kontakt med ett antal kristidsnämndsordförande samtliga förklarat, att de ej hade sig bekant något enda konkret fall, då missbruk av rabattkort förekommit. Emellertid framhölls från ett par håll, att tilldelningen för en familj med många barn möjligen kunde anses något riklig, och att detta kunde komma att fresta till missbruk av korten. Samma upplysningar ha lämnats vid nyligen hållna sammanträden med kristidsnämndsordförandena i Göteborgs och Bohus läns kristidsstyrelseområden, vid vilka sammanträden en tjänsteman i livsmedelskommissionen var närvarande.

Kungl. Maj:ts kungörelse den 10 maj 1940 innehåller olika bestämmelser, avsedda att förhindra missbruk av rabattkort. Enligt 6 § sagda kungörelse straffas sålunda den, som lämnar eller mottager kupong till rabattkort såsom vederlag för annan vara än smör eller eljest i strid mot vad i kungörelsen stadgats eller av livsmedelskommissionen särskilt föreskrivits. 7 § i kungörelsen innehåller bestämmelse om straff för den som till försäljning utbjuder eller försäljer rabattkort eller kupong till sådant kort. I 8 § samma kungörelse föreskrives slutligen, att rabattkort må återkallas bl. a. om den, för vilken kortet utfärdats, säljer smör, som inköpts mot kupong till kortet, eller fälles till ansvar för förseelse, som i 6 eller 7 § sägs. Inom livsmedelskommissionen har i avsikt att sprida kännedom om anledningen till smörrabatteringen och de huvudgrunder, enligt vilka denna är anordnad, utarbetats en kort redogörelse för smörrabatteringen, vilken för närvarande föreligger i korrektur. Denna redogörelse är avsedd att under medverkan av olika näringsorganisationer utdelas till butikerna. I redogörelsen lämnas bl. a. ett påpekande av på vad sätt kuponger till rabattkort få användas samt av de påföljder missbruk av rabattkort kan medföra. Livsmedelskommissionen är av den uppfattningen, att om missbruk av rabattkort skulle ha ägt rum detta i vart fall icke kan ha förekommit i någon större utsträckning. Det må emellertid framhållas, att med den utformning smörrabatteringen erhållit fullständig kontroll ej kan vinnas över att icke i något fall överträdelse av bestämmelserna förekommer. Kontrollen försvåras särskilt av att rabatt nu inom stora områden medges även vid inköp av landssmör. En tillförlitligare kontroll skulle, såsom livsmedelskommissionen i sina skrivelser i ämnet framhållit, kunna vinnas exempelvis genom föreskrift att smör, som säljes mot rabatt, skall vara på särskilt sätt märkt eller paketerat. De överträdelser av bestämmelserna, som kunna tänkas förekomma med det nuvarande systemet, torde emellertid få anses väga lätt i jämförelse med de olägenheter, som skulle bli en följd av starkare kontroll över utnyttjandet av rabattkort, exempelvis genom särskild märkning eller paketering av rabattsmöret.

Med anledning av påpekandet att inköpskvantiteterna i vissa fall kunna anses väl rikliga må framhållas: Detta torde väl i så fall avse sådana barn-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

rika familjer, som ej ha högre beskattningsbar inkomst än 500 kronor. Dessa familjer erhålla nämligen rabattkort ej endast för barnen utan även i viss utsträckning för föräldrarna. Den högsta kvantitet smör, som sagda familjer jämlikt de meddelade bestämmelserna kunna inköpa mot rabatt, överstiger dock i intet fall den konsumtion av matfett, som enligt hushållsundersökningen i februari 1940 på uppdrag av Kungl. Maj:t (verkställd av socialstyrelsen, statens institut för folkhälsan och statens livsmedelskommission gemensamt) förbrukades av en familj av motsvarande storlek och med motsvarande inkomst. I flertalet fall är tilldelningen enligt de fastställda reglerna lägre än nyssnämnda förbrukning. Chefen för statens institut för folkhälsan, professor Abramson, har för sin del uttalat, att det ur näringshygienisk synpunkt icke är önskvärt att lämna en mindre tilldelning.

Jag har ansett mig böra anföra dessa av professor Abramson framförda synpunkter, ehuru jag för egen del inte helt kan dela desamma. Enligt de fastställda reglerna för tilldelning av rabatt å smör erhålles sådan för de därtill berättigade barnen för en kvantitet av 20.8 kg per år och barn. Enligt den officiella statistiken uppgick förbrukningen av matfett år 1938 till drygt 20 kilo per innevånare, därav ungefär hälften smör och hälften margarin. I denna fettförbrukning ingick allt matfett — alltså även det som användes i hushållet för matlagning och bakning. Då det torde vara uteslutet, att man i de mindre bemedlade hushållen använder natursmör till all matlagning, då man ännu har isterflott och matolja att tillgå, är en kvantitet av 20.8 kg. per år och barn väl högt tilltagen, och även med rabatteringen torde fattiga familjer med många barn icke kunna köpa hela denna kvantitet för egen förbrukning. Det har också från annat sakkunnigt håll framhållits, att en nedsättning av denna höga matfettförbrukning kan ske utan men för folkhälsan. Jag vill även erinra om att 1913 var matfettförbrukningen i vårt land, enligt den officiella statistiken, 10 à 11 kg. per individ och ännu så pass sent som 1929 15.6 kg. Jag har velat framhålla detta utan att för min del vilja föreslå en sänkning av kvantiteterna rabatterat smör.

I förbigående må nämnas, att tilldelningen till jordbrukarna enligt den fastställda regeln i vissa fall torde bli väl hög. Detta framgår bl. a. därav, att livsmedelskommissionen erhållit förfrågan om vad »tillverkare av landssmör skola göra med de rabattkort som i så riklig mängd tilldelats dem». Uppenbart är, att just i fråga om tillverkare av landssmör risken för s. k. kedjehandel är särskilt stor. Det är således icke alla jordbrukare som bli så missgynnade som herr Carlström gjorde troligt.

Denna herr Carlströms uppfattning delas av utskottet och vissa motionärer, vilka anse att den hjälpbehövande jordbruksbefolkningen blivit missgynnad i jämförelse med andra befolkningsgrupper och enligt utskottets mening bör samma grunder principiellt tillämpas för alla befolkningsgrupper. Enligt bestämmelserna göres tilldelningen av rabattkort beroende av den på brukningsdelen producerade mjölmängden, och skälen härtill äro följande: Prisrabatteringen avser att utgöra en kompensation för den fördyring av matfettskostnaderna, som blir en följd av att margarinet försvinner ur marknaden. Gjorda undersökningar ha emellertid visat, att förbrukningen av margarin hos jordbrukare i regel är avsevärt lägre än hos andra befolkningsgrupper. Det synes vidare oegentligt att utdela rabattkort till sådana jordbrukare, som producera jämförelsevis stora mängder mjölk och således själva kunna täcka sitt matfett.

Nu nämnda och andra överväganden hava lett till att i fråga om medlemmar av producenthushåll meddelas bestämmelser av i huvudsak följande innehåll. Såsom förutsättning för tilldelning av rabattkort gäller, att den år 1939

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

å brukningsdelen producerade mjölmängden ej överstiger en kvantitet, motsvarande 1,500 kg. per hushållsmedlem. Såsom hushållsmedlemmar räknas härvid innehavaren samt hans maka och hemmavarande barn (födda 1925 eller senare) ävensom åldringar och invalider i innehavarens kost. Överstiger den år 1939 å brukningsdelen producerade mjölmängden 1,500 kg. per hushållsmedlem, utdelas däremot som regel intet rabattkort.

Utskottet uttalar vidare, att visst fog emellertid föreligger för att även i fortsättningen kravet på behovsprövning för jordbrukarnas del bibehålles. Dock synas, enligt vad utskottet anfört, de nuvarande grunderna för denna behovsprövning icke vara tillfredsställande, utan prövningen torde böra omläggas så, att jordbrukarna verkligen kunde tilldelas rabattkort i alla de fall, då detta befinnes vara av behovet påkallat.

Med anledning av detta utskottets uttalande vill jag framhålla följande: Redan de av livsmedelskommissionen utfärdade bestämmelserna lämna kristidsnämnderna stora, och man torde kunna säga, fullt tillräckliga möjligheter att — utöver den enkla schematiska huvudregeln för tilldelning av rabattkort — verkställa sådan tilldelning av dylika kort, som kan anses vara av behovet påkallat. Det har emellertid under utdelningen av rabattkort — såväl till jordbrukare som till övriga befolkningsgrupper — visat sig, att hos nämnderna finnes en synnerligen stor obenägenhet för att verkställa någon verklig prövning av förhållandena i det enskilda fallet. Kristidsnämnder ha i en mängd fall hos livsmedelskommissionen uttryckt önskemål, att bestämmelserna om rätten till rabattkort måtte så utformas, att nämnderna vid utdelningen endast hade att direkt följa dessa bestämmelser. Vid de förut omnämnda sammanträdena med kristidsnämnderna i Göteborgs och Bohus läns kristidsstyrelseområden kom denna inställning också till tydligt uttryck. Livsmedelskommissionen har därför erhållit den uppfattningen, att det, för att någorlunda tillfredsställande resultat av en tilldelning av rabattkort skola erhållas, är nödvändigt, att kristidsnämnderna i största möjliga utsträckning endast ha att följa vissa regler, och att de fall, där en verklig behovsprövning skall företagas av nämnderna, begränsas till minsta möjliga antal. Man måste även enligt livsmedelskommissionens åsikt allvarligt befara, att kristidsnämnderna, därest de erhöle i uppdrag att beträffande all tilldelning av rabattkort till jordbrukare verkställa en särskild behovsprövning för varje fall, på många håll icke skulle kunna på ett tillfredsställande sätt lösa denna uppgift, fränsett att en sådan anordning skulle verka synnerligen betungande på en del redan förut hårt arbetstygda kristidsnämnder.

Herr talman! Jag har här velat framlägga de synpunkter jag har på dessa frågor men har intet yrkande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 18.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigsskadeersättning; och

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, m. m., såvitt angår förordningsförslaget.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 384, att utskottets hemställan i utlåtande nr 43 samt i fråga om förslaget nr 385, att utskottets hemställan i utlåtande nr 44 bifölles även av första kammaren.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.35 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 14 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen, varjämte under-tecknad, jämlikt herr andre vice talmannens förordnande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

*Prisreglerande
åtgärder på
jordbrukets
område m. m.*
(Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning jordbruksutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Sandberg**, som yttrade: Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse, att utskottet med anledning av ett par motioner gjort vissa jämkningar till det bättre i fråga om hjälpåtgärderna för det mindre jordbruket. Visserligen ha icke motionärerna fått allt vad de velat ha, men det har ändå blivit något. Sålunda uttalar sig utskottet för att producentbidraget höjes från 2 till 3 öre per kilogram mjölk under vintermånaderna. Vidare förefaller det som om möjligheter skulle förefinnas att kraftfodermedlen och gödningsämnen förbilligas för småbruket. Slutligen förordar utskottet att beträffande tilldelningen av rabattkort samma regler tillämpas för alla befolkningsgrupper.

Jag skall här beröra en annan sak, som också angår småbruket. Det gäller en landsdel, där jordbruket överhuvud taget har formen av småbruk. I motionen nr 297 i denna kammare har jag och ett par andra ledamöter yrkat, att det särskilda prisutjämningsbidrag, som utgår till de tre nordligaste prisutjämningsdistrikten, skall i vardera distriktet utgå med ett öre utöver vad eljest kommer dessa distrikt till godo. Detta yrkande har utskottet icke velat tillstyrka. Jag måste erkänna att jag icke riktigt förstår utskottets resonemang på denna punkt. Jag skall emellertid icke gå närmare in på saken, och jag skall icke ställa något yrkande. Jag endast uttalar som min uppfattning, att yrkandet bort bifallas, ty även de nordligaste prisutjämningsdistrikten hade bort komma i åtnjutande av den föreslagna höjningen i den utsträckning vi önskat.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Vi ha i den nämnda motionen även framfört yrkande om att anslaget till stödåtgärder för jordbruket i Norrland skulle höjas från det av departementschefen föreslagna beloppet 900,000 kronor till 1,000,000 kronor. Det anslag det här är fråga om har varit och är fortfarande till mycket stor nytta för jordbruket i Norrland. Med hjälp av detta anslag stödjdes och stimuleras produktionen på jordbrukets område. Det torde vara oomtvistligt, att det här är fråga om en mycket betydelsefull hjälpform och att den åtminstone hittills haft mycket goda verkningar. Nu förhåller det sig emellertid så, att detta anslag tages i anspråk för en mångfald olika ändamål. Det är så gott som samtliga grenar av jordbruket som man försöker främja med anslaget. Det är då helt naturligt, att man icke kan på långt när få allt vad man vill ha. Det är särskilt en sak som jag i detta sammanhang skall be att få peka på. Under de sista åren ha från detta anslag utgått ganska tacknämliga belopp till främjandet av mejerihanteringen i Lappmarken och därmed jämförliga områden i Norrland. Enligt en till Kungl. Maj:t ingiven framställning erfordras för detta ändamål ganska betydande belopp. Man anser nu, att behovet kan tillgodoses inom ramen av det föreslagna beloppet. Jag tror, att man kommer att göra sitt bästa för att få pengarna att räcka, men som jag sade, det kommer nog att bli ganska trångt, då det är så många nödvändiga och nyttiga ting som skola främjas. Det var därför, herr talman, som vi trots det betryckta statsfinansiella läget vågade föreslå en som vi tycka blygsam höjning av detta anslag. Vi hade säkerligen påyrkat en mycket kraftigare höjning, om vi icke hållits tillbaka av det tryckta ekonomiska läget. Vi anse därför, att vi begränsat oss till vad som kan anses rimligt och möjligt att åstadkomma.

Jag vill tillägga, att i en tid som denna, då särskilt i den landsdel som det här är fråga om utsikterna för trävaruindustrien äro synnerligen mörka och svårigheterna för försörjningen ökas, så bör det ju vara angeläget att på alla till buds stående sätt söka främja produktionen. Det är därför jag ber att få yrka bifall till motionen i denna kammare nr 297 i dess senare del, vari hemställes, att här ifrågavarande anslag höjes från av Kungl. Maj:t föreslagna 900,000 kronor till 1,000,000 kronor.

Vidare anförde:

Herr Wolgast: Herr talman! Jag har tänkt begränsa mitt yttrande till några kritiska anmärkningar beträffande de i propositionen framförda synpunkterna på indexberäkningen. Jag vill först säga till fru Nordgren, att det förhåller sig ingalunda så, att den kritik som framkommit träffat de rent matematiska beräkningar av index som livsmedelskommissionen verkställt. Kritiken har snarare riktat sig mot de förhastade slutsatser, som livsmedelskommissionen dragit av det tillgängliga siffermaterialet. Det torde vara klart, att det är mycket svårt att komma till rätta med det oerhört stora material, som stått till utredningsmannens förfogande, och att bearbeta materialet på sådant sätt att exakt riktiga resultat uppnås. Livsmedelskommissionen har emellertid ansett sig kunna draga ganska bestämda slutsatser. På sid. 32 i den kungl. propositionen citeras följande uttalande av livsmedelskommissionen: »Av vad ovan anförts synes sålunda den slutsatsen vara till fullo bestyrkt att prisutvecklingen efter krigsutbrottet hitintills medfört full kompensation för inträdda produktionskostnadsstegringar.» På sid. 35 återfinnes följande: »Då, såsom förut nämnts, jordbruket genom de åtgärder, som under innevarande regleringsår vidtagits, syntes ha erhållit full kompensation för hittills inträdda kostnadsstegringar, har kommissionen ansett sig sakna anledning att för när-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

varande föreslår en allmän höjning av prisnivån på jordbruksprodukterna.» Utredningsmannen har själv med stor skärpa framhållit, att de värdesummor för inkomster och utgifter, till vilka han kommit, icke äro direkt jämförbara med varandra. Då livsmedelskommissionen dragit vissa slutsatser av den procentuella stegring som skett i fråga om inkomster å ena sidan och utgifter å andra sidan, har kommissionen just dragit en sådan slutsats som utredningsmannen varnat för. Om man gör på detta sätt, bör man naturligtvis välja ett visst tal såsom utgångspunkt för bedömandet. Det är uppenbart, att om man som basår väljer åren 1935—1937, då jordbrukets lönsamhet, som vi veta, var mycket låg och inkomsterna följaktligen låga, måste varje förskjutning till det bättre under de följande åren procentuellt sett verka mycket hög. Man kan alltså komma att draga den slutsatsen, att lönsamheten under de perioder, då en förbättring inträtt, varit mycket stor. Om man i stället skulle försöka att draga några slutsatser av de siffror som utredningsmannen själv angiver, kunde man göra så, att man sätter inkomstsiffran till exempelvis 100 och sedan räknar ut indextalet. Man kommer då fram till siffran 83.1 för den nyss angivna perioden. Jag vill icke påstå, att dessa värden på inkomster och utgifter äro riktiga. Det är tvärtom så, att hela mitt resonemang går ut på att visa, att man icke kan draga några bestämda slutsatser av de indexberäkningar som ha gjorts. Men om man alltså utgår från de av utredningsmannen angivna siffrorna och sätter inkomstsiffran till 100, kommer man till en utgiftssiffra av 83.1, och med utgångspunkt härifrån kan man räkna ut den procentuella förskjutningen. Man kommer då till något andra siffror än som angivits i den kungl. propositionen. Enligt propositionen var inkomststegringen år 1938 10.4 och 1939 16.6, medan utgifternas stegring var 9.5 resp. 11.5. För 1939 var alltså differensen 5.1 och för 1938 endast 0.9. Om man emellertid räknar på det sätt jag föreslagit, kommer man för inkomsterna till siffrorna 8.6 resp. 13.8 och för utgifterna till siffrorna 9.5 och 11.5. Det visar sig alltså, att år 1938 förskjutningen är praktiskt taget densamma för inkomster och utgifter, medan det år 1939 är en obetydlig övervikt för inkomsterna, nämligen 2.3 enheter.

I det radioföredrag, som utredningsmannen direktör Stensgård höll i går, varnade han också för att bedöma jordbrukets lönsamhet med utgångspunkt från dessa indextal. Det visar sig, att om man gör uträkningen på det sätt jag föreslagit blir 1939 års index i fråga om inkomster 96.9 och i fråga om utgifter 111.5. Det blir alltså långt ifrån någon kompensation för de ökade produktionskostnaderna.

Jag går nu över till att granska indexberäkningen för första kvartalet 1940. Fru Nordgren har uttalat, att det icke kunnat framläggas några som helst sakliga bevis för att indexberäkningen för detta kvartal skulle vara felaktig. Jag antar, att fru Nordgren har uppmärksammat läst den kungl. propositionen. Hon torde då även ha uppmärksammat, att jordbruksministern uppmanat utredningsmannen att inkomma med en förnyad utredning på denna punkt. Den första utredningen är, vill jag minnas, daterad den 26 april 1940 och den andra den 17 maj 1940. Det visade sig, att i den första utredningen hade index beräknats genom att priserna under första kvartalet multiplicerats med medeltalet av kvantiteten försålda produkter för varje månad. Nu vet ju var och en, att under det första kvartalet är kvantiteten försålda produkter mycket liten i förhållande till övriga kvartal. Om man endast lägger första kvartalet till grund för beräkningen, måste denna alltså i åtskilliga avseenden bli oriktig. Utredningsmannen har räknat om index på så sätt, att han tagit hänsyn till de verkliga under första kvartalet saluförda kvantiteterna, detta enligt jordbruksministerns anvisningar. Första gången kom han till ett index av 132.4, men han har nu kommit fram till siffran 129.1, alltså en väsentligt lägre siffra.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Det är givet att även den första siffran kan ha sitt värde, om man vill jämföra med likartade tidigare kvartal. Men det torde vara oriktigt att därifrån draga några slutsatser rörande jordbrukets lönsamhet. Om man emellertid räknar om index på det sätt jag förut angivit, kommer man i stället för siffran 129.1 fram till siffran 124.2. Resultatet blir att inkomststegringen ligger 0.2 enheter under utgiftsstegringen. Vi kommo förut till den slutsatsen, att för år 1939 var inkomststegringen 2.3 enheter högre än utgiftsstegringen. Det blir alltså en minskning av index med 2.5 procent. Man kommer sålunda, i motsats till livsmedelskommissionen, till det resultatet att en försämring för jordbruket ägt rum. Jag medger emellertid gärna, att detta är en lek med siffror, som icke har något större praktiskt värde.

Jag skulle så vilja draga några slutsatser av det resonemang jag här framfört. Först vill jag framhålla, att jag ingalunda påstår, att den indexberäkning som verkställt är felaktig. Den är ju grundad på vissa förutsättningar och genomförd i enlighet därmed, och den får anses vara ett aktningvärt försök att åstadkomma en objektiv grundval för bedömande av läget. Men man måste alltid akta sig för att pressa siffrorna alltför hårt, ty då kan man förledas till att draga slutsatser som äro förhastade.

Jag anser för min del, att jordbruksministern och jordbruksutskottet ha fällt ganska goda och kloka omdömen om detta index. Departementschefen har erinrat om att ett icke ringa antal felkällor uppenbarligen måste förekomma vid utarbetandet av en dylik statistisk undersökning och att denna givetvis är i flera avseenden icke helt tillförlitlig. Jordbruksutskottet tillfogar, att undersökningens värde överhuvud taget synes utskottet ligga mera i framläggandet av vissa eljest icke tillgängliga uppgifter om jordbrukets produktion och omkostnader än i de därav dragna slutsatserna, vilka kunna leda till en missuppfattning om jordbrukets ställning och lönsamhet för närvarande. Jag tycker att det vore på sätt och vis beklagligt, om man nu i den allmänna kritiken skulle alltför mycket underkänna värdet av vad utredningsmannen gjort. Siffrorna innehålla ett visst värde. De skola bara läsas och uttydas på ett riktigt sätt. Siffrorna få icke pressas alltför hårt, och man får icke draga alltför starka slutsatser av dem. Jag finner således, att det sätt på vilket detta ärende blivit behandlat av utskottet och departementschefen fyller alla rimliga krav.

Jag skall sluta med att erinra om att det var vissa önskemål som framfördes i den motion som jag har skrivit under, och jag får lov att säga, att utskottet har behandlat alla dessa önskemål på ett synnerligen välvilligt sätt. Jag kan inte annat än hoppas, att när utskottet nu har lagt i departementschefens hand att vidtaga de åtgärder, om vilka önskemål uttalats i motionen, departementschefen också måtte uppfylla dessa önskemål.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Liedberg: Herr talman! Det är för mig en ganska ny och ovanlig situation att yttra mig i denna fråga om jordbruksregleringen utan att vara reservant. Jag har alltså icke begärt ordet för att polemisera mot utskottsutlåtandet utan snarare för att till de hållna anförandena knyta vissa reflexioner.

Herr Carlström, som inledde debatten, började med att tala om och tala för hjälpen åt småbruket och småbrukarna. Han var icke, även om han liksom jag står för utskottsutlåtandet, fullt belåten med detsamma. Det rörde sig om tre olika punkter och i första hand om producentbidraget. Jag tror för

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

min del, att utskottsutlåtandet vad producentbidraget beträffar har gått mycket långt i tillmötesgående av de synpunkter som småbrukarnas talesman med full rätt anfört till deras hjälp och deras försvar. Men det är ju så, att detta producentbidrag numera spelar en så stor roll i hela regleringssystemet, att man icke utan vidare kan tumma på det hur som helst och samtidigt räkna med att prisutjämningsbidraget skall utgå, som om man icke vidtagit några åtgärder eller gjort några ändringar. Varje ändring av producentbidraget betyder alldeles oerhört mycket för hela regleringens utfall, och vilka tilläggspris man än vill giva producenterna för en bottenkvantitet, så måste betydelsen därav vägas mot vad det inverkar på priset på annan mjölk, d. v. s. det prisutjämningsbidrag som tillfaller *all* produktmjölk.

Jag kan ju nämna som ett exempel, att om 650 liter per månad tilldelas två öre, så beräknas det, med de produktionskvantiteter som man har att räkna med, gå upp till ett belopp av över 26 miljoner kronor. Tidigare, innan man kom upp till 650 liter, laborerade man med 450 liter, och då uppgick beloppet till omkring 15 å 20 miljoner kronor, vill jag minnas. Om man skulle gå upp till 900 liter, som livsmedelskommissionen för sin del förordat, så äro vi, om vi räkna med 2 öres producentbidrag, strax uppe i 36 miljoner kronor. Om man nu vet, vad Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att anslå till denna reglering, nämligen 65 miljoner kronor, så förstår man, att om man lägger på 7, 10 eller 15 miljoner kronor, så betyder det oerhört mycket i fråga om möjligheterna att överhuvud taget hålla produktmjölkpriset uppe. Då man från utskottets sida velat tillmötesgå dessa önskemål och dessa krav något utöver vad Kungl. Maj:t har avsett, och alltså förordat, att Kungl. Maj:t skulle taga under övervägande att differentiera producentbidraget till 3 öre på vintern och 2 öre på sommaren, så innebär redan detta teoretiskt sett 7 miljoner kronor, alltså ett högst betydande belopp. Dessa 7 miljoner kronor komma kanske i själva verket att reduceras något på grund av att kvantiteterna på vintern måste anses bli något mindre än på sommaren. Men man kan helt enkelt icke, utan att även till småbrukets nackdel rubba hela mjölkregleringen, gå hur långt som helst.

Jag tror icke, att det är någon här i kammaren som icke har klart för sig, att småbrukets utövare är en kategori människor som i allra högsta grad äro värda det allmännas beaktande och uppmärksamhet. Om vi säga, att jordbrukets utövare uppgå till cirka 400,000, så kunna kanske uppemot 300,000 karakteriseras som mindre jordbrukare, även om de icke alla kunna karakteriseras som småbrukare i egentlig mening. De utgöra alltså en mycket betydande del av vårt folk, och det är en del av vårt folk som ingalunda lever på livets solsida, snarare tvärtom. Som ett exempel på att denna stora folkgrupp ingalunda har det bra, kan jag nämna, att det index, som herr Wolgast nyss berörde, räknar på inkomstsidan för jordbruket med att alla dessa människor ha en skälig lön för sin möda och räknar med att de åtminstone ha vad lantarbetare i gemen ha. Men med denna beräkning visar inkomst- och utgiftssaldot, att jordbruket årligen laborerar med ett underskott på 200 miljoner kronor. Hur förklara det? Man kan förklara det delvis med att index icke är ett absolut uttryck för jordbrukets inkomster och utgifter och därmed icke ett absolut uttryck för jordbrukets lönsamhet. Men man kan också, såsom utredningsmannen understrukt, förklara det med, vilket är ett känt faktum, att dessa människor faktiskt i mycket stor utsträckning icke ha den lön som lantarbetarna överhuvud taget ha. De arbeta mer och få mindre. Redan att detta är ett faktum och ett oomkullrunkeligt faktum, gör, att ingen kan kallsinnigt se på deras problem.

Men å andra sidan är det givetvis så, att småbrukarna leva och arbeta un-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

der vissa fundamentala förutsättningar, som man icke heller kan komma ifrån. Småbruket arbetar med driftsenheter som i mycket stor utsträckning äro för små för att man skall kunna utnyttja tekniska och andra framsteg. Det är mycket tråkigt, att det är på det sättet, men åt detta faktum är för ögonblicket ingenting att göra. Man kan hoppas och man kan verka för att, i den mån det är möjligt, detta efter hand rättas till, så att driftsenheterna även inom det mindre jordbruket bli sådana, att jordbruket som sådant har förutsättningar att åtminstone kunna ge arbete och försörjning åt företagaren och hans familj. Men det är alldeles givet, att den omläggning, den utvidgning av dessa jordbruks storlek, den sammanslagning av de små jordbruken som måste ske, det är en sak på mycket lång sikt, som endast under loppet av decennier kan till någon del främjas. Det är också givet, att det allmänna kan till viss del kompensera dessa fundamentalt ogynnsamma förutsättningar för småbruket genom t. ex. producentbidrag, genom billigare kraftfoder, genom billigare konstgödning, saker och ting som utskottet har förordat och rekommenderat Kungl. Maj:t att taga under övervägande. Men det är samtidigt alldeles givet, att man icke kan kompensera hela denna olikhet i utgångsläget. Det kommer även andra synpunkter in i resonemanget om dessa problem.

Det är så, att en del av dessa små driftsenheter icke äro självständiga jordbruksföretag, utan de äro i ganska stor utsträckning s. k. stödjordbruk, jordbruk där vederbörande arbetar i industrien eller vid vägarbeten eller arbetar som jordbruksarbetare åt andra etc., men vid sidan därav har sitt eget lilla jordbruk, som alltid säkrar honom mjölken och potatisen och kanske litet annat diverse, som för honom både i vardagslag och än mer under en krissituation kan vara av det största värde. Vi stå ständigt inför en avvägning av de synpunkter som med full rätt kunna anläggas av denna sorts jordbrukare och de synpunkter som med lika full rätt kunna anläggas av dem som driva bondejordbruk och större jordbruk. De större jordbruken från och med bondejordbruken och uppåt ha en alldeles speciell betydelse i ett sådant läge som det närvarande, när vi måste se fram mot en avspärrning som redan nu är reell och vars varaktighet vi icke känna till. Ty det är dessa jordbruk som huvudsakligen producera det överskott som de, vilka bo i städer och liknande samhällen, skola leva av.

Det är också en annan synpunkt som man icke heller kan förbise, och det är, att även det större jordbruket, från bondejordbruket och uppåt, har en mycket betydande del av landets befolkning knuten till sig i form av lönearbetare. Ställer man det alltför ogynnsamt för den ena gruppen, bondejordbruk och större jordbruk, till förmån för den andra gruppen, småbruk och mindre jordbruk, så innebär det icke bara, att man försämrar levnadsstandarden för lantarbetarna utan även att man försämrar möjligheterna för en stor del av småbrukarna, som samtidigt som arbetare äro knutna till det medelstora eller större jordbruket. Samma resonemang gäller, när man talar om andra åtgärder som kunna vara ägnade att hjälpa småbruket i ett betryckt läge. Jag tänker i första hand på kraftfodret.

Utskottet har sagt, att Kungl. Maj:t bör taga under övervägande småbrukets behov i den riktningen, men det är alldeles givet, att Kungl. Maj:t efter mitt sätt att se naturligtvis icke kan se ensidigt på småbrukets problem härvidlag. Ty där kommer återigen folkhushållsproblemet fram. Vi ha 2 miljoner kor eller 1,800,000, eller kanske det efter en beskärning av kreatursbeståndet blir en lägre siffra. Det gäller icke bara att se till, att en viss folkgrupp, som gärna vill ha sin drift så bärig som möjligt, får vad den behöver till sina djur. Det gäller även och framför allt att ur folkhushållningens synpunkt se

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
till, att så många kor som möjligt få åtminstone ett minimum av den foderäggvita som är nödvändig, för att man skall kunna säkra mjölk-, smör- och ostproduktionen för det svenska folkhushållet.

I fortsättningen berördes i debattinledarens anförande smörrabatteringen. Det är en sak som har berörts, jag vill minnas, i samtliga motioner som äro väckta i anledning av ifrågavarande proposition. Den meningsriktning som jag företräder har också uttalat vissa önskemål i det avseendet. Vi ha för vår del — och utskottet med oss motionärer, ingen nämnd och ingen glömd — uttalat vår stora tveksamhet, huruvida den valda inkomstnormen, d. v. s. ett beskattningsbart belopp av 1,500 kronor, är den rätta, och vi ha därvidlag i huvudsak kunnat ansluta oss till den tankegång som fått uttryck i den av fru Nordgren inom livsmedelskommissionen avgivna reservationen. När man finner, att inkomstbelopp av den storleksordning som det här är fråga om med den nuvarande beräkningen, alltså motsvarande en beskattningsbar inkomst på 1,500 kronor, komma i åtnjutande av rabatteringskort på smör, så måste man ställa sig betänksam, detta icke därför att man missunnar någon att få den hjälp och det stöd som kan ges utan därför att vi naturligtvis måste se till, att de miljoner som staten anser sig kunna anslå till fettregleringen komma *i första hand* dem till godo som i allra främsta grad verkligen behöva det. När man ser, att vid 1,000 kronors beskattningsbar inkomst en familj med tre barn kan ha i lägsta dyrortsgruppen 4,820 kronor taxerad inkomst, i ortsgrupp 2 5,040 kronor, i ortsgrupp 3 5,260 kronor, i ortsgrupp 4 5,480 kronor och i ortsgrupp 5 5,700 kronor, då förefaller det för vanliga människor, åtminstone vanliga människor på landet, som om den föreslagna begränsningen ingalunda var snäv och ogin utan som om den snarare låg på den nivå, att inga skäligen krav kunde ställas på statens hjälp därutöver.

Det är en annan synpunkt, som också har sysselsatt såväl den ene som den andre motionären, och det är de principer efter vilka tilldelningen av rabattkort har skett. Man har beträffande den icke jordbrukande befolkningen utgått från detta beskattningsbara belopp av 1,500 kronor, som innebär efter åtminstone min uppfattning relativt goda inkomster. Men man har också utgått ifrån, att den mjölkproducerande delen av jordbruksbefolkningen, och mjölkproducerande äro väl praktiskt taget alla jordbrukare, i princip skulle vara utesluten från denna rabattkortstilldelning och endast efter särskild behovsprövning komma i åtnjutande av densamma. Det är en princip, som i alla händelser är i allra högsta grad diskutabel, att en social välfärdsanordning — och som något annat kan, i det långa loppet åtminstone, en rabattering vid inköp av fettmedel knappast betraktas — skall anpassas efter vad vederbörande människor i det dagliga livet syssla med. Skall man behandla dem, som syssla med att producera mjölk och smör annorlunda än dem, som syssla med att producera margarin? Den synpunkten har också av utskottet så tillvida accepterats, att utskottet har uttalat, att i princip böra villkoren för att erhålla rabatt vara desamma för alla: *i princip bör man utgå ifrån inkomstnivån*, eftersom inkomstnivån i stort sett kan antagas vara representativ för människors levnadsstandard. Någon bättre utgångspunkt lära vi väl i alla händelser i närvarande stund icke kunna finna. Men utskottet har också uttalat, att mjölkproducenternas egenskap av mjölkproducenter kan föranleda till, att den för alla gällande principen, att inkomstnivån skall vara avgörande för rätt att erhålla rabattkort, kombineras med en annan princip, enligt vilken en viss behovsprövning skulle förekomma. Ehuru jag ställer mig ganska tveksam, när det gäller att mjuka upp den förstnämnda principen, så kan jag å andra sidan medgiva, att skäl kunna anföras för en uppmjukning, och jag har därför ansett mig kunna biträda den av utskottet föreslagna formulering-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

en. Det är alldeles givet, att jordbrukarna ha mjölken till självkostnadspris, under det att konsumenterna i gemen nödgas betala det pris, som uppstått sedan de ganska betydande förädlings- och distributionskostnaderna pålagts självkostnadspriset. Det är ju intet hinder att föreskriva en viss behovsprövning, bara man *bibehåller huvudprincipen*, att villkoret för erhållande av rabattkort skall vara, att den beskattningsbara inkomsten eller rättare sagt det beskattningsbara beloppet icke överstiger en viss siffra. Fru Nordgren har i sitt anförande kraftigt försvarat livsmedelskommissionens synpunkter och åtgöranden på detta område. Jag vill säga fru Nordgren, att jag är fullständigt övertygad om livsmedelskommissionens goda vilja att handla fullt objektivt och så rättvist som möjligt, men å andra sidan är jag lika övertygad om, att grunderna för rabattkortstilldelningen, särskilt när det gäller landsbygden, varit olyckligt valda. Man har till exempel satt gränsen vid en kvantitet utav 1,500 liter producerad mjölk per hushålls enhet. Hur ohållbar den linjen är torde framgå därav, att en medelgod ko i Norrland lämnar kanske 1,800 liter mjölk per år, under det att i Skåne en ko, som anses värd att hållas på stall, lämnar 4,000 å 5,000 liter per år. Livsmedelskommissionen bör återgå till mera hållbara grunder. Som jag redan framhållit, bör det grundläggande vara storleken av det beskattningsbara beloppet. Finner man, att mjölkproducenterna böra behandlas strängare än konsumenterna, får man icke därför släppa efter på huvudprincipen. Såväl under utskottets förhandlingar i denna fråga som vid diskussioner på många håll ute i landet har det alldeles tydligt framgått, att det nuvarande systemet givit anledning till åtskillig kritik, icke minst ur den synpunkten, att det har visat sig, att man på åtskilliga sätt kringgått bestämmelserna. Det kräves alltså en betydligt bättre kontroll. Detta har jag icke sagt för att lasta livsmedelskommissionen, ty jag tror, att ingen myndighet *från början* skulle kunnat komma till rätt resultat, utan jag har sagt det därför att jag tror, att det vore välbetänkt, om de statliga myndigheter, som ha detta om hand, jag tänker närmast på livsmedelskommissionen, gjorde klart för sig, att man, när man konstruerar och sätter i tillämpning ett system, icke kan påräkna och vidhålla, att man med ens uppnått det rätta resultatet. Det finns utan tvivel många samhällsmedlemmar, som måste anses höra till de mest behövande men som med det nuvarande systemet svårigen kunna komma i åtnjutande av rabattkortstilldelning.

Priset på mjölken har ju efter urtima riksdagens beslut varit bestämt genom direktiv, enligt vilka produktmjölken har fått ett prisutjämningsbidrag avpassat så, att denna mjölk skulle betinga ett nettopris, som motsvarade ett smörpris vid partiförsäljning av kronor 3:50. Har smörpriset, som fallet varit under väl ett års tid, varit 3:— kronor, så har nettoprisutjämningsbidraget utgått med 2 öre i genomsnitt. Om smörpriset hade stigit med låt mig säga 25 öre, så hade prisutjämningsbidraget sjunkit i motsvarande mån. Detta innebär, att enligt de nuvarande direktiven produktmjölken, d. v. s. den mjölk, som är prisnormerande för hela mjölkproduktionen, varit bunden vid ett visst prisläge. Staten har tillskjutit vad som eventuellt har behövts som tillägg till smörpriset. Utskottet har ju uttalat, att Kungl. Maj:t icke bör känna sig bunden. Jag tror icke, att Kungl. Maj:t i närvarande stund känner sig så förfärligt bunden av någonting, men det är kanske ändå inte fullständigt betydelselöst, om utskottet och riksdagen uttalade sin uppfattning i saken. Vi kunna ju komma i det läget, att mjölkpriset, för att produktionen skall kunna uppehållas, *måste* höjas, men att höjningen omöjliggöres därigenom, att så fort smörpriset stiger, så sänkes bidraget. Då kommer man ingenstans. Kungl. Maj:t måste därför ha frihet att, även om smörpriset stiger, låta hela eller viss del utav prisutjämningsbidraget det oaktat

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
utgå. Annars kan man icke åstadkomma, vad man vill. Den synpunkten sammanhänger ju med vad som är grundläggande för hela denna jordbruksreglering. Grundläggande är ju och måste vara den grundsatsen, att *produktionens upprätthållande* i nuvarande läge är det viktigaste. Det är det absolut viktigaste, att svenska jordbruket kan skaffa de nödiga livsmedlen till det svenska folkhushållet. Enda möjligheten att åstadkomma detta det är icke, ärade kammarledamöter, att bjuda jordbruket så och så stora förtjänster men enda möjligheten är att sätta producenterna i stånd att vid planläggandet av sin produktion göra *sådana* kalkyler, att de kunna se, att det hela åtminstone kommer att gå ihop!

Indexberäkningen, som har spelat en viss roll i debatten här och som kanske spelat en ännu större roll under den allmänna diskussionen ute i landet, särskilt på jordbrukarhåll, har efter min uppfattning — och det underströk herr Wolgast också — i mycket stor utsträckning missförstått. Jag vill icke underlåta att säga, att missförstånden kanske i någon mån haft sin grund i vissa uttalanden, som gjorts utav livsmedelskommissionen. Jag anser, att livsmedelskommissionen borde ha klargjort, vad man kan utläsa ur index och vad man icke kan utläsa därur på ett något tydligare sätt än som skett. Index ger vissa hållpunkter för bedömandet av utvecklingen. Det inregistrerar produktprisernas och utgifternas eventuella stegringar, men det är att märka, att produktprisernas ändringar inregistreras mycket snabbare än förnödenheternas prisändringar. Det är ett faktum, som säkerligen förrycker index' tillförlitlighet minst ett kvartal. Vissa tekniska olägenheter kommer man icke ifrån, om man går in för att använda nuvarande slag av index. Det finns många andra slags index att välja på. Alla, som sysslat med index, ha klart för sig, att man icke kan få ett index, som är tekniskt oklanderligt, lika litet som man kan få ett index, som är representativt för hela det svenska jordbruket. Varje slag av index har alltså sina brister, och därför bör man med kritik och omdöme läsa indexsiffrorna. Det är således ingen lönsamhetsindex, utan det är ett index, som rätt brukat kan ge vissa ganska värdefulla hållpunkter vid bedömandet utav utvecklingen på längre sikt. Efter min uppfattning bör man absolut icke kasta sten på dem, som ha utarbetat detta index. De ha gjort ett mycket samvetsgrant och, efter vad jag tror, från de utgångspunkter, som valts, mycket klanderfritt arbete. Men vi få på samma gång komma ihåg de fundamentala brister, som vidlåda systemet.

I övrigt överensstämmer ju utskottets utlåtande i allra högsta grad med Kungl. Maj:ts proposition. Det är en sak, som jag särskilt vill understryka, utan att därmed på något sätt komma i motsatsställning till vad departementschefen anfört. Det gäller prissättningen på brödsäden för kommande säsong. Det är icke alls min mening, att man skall trissa upp brödsädespriserna till en orimlig höjd. Jag är helt övertygad om, att departementschefen lika litet som jag avser, att så skall ske. Det förhåller sig emellertid så, att här kommer, efter allt att döma, att bli konkurrens mellan brödsäd och fodersäd. Vi komma att ha betydligt mindre fodersäd än vanligt att röra oss med, för att tillgodose den animala produktionen. En del av fodersäden kommer att behöva tagas i anspråk för att fylla luckorna i kraftfodermedelsförsörjningen. Resultatet av brödsädesskörden i år kommer efter allt att döma att bereda särskilt odlarna men naturligtvis även övriga medlemmar av folkhushållet svåra misräkningar. Man har på sina håll beräknat, att skörden kommer att bli cirka 60 % av vad den normalt brukar bli. Senare rapporter rörande vetefält, som ha ansetts tillräckligt goda att växa kvar och icke köras upp, tyda på att skördesiffrorna komma att bli betydligt mycket sämre än som väntats. Vi ha ju efter allt att döma ett brödsädeslager, som

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

jämte den växande grödan säkerställer oss för nästa konsumtionsår, men planläggningen av såningsarbetet för den gröda, som skall komma att skördas år 1941, måste igångsättas redan i sommar. I juli och augusti månader göras trädorna i ordning. I augusti och september besås de, och blir icke sådd verkställd i tillräcklig omfattning, så hava vi icke den brödsäd vi behöva för året 1941/42. Det är dessa synpunkter, som utskottet, i enlighet med Kungl. Maj:ts välbetänkta uttalande i samma riktning, har velat understryka.

Jag vill på intet vis taga upp någon polemik mot de Norrlandssynpunkter, som framförts. Reglerna för de särskilda utjämningsbidragen till de tre prisutjämningsdistrikten i Norrland grunda sig på förhållandena, sådana de voro en gång i tiden. Kungl. Maj:t går in för bibehållandet av status quo. Det kan kritiseras. Jag är för min personliga del icke övertygad om det absolut riktiga i detta. Är det icke riktigt, följer emellertid därav, att utgångspunkterna, när beslut i saken fattades, för två år sedan eller när det nu var, också voro felaktiga. Det kan vara vanskligt att röra i saken, ty det är icke säkert man kommer fram till ett riktigare resultat, om grunderna ändras.

Jag skall, herr talman, be att få beröra en sak, som utskottet speciellt uttalat sig om, nämligen mjölkavgiften. Efter allt att döma, är Kungl. Maj:t tveksam rörande mjölkavgiftens bibehållande. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har genom en deklaration i medkammaren redan uttalat, att, om kravet på en höjning av konsumtionsmjölkpriset vinner beaktande, det är mycket tveksamt, om mjölkavgiften bör bibehållas. Jag trodde, när jag begärde ordet, att jag i enlighet med den då föreliggande talarlistan skulle få tillfälle att beröra denna sak, *efter* det att statsrådet yttrat sig. Så blev icke fallet, men det hindrar ju icke, att jag kan gå in på saken redan nu, eftersom talarlistan blivit ändrad. Det är klart, att det kan ligga nära till hands att, då det på grund av produktionskostnadernas ökning framstälts krav på en höjning av priset på konsumtionsmjölken, fråga sig, varför man icke skulle kunna använda den närmast till hands liggande utvägen att taga bort mjölkavgiften. Gör man det, så slipper man höja konsumtionsmjölkpriset. Det kan också framhållas, att om man tager bort mjölkavgiften, så får jordbruket en ökad inkomst. Antag, att den mjölkavgift, som åvilar konsumtionsmjölken, är 1½ öre. Tager man bort mjölkavgiften, så göra försäljarna av konsumtionsmjölk en vinst på 1½ öre. Motsvarande vinst tillfaller dem, som leverera produktmjölk till mejerier och därmed en massa jordbrukskooperativa företag. Förutsättningen härför är emellertid, att den myndighet, livsmedelskommissionen, som närmast har hand om den statliga prisövervakningen, blundar för vad som hänt. Den prisövervakande myndigheten, som har att kallt och metodiskt beräkna vilka utgifter som åvila konsumtionsmjölken vid ett visst pris, finge icke låtsas om att producenternas utgifter genom avgiftens borttagande minskats med 1½ öre! Häremot kan invändas, att det kan hända, att en eljest nödvändig prishöjning med 1½ öre skulle kunna undvikas genom en sänkning av mjölkavgiften med samma belopp. Är det någon, som tror, att man under en långvarig kris skulle kunna stanna vid en så obetydlig prishöjning? Alla tecken tyda på motsatsen. Den vinst, som jordbrukarna temporärt skulle göra genom mjölkavgiftens borttagande, skulle komma att bliva ojämnt fördelad. Temporärt skulle jordbrukarna i de distrikt, som ha en stor konsumtionsmjölkprocent och en liten produktionsmjölkprocent, komma att göra en mycket kraftig vinst, under det att jordbrukarna i de distrikt, som ha en stor produktionsmjölkprocent, de som förse det svenska folkhushållet med smör, skulle få liten eller ingen vinst. Vid nästa prisreglering skulle förmodligen vinsten vara putz weg. Vad skulle

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
 skälet då vara att slopa mjölkavgiften? Man vill under alla förhållanden hindra en prisökning på konsumtionsmjölken. Jag tror, att i det läge, vari vi komma, det skall visa sig, att antingen konsumtionsmjölken kostar 22 öre eller 25 öre eller 28 eller 30 öre, så kommer mjölken att höra till de billigaste och näringsrikaste livsmedlen, som det svenska folket har att tillgå. Herr statsrådet bör icke vara okunnig om — jag ber om ursäkt, om uttrycket förefaller vårdslöst, jag menar, att jag är övertygad om, att herr statsrådet är fullt medveten om — vilka organisatoriska fördelar som mjölkavgiften för med sig för svenska mejeriernas riksförening, som inom sig rymmer mer än 90 % av den svenska mjölkproduktionen, med avseende på balansen mellan »organiserad» och »oorganiserad» mjölk. I det sammanhanget vill jag säga, att om den »oorganiserade» mjölken skulle på grund av detta vinna terräng på den »organiserades» bekostnad, så vore det ingalunda till gagn för folkhushållet. Det skulle föranleda en ökad konkurrens mellan mjölkproducenterna.

Men den konkurrensen kommer att medföra å ena sidan sänkta producentpriser och å andra sidan, efter all erfarenhet att döma, höjd mellanhandsmarginal. Brister anordningens styrka på detta område, är det bara att sätta upp nya försäljningsställen. Nya direktförsäljare åstadkommas, som äro ägnade att trissa upp de redan mycket höga distributionskostnaderna, som i sin tur äro beroende på, att distributionsenheterna äro för små. Man kan sälja mjölk åt oss säga med två öres marginal, om man får sälja vissa kvantiteter, och man behöver kanske fyra öres marginal, om man säljer mycket små kvantiteter på varje distributionsenhet.

Så kommer jag till det sista i denna fråga, och det rör sig om anslagen av statsmedel. Vi ha nu upplevat, att här anslagits medel: i december månad 30 miljoner, i april 55 miljoner och efter allt att döma i dag 120 miljoner kronor till jordbruksregleringen. Hur länge kan svenska staten göra detta? Man har mjölkavgiften, som visserligen i närvarande stund inflyter till statskassan — det torde icke vara vår finansminister fullkomligt likgiltigt att så sker. Hur går det, om man avkopplar den och icke har råd längre att av direkta statsmedel föreslå och besluta dessa anslag, vilka ju ingalunda äro enbart att anse som jordbruksanslag utan snarare som ett bidrag till konsumenterna, att reglera konsumenternas möjligheter att bära kristiden? Var står man då?

Jag menar och tror, att man då kommer att i allra högsta grad beklaga, att man handlat i ett tillfälligt läge och på grund av en rent tillfällig situation, där man, för att hindra en stegring av K-mjölkspriset, velat ordna det så, att en aktuell stegring av K-mjölkspriset av ett öre skulle priggiva detta system, som visat sig så effektivt och värdefullt för hela mjölkregleringen.

Nu kan man med de fullmakter, som Kungl. Maj:t har, taga debatten i kamraren ganska lätt. Kungl. Maj:t har frihet att göra som Kungl. Maj:t vill, och Kungl. Maj:t har alla fullmakter. Men jag har ändå den uppfattningen, att det vore bra egendomligt, om, när utskottet behandlat en sak och gjort vissa uttalanden och riksdagen även godkänt dessa uttalanden, *detta skulle för Kungl. Maj:t vara av noll och intet värde!* Jag hoppas, att icke detta blir fallet. I så fall skulle ju riksdagens handläggning av propositionen vara fullständigt fiktiv och av intet värde!

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter, som alltså innebära ett bifallsyrkande till utskottets såväl kläm som motivering.

Mitt anförande är icke avsett att riva upp någon polemik utan endast att så sakligt som det varit mig möjligt belysa vissa med denna stora fråga sammanhängande problem.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Först vill jag konstatera, att det råder stor, man kan säga fullständig enighet i utskottet hos alla ledamöter från denna kammare. De anföranden, som här hållits, har jag fattat närmast på det sättet, att var och en velat motivera sin enskilda ståndpunkt och eventuella synpunkter, som äro framförda i motioner.

Den siste ärade talaren var inne på de allmänna riktlinjerna, och talade om, hur den urtima riksdagen skisserade vissa sådana: är smörpriset det, så är prisutjämningsbidraget det. Efter de allmänna riktlinjerna har propositionen upplagts, så att om förhållandena ändras och produktionskostnaderna ökas, kan man använda förhöjt smörpris, och man kan använda förhöjt prisutjämningsbidrag eller man kan använda bådadera. Följaktligen hava redan i propositionen dessa synpunkter angivits, och det är ingen nyhet, som herr Liedberg här talar om.

Sedan nämnde herr Liedberg, att det är nödvändigt för jordbrukarna att kunna planlägga produktionen. I fråga om spannmålspriserna är det ju sagt i propositionen, att de skola sättas i så god tid, att jordbrukarna veta, efter vilka grunder de skola planlägga odlingen. Detsamma gäller beträffande mjölken. Vi räkna med att icke såsom tidigare få kraftfoder i tillräcklig utsträckning. Det är då angeläget, att var och en söker planlägga i god tid och tillvarataga den äggvita, som kan åstadkommas i det hemmaproducerade fodret. Därför är det nödvändigt att man även här får en planläggning.

Här har nämnts önskvärdheten av att icke foderpriserna stiga. Den siste ärade talaren var även inne på, att det kan vara lockande med foderspannmålsproduktion i stället för brödspannmålsproduktion. Det är klart, att det får vara en viss avvägning däremellan. Det kan hända, att foderspannmålsproduktionen blir av så liten storleksordning, att om det icke går att få in något utifrån, man nödgas skära ned en viss del av den animaliska produktionen. Ty om det icke växer mera i landet och icke kan köpas mer utifrån, gör det icke någon nytta att påbjuda, vilket pris det skall vara. Det växer icke mera för den skull.

Man får avväga förhållandena däremellan. Men det var för regeringen, så snart importen stoppades, angeläget att först stoppa prisstegringen på de fodermedel, som funnos. Det gjordes upp en frivillig överenskommelse. Utöver därvid fastställda priser fick icke vederbörande gå. Beträffande oljekakorna gäller detta fortfarande.

I fråga om majsen fingo vi icke in de kvantiteter, som vi räknat med. Haven blevo för riskfyllda, innan de kvantiteterna hunno sändas. Men då gjorde man en anordning, där man sade: Småbrukarna få fullt ut en viss kvantitet, som är beräknad för den minsta behövlige; men allteftersom jordbruken växa i storlek få de icke fullt ut allt. Och när man kom upp till de största jordbruken, skulle de få 100 deciton. Denna högsta tilldelning bestämdes för att icke de, som hade pengar och behövde mycket, skulle kunna köpa praktiskt taget hur mycket som helst och lagra det, medan de andra icke skulle få något. Det ansågs nödvändigt att vidtaga dessa åtgärder, och de ha ju fullföljts i fortsättningen i den utsträckning det varit möjligt att tilldela.

Det har beträffande foderförsörjningen nästa år sagts, att man får naturligtvis se till där det största behovet föreligger. Det är tyvärr så, att vissa äro mera i behov av att köpa foder, medan andra äro det mindre. Man får tillgodose dem, som ha det största behovet av att skaffa sig nödiga produktionsmedel.

Rabatteringen av smör har här berörts. Jag skall icke taga upp denna

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
fråga. Den har framlagts för riksdagen för att riksdagen skall säga sin mening.

Mot dem, som sagt, att jag här knäsat en ny princip beträffande jordbrukare, som ha den och den kvantiteten mjölk, vill jag säga, att detta icke är riktigt, utan man har försökt en ny väg. Det kan ju kanske hända, att den vägen icke är den riktiga. Och det är tacksamt om riksdagen kan anvisa en annan. Det är bara en period det gäller. Vem som helst, som söker åstadkomma en anordning, en reglering på det viset, kan icke göra det fullkomligt. Det kan icke livsmedelskommissionen heller. Nu säger riksdagen sin mening, och då få sakerna naturligtvis prövas ur olika synpunkter.

Sedan var den siste ärade talaren inne på mjölkavgiften. Jag vill säga, att det är klart, att mjölkavgiften har en fundamental betydelse därutinnan, att mjölkavgiften tillför budgeten inkomster. Men mjölkavgiften innebär icke, som den gjort tidigare, att den tillför jordbruket högre ersättning för mjölken och högre priser. Jag går så långt, att jag säger, att om det är en stor organisation kan en minskad eller utebliven mjölkavgift tillföra jordbrukarna bättre priser på produktmjölken än om mjölkavgift utgår. Ty det inverkar icke på prisutjämningsbidraget. Jag vill anknyta till vad den siste ärade talaren sade. Avgiften har icke, som han sade, samma betydelse för organisationerna i närvarande stund som förut, ty om mjölkavgiften förut minskades en del inom ett prisutjämningsområde, hade man det beloppet mindre för prisutjämnningen på produktmjölk. Det har man icke nu; man har de pengar, som man icke upptager i mjölkavgift, till likvid för produktmjölk. De andra distrikten förlora ingenting på detta, ty de få lika mycket av prisutjämningsbidragen vare sig mjölkavgiften uttages eller ej.

Jag har icke sagt i propositionen, och utskottet har heller icke sagt, att mjölkavgiften skall bort. Om jag får tyda herr Liedberg, menade han, att om riksdagen godkänner utskottets utlåtande, får regeringen rätta sig efter det. Men utskottet har icke sagt partout, att mjölkavgiften skall utgå med visst belopp eller icke utgå, utan det har sagts, att frågan skall tagas i noggrant övervägande. Det är självfallet, att regeringen skall göra detta. Men jag finner, att vad riksdagen än beslutar, har riksdagen ej bundit regeringen.

Herr Liedberg drog slutsatsen, att om man tar bort mjölkavgiften, har man ingenting mer att gå på, om produktmjölkpriset stiger och man skall ha kompensation. För att taga ett exempel. Så länge mjölkavgiften utgår, måste om produktmjölkpriset på grund av produktionskostnaderna bör ökas med 0.5 öre, höjning av K-mjölkpriset, därest relationen tidigare är väl avvägd, ske med samma belopp, vilket kan ske genom nedsättning av mjölkavgiften med samma belopp. Därest prislehöjning skall företagas kan inte delning av 1 öre ske. Ur allmän synpunkt synes det mig inte helt likgiltigt om de, som ha flera barn, skola betala skatten eller om de, som icke ha barn, skola göra det, men den saken får man avgöra och se, vad som är det lämpligaste.

Därtill kommer, att konsumtionsmjölken är som näringsmedel mycket värdefull för konsumenterna, och även ur jordbrukets synpunkt är det önskvärt, att konsumtionen av mjölk ej sjunker. Ur den synpunkten får man naturligtvis också bedöma detta.

Men jag har därmed icke sagt, att partout denna mjölkavgift skall bort. Den kanske kan sänkas eller stå kvar. Det får man pröva i de olika ögonblick, som det gäller.

Vad beträffar konkurrensen mellan enskilda mjölkförsäljare och föreningar innebär icke mjölkavgiften detsamma som den gjort tidigare, då den mjölkavgift, som flöt in från enskilda, betydde någonting för produktutjämnings-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

bidragen. Det gör den icke nu. För att taga ett exempel: Om konsumtionsmjölken kostar 30 öre i ett samhälle och mjölkavgiften är 2 öre, eller konsumtionsmjölken kostar 29 öre och mjölkavgiften är 1 öre, blir det för jordbruket detsamma. Följaktligen är det för de enskilda, som sälja mjölk, precis lika ställt som för föreningarna. De få icke mer till godo i det ena eller andra fallet. Följaktligen gäller icke den princip, som varit tidigare.

Sedan skall jag beträffande Norrland säga några ord till herr Sandberg. Herr Sandberg sade, att prisutjämningsstiftelsen i de norrländska distrikten skulle göras likformig. Med likformig menade herr Sandberg ett öre på alla tre ställena. Men då gör man den icke likformig. Ty det föreslagna tillskottet är avpassat efter det bidrag som utgått som ersättning för smörexporten. Gör man som herr Sandberg vill, gör man en orätt mot vissa distrikt. Man gynnar vissa distrikt på andras bekostnad. Det kan man icke kalla för en likformig prispolitik. Följaktligen är det icke riktigt att säga, att förslaget medför olikformighet däri genom att det ena länet gynnas på det andras bekostnad. Ty man håller precis samma princip och man rubbar icke grunderna.

Jag noterade med tacksamhet, att i dag i medkammaren sades, att systemet, sedan det blev ändrat och förenklat av urtiman, har blivit mycket bättre; vi skola icke krångla till det igen. Det sades icke på urtiman; då sades det, att det var ett farligt system. En del av dem, som yttrade detta på urtima riksdagen, medger i dag, att systemet är mycket bättre nu. Det är en glädje för mig att konstatera att det är som jag sade den gången. Jag blev motsagd då. Men nu ha vi fått erfara, att det blivit bättre.

Beträffande bidragen till Norrland är det klart, att 1,000,000 kronor är mer än 900,000 kronor. Men jag har den uppfattningen, att ett av de bästa bidragen till det norrländska jordbruket är rationaliserad mejeridrift och att man får ersättning för anläggande av tillfredsställande mejerier. Jag har resonerat med organisationerna och sagt, att om icke de siffror hålla, som gjorts upp och på vilka de skola få bidrag, måste vi överväga överflyttning från det ena mejeriet till det andra. Det är naturligtvis icke någon mening att bygga mejerier, som icke stå sig mer än ett år framåt. Det är bättre att, om planläggningen icke är god från början, lägga om det, så att de få sitt procentuella bidrag, som riksdagen angivit linjerna för.

Då kan man säga, att om man har 100,000 kronor mer, kan man lättare tillgodose bidragsbehovet. Men det har erkänts av organisationerna, att dessa kunna icke själva skaffa pengar och effektuera byggnader i större utsträckning än som motsvarar det bidrag de fått för det budgetår, som utgår nu. Följaktligen kan det icke vara någon mening, att man lämnar ett anslag på ytterligare 100,000 kronor, som ej kan disponeras.

Då är det bättre, att man tar ett hundratusental kronor ett annat år, då det hela kan effektueras. Av den anledningen menar jag, att ett hundratusental kronor mer nu icke betyder att Norrland får ett öre mera till hjälp för rationalisering av mejerierna. Såsom det nu är upplagt får Norrland vad som motsvaras av vad de själva kunna prestera med hänsyn till den procentuella del, som de själva skola bidraga med.

Det har icke yrkats annat än bifall till vad utskottet föreslagit. Jag har tidigare konstaterat, att det råder allmän enighet om det föreliggande betänkandet. Jag vill därför rekommendera att andra kammaren i likhet med första kammaren bifaller utskottets föreliggande förslag.

Herr **Liedberg**, som för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Det vore ju fullständigt orimligt att begära att departementschefen ur min-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

net skulle kunna återgiva utskottets uttalande in extenso, varför statsrådets citat på den punkten kanske icke fullt motsvarar vad utskottet skrivit.

Jag skall be att få till protokollet anföra vad utskottet sagt i slutorden beträffande mjölkavgifterna. Det heter där: »Utskottet finner följaktligen sådana betänkligheter resa sig mot avgiftens slopande att utskottet för sin del icke kan förorda ett dylikt steg.» Departementschefens uttalande här i debatten giver vid handen, att jag kanske överskattat farhågorna för att Kungl. Maj:t skulle avveckla denna avgift. Uttalandet kan jag tvärtom till min glädje tyda så, att Kungl. Maj:t med största varsamhet kommer att handlägga denna fråga!

Härefter yttrade:

Fru Nordgren: Herr talman! Jag skall icke ge mig in på någon diskussion med herr Wolgast om hur indexsiffrorna i det här omdebatterade indexet rätteligen borde ha uträknats. Jag erkänner villigt, att jag icke besitter nödig kompetens härför. Jag vill endast göra en stillsam erinran om att det citat, som han anförde från sidan 32 i propositionen, icke härleder sig från livsmedelskommissionen utan från den delegation, som haft hand om utredningen. Kritiken i det fallet måste sålunda riktas mot delegationen och icke mot livsmedelskommissionen, som icke, såvitt jag kunnat utläsa, på något ställe i sin skrivelse yttrat sig om jordbrukets lönsamhet. Vad kommissionen säger härom återfinnes på sidan 37 i propositionen. Det heter däri: »De på livsmedelskommissionens uppdrag verkställda undersökningarna rörande jordbrukets inkomster och utgifter ha, som förut anförts, givit vid handen, att jordbruket som helhet genom de anstalter till förbättrande av produktpriserna, som beslutades av 1939 års urtima riksdag, erhållit full kompensation för den efter krigsutbrottet skedda produktionskostnadsstegringen.» Kommissionen gör dock den anmärkningen att man vid beräkningen av kostnadsökningen icke kunnat taga hänsyn till återverkningarna för jordbruket av den förstärkta personella förvarsberedskapen. Å andra sidan framhålles, att innevarande års lagtima riksdag för nästa regleringsår beslutat vissa åtgärder, som innebära en ytterligare förbättring av det genomsnittliga prisläget för jordbrukets produkter. Detta kan jag icke tolka så att livsmedelskommissionen yttrat sig om lönsamheten överhuvud taget. Man har endast konstaterat vilka åtgärder, som vidtagits från riksdagens sida för att giva kompensation för den tid, som gått efter krigsutbrottet. Till yttermera visso säger livsmedelskommissionen på sidan 38: »På grund av vad sålunda anförts är det för närvarande icke möjligt att angiva ett visst genomsnittligt prisläge på jordbrukets produkter, som kan antagas under nästkommande år bereda näringsutövarna en skälig inkomst och erforderlig stimulans för att uppehålla produktionen i önskvärd omfattning. Vad nu sagts om den genomsnittliga prisnivån på jordbruksprodukterna gäller i stort sett även vid den inbördes avvägningen mellan priserna på olika slag av jordbruksalster.» Och kommissionen tillägger: »Tydligt är, att stimulanssynpunkten härvidlag måste träda i förgrunden.» Jag kan alltså icke finna, att man yttrar sig om lönsamheten. I mitt förra anförande har jag ej heller yttrat mig härom, utan endast velat framhålla, att det mot undersökningen icke framförts någon saklig kritik, varför jag anser att densamma blivit väl mycket underkänd av utskottet.

Beträffande vad herr Liedberg anförde om reglerna för tilldelning av rabattkort åt jordbrukarna, vill jag framhålla, att det är möjligt att dessa regler icke äro fullt tillfredsställande, och att det kanhända är nödvändigt att vidtaga vissa ändringar i desamma. Härom kan jag för närvarande icke yttra mig. Jag vill emellertid påpeka, att prisrabatteringen för smör kommit till för

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

att giva vissa folkgrupper ersättning för det billigare margarinet, som genom beslut av statsmakterna kommit ur marknaden och icke finnes tillgängligt. Den undersökning, som gjorts hos jordbruksbefolkningen, har, såsom förut framhållits, givit vid handen, att denna i mycket ringa utsträckning använder det billigare margarinet.

Jag förstår icke varför man är så indignerad över behovsprövningen för den grupp det här gäller. Andra folkgrupper än jordbruksbefolkningen äro ju också underkastade liknande behovsprövning för erhållande av smörrabattkort och denna prövning är för övrigt icke av mera ingående karaktär. Den sker efter vissa regler och bör alltså icke kännas på något sätt besvärande.

Jag vill även erinra om, att när folkförsörjningsnämnden på sin tid framlade förslag om reglering av handeln med margarin, avgav jordbruksrepresentanten inom nämnden, jämte undertecknad en reservation vari förordades att jordbrukarbefolkningen skulle tilldelas margarinkort endast efter ansökan. Härigenom skulle man också få utrett i vilken utsträckning jordbrukarna av ekonomiska skäl voro hänvisade till margarinkonsumtion. Det ansågs jämväl önskligt att se till, att verkningarna av den propaganda som bedrivits för att få producenterna att själva konsumera natursmör icke raserades genom att det billigare margarinet tilldelades dem. Syftet var varken då eller nu att begå någon orättvisa mot jordbrukarbefolkningen, och jag kan icke inse att så är fallet därför att dessa grupper måste underkasta sig en viss behovsprövning för erhållande av smörrabatt. Utskottet förordar ju självt en sådan när det säger, att »ett visst fog dock synes föreligga att jämväl i fortsättningen bibehålla kravet på behovsprövningen för jordbrukarnas del».

Jag ber också att få säga några ord i anledning av vad herr Liedberg anförde beträffande konsumtionsmjölken. Jag medgav själv i mitt förra anförande, att man, med hänsyn till det stora näringsvärde mjölken har, icke kan påstå att konsumtionsmjölken är ett dyrbart livsmedel, men betonade samtidigt att det ur många synpunkter icke vore önskvärt med prisstegring å denna produkt, ty mjölken utgör ett av de skyddsfödoämnen, som äro nödvändiga för det uppväxande släktet. En förhöjning av priset på denna mjölk skulle kunna medföra en minskning av konsumtionen till nackdel för folkhälsan. Jag är mycket tillfredsställd över att jordbruksministern underströk betydelsen även för producenternas del av att en minskning av mjölkkonsumtionen icke komme att ske.

Herr Carlström: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Liedberg med sin kända utförlighet gick in på samma saker, som jag sysslade med i mitt lilla anförande, nämligen den extra hjälp som småbrukarna få av jordbruksregleringen.

Herr Liedberg utvecklade också sin syn på småbrukets svårigheter och yttrade, att ingen kan känna sig »kallsinnig», då det gäller dessa småbrukares belägenhet. Jag kan dock icke neka till, att jag fick den uppfattningen av vad han yttrade i det hänseendet, att en dylik känsla icke var främmande för honom. Han talade om att kostnadsökningen här skulle bli 7,000,000 kronor. I första kammaren hörde jag nämnas siffran 6,000,000 kronor. När han var inne på denna fråga vände han sig så försiktigt, som om han gått på svag is. Det verkade, som han tänkte »kanske hela jordbruksregleringen brister», om vi hjälpa småbrukarna. Jag tror icke, att man skall vara rädd för att den brister i stort sett för det.

Jag ser på detta problem så, att regleringen överhuvud taget i flera avseenden gynnat storbruket mera än de mindre jordbruket. Om man slår upp sid. 36 i den kungl. propositionen, finner man, att livsmedelskommissionen där gjort det uttalandet, att garantipriset för brödspannmål, sockerbetor och

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

fabrikspotatis höjts med omkring 20 procent i förhållande till regleringsåret 1938/1939. Priserna på animaliska produkter däremot ha endast stigit med omkring 15 procent. I stort sett ha sålunda de större jordbruken större glädje av jordbruksregleringen än de mindre. Produktion av brödspannmål och i viss utsträckning även av sockerbetor och fabrikspotatis är icke så stor inom småbruket. I varje fall är det icke någon vidare avsättning, då det gäller brödspannmål. I många fall har man där behov av att köpa sådan.

Herr Liedberg sade också, att man bland de 400,000 jordbrukare, som finnas i landet, kanske kan räkna 300,000 småbrukare. Det tror jag icke, att man kan göra. I varje fall är det icke så många som få glädje av producentbidraget. Men om man säger, att 200,000 av de 400,000 äro småbrukare, och man därtill vet, att de äro i en ytterst besvärlig ställning, då kan man icke gärna känna någon ovilja, om en utjämning mellan de större och de mindre jordbruken i någon mån skulle inverka på priserna för de större jordbruken. Jag förmenar sålunda, att det icke bara är ett talesätt att småbruken ha det svårare än de större jordbruken, utan det är verkligen så, och det får man taga hänsyn till.

För övrigt vill jag uttala min tacksamhet till herr statsrådet för vad han sade om fodermedelstilldelningen till de mindre jordbrukarna. Så som jag fattade hans yttrande ha dessa fått fullt i förhållande till föregående års förbrukning. Om man kan komma att stå på samma linje — i den mån det är möjligt — även när det gäller tilldelningen av kraftfoder i fortsättningen, vore det naturligtvis tacknämligt ur vår synpunkt.

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Det utskottsutlåtande, som här föreligger till kammarens prövning, är praktiskt taget enhälligt. Endast en av motionärerna har reserverat sig och detta i en detalj, nämligen herr Alfred Andersson, och han tillhör för övrigt, som vi veta, första kammaren.

När vi i utskottet kommo fram till detta praktiskt taget enhälliga utskottsutlåtande, ansågs det icke vara anledning räkna med, att det skulle uppstå någon debatt vid denna frågas avgörande i kamrarna. Emellertid har en hel rad av talare nu varit uppe och uttalat sina meningar i saken. Jag skall för min del icke försöka att följa vare sig den ene eller den andre, och allra helst vill jag undvika att i ett läge sådant som det nuvarande hålla ett anförande av den mycket betydliga längd, som utmärkte herr Liedbergs anförande. Jag skall inskränka mig till ett par randanmärkningar.

Herr Carlström öppnade debatten och pekade på de olika yrkanden, som förelågo i den motion, han och åtskilliga av hans meningsfränder väckt. Om den saken vill jag endast säga, att samma saker, som man rör sig med i den motionen, också återfinnas i den motion, som väckts från det partis sida, vilket jag har äran företräda. Det råder överensstämmelse om den saken. Om man väljer producentbidraget såsom medel att hjälpa de mindre jordbrukarna, rådde det i utskottet överensstämmelse även därutinnan, att man i nuvarande läge icke borde gå så långt, som i dessa olika motioner påkallats. Till denna uppfattning har även herr Carlström anslutit sig. Ett av de väsentligaste skälen i utskottet för att man i alla fall icke nu, såsom livsmedelskommissionen föreslagit, borde höja producentbidraget så, att det skulle utgå för en kvantitet av 900 kg mjölk i månaden var — det var för övrigt departementschefen även inne på — att det i det nuvarande läget icke minst gäller, att man ser till att produktionen överhuvud taget hålles på så hög nivå som möjligt.

Jag kan försäkra, att det råder icke några som helst meningsskiljaktigheter inom vårt parti rörande önskvärdheten av hjälp åt de mindre jordbrukarna. Vi äro fullständigt på det klara med, att de behöva ett alldeles särskilt stöd.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Om man ser på bokföringsresultatet för svenska jordbruk av olika storleksordningar, skall man komma underfund med hur väsentligt mycket lägre föräntningsprocenten är för det mindre jordbruket i förhållande till det större, särskilt då slättjordbruket. Frågan om det mindre jordbrukets lönsamhet är dock ett oerhört svårt problem. Jag vill erinra om, att den senaste jordbruksutredningen — i vilken även herr Carlström deltog — sysslat mycket ingående med frågan om vad som borde åtgöras för det mindre jordbruket och icke kunde föreslå något annat än detta producentbidrag om 2 öre för de första 450 kilogram mjölk som levereras varje månad. Jag vill erinra om att vi nu genom ett bifall till utskottets förslag för andra gången bygga på detta producentbidrag. Vid urtima riksdagen höjde vi kvantiteten från 450 kilogram till 650 kilogram, och nu har utskottet förordat, att bidraget under vinterhalvåret höjes till 3 öre.

Det har under debatten talats mycket om det index, som skall läggas till grund för bedömandet av de ökade produktionskostnaderna. Jag skall icke gå närmare in på denna fråga. Jag skall nöja mig med att erinra om utredningsmannens uttalande, att här föreliggande index endast får tagas såsom ett uttryck för de förändringar i fråga om jordbrukets produktionskostnader och produktpriser som ägt rum sedan år 1937. Index får icke på något sätt betraktas såsom uttryck för jordbrukets lönsamhet. Om vi hålla fast vid detta, tror jag, att många av de uttolkningar av index som gjorts skola bli onödiga i fortsättningen.

Medan jag är inne på frågan om index, skall jag be att få yttra några ord om ett par andra ting, som kunna ha stor betydelse vid bedömandet av vilken prisnivå som jordbruket oundgängligen behöver för att kunna i möjligaste mån upprätthålla livsmedelsproduktionen i dessa vanskliga tider. Först vill jag framhålla, att det ligger faktiskt till på det sättet, att eftersom de ökade produktionskostnaderna avläsas kvartalsvis, sådana de framstå i indextalen, uppkommer en viss eftersläpning, om jag så får kalla det, därigenom att den ökning av produktpriserna, som måste bli en följd av de ökade produktionskostnaderna, kommer betydligt i efterhand. Vi få icke heller glömma, att de omfattande inkallelserna till militärtjänstgöring i nuvarande läge har medfört att jordbruket har en betydande brist på arbetskraft. Den minskade tillgången på arbetskraft kan icke medföra annat resultat än att produktionen kommer att undergå en väsentlig minskning. Detta återigen medför en minskning av jordbrukets lönsamhet, eftersom jordbruket då icke kan drivas i den omfattning som är erforderlig för att högsta möjliga produktion och därmed ökad lönsamhet skall uppnås.

Jag skall även tillåta mig att säga ett par ord om en sak, som diskuterats mycket i kväll, nämligen frågan om prisrabatteringen å smör. I den motion, som väckts av representanter för vårt parti, har fastslagits såsom principiellt riktigt, att jordbrukarna erhålla prisrabattering å smör efter samma grunder som övriga medborgare. Utskottet har i stort sett godtagit denna princip. Utskottet har emellertid sagt, att eftersom jordbrukarna äro producenter, bör kanske även i fortsättningen en viss behovsprövning äga rum. Jag tillät mig emellertid att säga i utskottet, att denna icke under några förhållanden bör sättas in nedifrån, utan skall den förekomma, bör den sättas in uppifrån. Jag avser därmed, att undantag endast skulle göras för sådana personer som äga jordbruk av mera betydande storlek och som överhuvud taget befinna sig i så goda ekonomiska omständigheter, att det skulle verka i viss mån stötande, om de erhöles prisrabattering. Längre kan jag icke gå, när det gäller att i viss mån giva avkall på den jämställdhet som enligt min och vår motions mening i detta hänseende bör råda mellan olika grupper av medborgare, oberoende av

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

om vederbörande producerar livsmedel i form av smör eller brödsäd eller annat, eller om han har sin sysselsättning inom någon annan yrkesgrupp.

Jag lade märke till att fru Nordgren uttalade vissa betänkligheter mot en höjning av smörpriset. Jag skall endast säga några ord med anledning av de synpunkter som fru Nordgren i det sammanhanget framförde. Det är nödvändigt, att jordbrukarna erhålla något så när skäligen ersättning för produktionen, och det finns knappast något annat sätt att kompensera jordbrukets ökade utgifter än att genomföra en prishöjning. Jag vill även framhålla, att om prisnivån på de ting som höra till livets nödtorft av vissa meningsriktningar anses bli för höga, bör man icke avlasta denna börda enbart på jordbrukarna. Vi äro naturligtvis beredda att bära vår del av de svåra bördor som den nuvarande krisen lägger på oss alla. Men när det gäller att åstadkomma lägre levnadskostnader för konsumenterna, bör det åligga samhället att sköta om den saken, eventuellt efter samma principer som tillämpades när det under urtima riksdagen gällde att förbilliga kolbränslet.

Ja, herr talman, det skulle kanske kunna vara ytterligare mycket att tillägga, men med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag nöja mig med det nu sagda. Jag vill sluta med att uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t, sedan dessa fullmakter erhållits, skall visa sig angeläget vara att noga följa prisutvecklingen på jordbrukets område och, såsom även sagts i utskottets utlåtande, påpassligt vidtaga de förändringar i prisläget på jordbrukets produkter, som de ökade produktionskostnaderna och läget i övrigt nödvändiggör.

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Då jag deltagit i utskottets behandling av denna fråga, skall jag be att få avgiva en kort deklARATION. Jag vill först erinra om att riksdagen nu förnyar den fullmakt för Kungl. Maj:t att handhava jordbruksstödet som gavs av urtima riksdagen i höstas. Utskottet har nu i sin motivering framfört vissa synpunkter, som giva uttryck för utskottets uppfattning om vilka åtgärder som böra vidtagas. Jag har ju tillhört den del av utskottets ledamöter, som icke fått sina synpunkter beaktade i önskvärd utsträckning. Även herr Liedberg torde anse, att han hör till denna kategori. Utskottsutlåtandet är ju resultatet av en kompromiss, och då jag biträdde den kompromissen, hade jag den förhoppningen, att det icke skulle bli en så här långdragen debatt i kammaren. Jag skall icke med många ord förlänga den debatten.

Jag har biträtt kompromissen i fråga om stödet åt småbruket, ehuru jag inte är fullt nöjd med densamma. Jag erkänner emellertid villigt, att vad utskottet förordat kommer att medföra betydande förmåner för småbrukarna, och jag tror att vi i detta hänseende vunnit så mycket som kunnat vinnas. De fullmakter som Kungl. Maj:t har erhållit innebära enligt min uppfattning, att Kungl. Maj:t skall med beaktande av de skiftande förhållandena laga efter lägligheten och därvid beakta icke endast producenternas utan även konsumenternas intressen. Jag tror att det är av vikt att detta säges ifrån, enär man kanske på olika håll är benägen att pressa utskottets utlåtande på det sättet, att det skulle vara främst producenternas intressen som blivit beaktade.

I fråga om indexberäkningen vill jag säga, att jag tycker att man skall låta den saken vara vad den är avsedd att vara, nämligen ett försök att visa prisfluktuationerna efter krigets utbrott. Och den uppgiften torde indexet också fylla. Jag medger, att resultaten ibland kunna bli missvisande, men de torde icke uteslutande vara missvisande i den riktning som i denna debatt särskilt gjorts gällande. Jag kan icke underlåta att säga, att därest indexet givit utslag i annan riktning än vad fallet blivit, skulle det icke ha blivit

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

så mycket rabalder i vissa tidningar, och mycket av vad som sagts här i debatten skulle troligen inte ha blivit framfört.

Beträffande rabatteringen å smör har utskottet i sin motivering ett uttalande, som jag har mycket svårt att ansluta mig till men som jag i enighetens intresse icke ville reservera mig mot. Jag anser, att skäl föreligga för att jordbrukarna bli föremål för en särskild behovsprövning vid tilldelande av rabattkort. Denna behovsprövning bör ske efter sådana grunder att de jordbrukare som äro i verkligt behov därav erhålla rabattkort.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tornegård: Jag lovade herr talmannen att jag skulle fatta mig kort, och det löftet skall jag också hålla. Det har ju resonrats så mycket nu, att det kunde vara nog. Men det är en sak, som icke berörts i debatten, och det är frågan om prisrabattering å smör för våra lantarbetare. De ha ju kommit i en mycket sämre ställning än både andra arbetare, småbrukare och torpare. Lantarbetarna ha ju genom sina avtal skaffat sig vissa förmåner, bland annat att de skulle få köpa smör till partipris från mejerierna. Fördelen av denna förmån ha de nu blivit berövade, oaktat det är en förmån, som de fått ackordera sig till, och de skola nu få 40 öre mindre i rabatt på de kort som de tilldelas. Jag anser, att man här begått en orättvisa mot de svenska lantarbetarna. De ha ju förut gått in för att köpa hem smör genom sina arbetsgivare och därigenom fått smöret för billigare pris, och då böra de även nu få sådan rabatt, att de bli jämställda med andra arbetare i detta land. Lantarbetarna höra ju till dem som ha det sämst ekonomiskt ställt, och de borde därför bli behandlade på sådant sätt att de icke känna sig förbigångna. Man kan förstå hur det skall kännas för de fattiga lantarbetarna, när väl avlönade tjänstemän få större förmåner än de. En folkskollärarfru kan gå och hämta 6 eller 8 smörkort, och på dem får hon större rabatt än vad lantarbetarna få.

Jag har endast velat göra detta påpekande, och jag hoppas att livsmedelskommissionen, som förstår allting och skall göra allt till det bästa, också förstår, att de fattigaste av alla arbetare böra vara berättigade att få full rabatt på smöret.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. På därå av herr andre vice talmannen framställd proposition blev till en början utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Herr andre vice talmannen gav härefter propositioner beträffande utskottets motivering, nämligen dels på godkännande av utskottets motivering, dels och på godkännande av berörda motivering med den ändring, som skulle föranledas av bifall till senare delen av motionen II: 297; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.; samt

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 41.

bankoutskottets memorial, nr 47, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del av bankoutskottets utlåtande nr 42 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och memorial hemställt.

§ 3.

Tillägg till lagen om val till riksdagen.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt motion om visst tillägg till lagen om val till riksdagen.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 15, av herr *Holmbäck* hade hemställts, att riksdagen för sin del ville antaga i motionen framlagt förslag till lag om tillägg till lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen för sin del måtte antaga i utskottets hemställen intaget förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

2) att motionen II: 15 måtte anses besvarad genom vad utskottet ovan under 1) hemställt.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Adolf Björkman*, *Karl Bodin*, *Anders Andersson* och *Lindskog*, vilka inom utskottet yrkat, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr *Gustavson* i Västerås: Herr talman! I anledning av en motion av herr *Holmbäck* har konstitutionsutskottet i detta utlåtande föreslagit ganska omfattande förändringar i fyra av vallagens paragrafer. Förändringarna avse att bereda möjlighet att begagna s. k. spaltade valsedlar jämväl vid val av ledamöter till riksdagens andra kammare. Man skall alltså jämka vallagen på denna punkt till överensstämmelse med vad som gäller vid val till första kammaren och vid kommunala val.

Rent principiellt vill jag säga, att det skall utomordentligt starka skäl till för att ytterligare riva sönder vår redan förut så tillkrånglade och trasiga vallag och därtill göra det vid en tidpunkt, då det är praktiskt omöjligt för dem, som skola hantera denna vallag, att i tid få reda på de nya bestämmelserna.

Justitiedepartementet har redan för en vecka sedan fått detta häfte färdigt med den nu gällande vallagen och de anvisningar, som skola lända till efterrättelse såväl för valnämnderna som för allmänheten. Alltsammans får nu skrivas om. Det skall tryckas, det skall överses, det skall ut till valnämnderna, och allmänheten skall hinna med att ta kännedom om det. Det är i dag jämnt tre månader till dess att andrakammarvalet skall hållas. Det torde inte finnas någon praktisk möjlighet att få dessa bestämmelser ut i sådan tid, att de kunna fungera utan betydande slitningar, därest man nu skall antaga så betydande tillägg till vallagen som här är ifrågasatt. Man kan ju då fråga sig: vad finns det för starka skäl för att i riksdagens elfte timme komma med ett sådant förslag?

Motionären har gått på en annan linje. Han har velat göra detta tillägg till lagen i form av en beredskapslag, som skulle gälla endast för det val, som nu förestår. Tanken att detta skall vara ett slags beredskap går ju igen i hela motionen. Men kommer det att bli en sådan beredskap? Har man tänkt igenom,

Tillägg till lagen om val till riksdagen. (Forts.)

huruvida det är praktiskt möjligt för partierna att lägga ned valrörelsen i år och låta några stycken av de särskilt intresserade gå fram på valdagen och rösta med en s. k. samlingslista? Partierna skulle egentligen inte behöva bry sig om varken det besvär eller de kostnader, som det medför att ha en regelrätt valrörelse. Jag tror, att hela denna tanke är en förflugen tanke. Vi skola komma ihåg, att för det första ha vi åtta valkretsar i landet, där de s. k. ytterlighetspartierna äro representerade. Det finns ytterligare någon valkrets, där de stå nära representation. De stora partierna torde i dessa valkretsar, oberoende av om man har en samlingslista eller inte, vara tvungna att vidtaga sådana åtgärder, att väljarna komma fram till valurnorna i ungefär samma utsträckning som vanligt. Gör man inte det medför det bara, att de ytterlighetspartier, som man i denna tid vill utestänga från riksdagsrepresentation, komma att vinna på en slö valrörelse från de stora partiernas sida. Deras representation kommer inte bara att bibehållas utan den kommer eventuellt att ytterligare stärkas. När partierna någon gång i sommarvärmen skola ta sig en funderare på den här saken och bestämma sig för hur de skola göra, komma de alldeles säkert till det resultatet, att vi bli tvungna att driva en valrörelse i de här valkretsarna i stort sett såsom vi gjort tidigare, och vad är det då för vinning med denna samlingslista?

Men det är inte nog med de svårigheter, som samlingslistan möter i de nu angivna valkretsarna. Det finns ytterligare ett stort antal valkretsar, där det ingalunda är så lätt att fördela mandaten mellan de stora partierna. Det finns valkretsar, där ett av de stora partierna är fullständigt uteslutet men där det står så nära möjligheten att få en representant, att det naturligtvis inte utan vidare ger upp denna möjlighet. Det finns vidare valkretsar, där förskjutningar mellan de stora partierna ligga så nära till hands, att det mycket väl kan inträffa vid valet, att partierna gå och vänta på att en sådan förskjutning skall inträda. Tar man bort även alla dessa valkretsar, misstänker jag att de valkretsar, där samlingslistan överhuvud taget har någon praktisk möjlighet att komma till användning, komma att bli så få, att de egentligen ingenting betyda.

Visst vore det önskvärt, om man ett år som det innevarande kunde bli av med de kostnader och de besvär, som en valrörelse medför. Men om man vill bli det, så tror jag inte att detta är ett medel att bli det. Om det inte är det, då förstår jag sannerligen inte, varför vi skola skrida till så omfattande förändringar i vallagen, att det blir svårt att hinna med att bringa dem till valförrättarnas kännedom.

Det är bara en liten detalj, som jag ytterligare vill påpeka. Nu har man skridit till en fullständig omskrivning av 59 §, men det egentliga felet i denna paragraf har man ändå inte gjort om. Det har länge varit ett behov för de politiska partierna att få ett större antal namn på valsedlarna. Det finns valkretsar, där ett parti är så starkt, att det med nu medgivna antal namn inte kan få mer än en suppleant för varje riksdagsman, och det är ju ändå ganska knappt. Det antal, som medgives, är ju nämligen bara två utöver det antal, som skall väljas. När man nu vill införa den spaltade valsedeln är man där emot så generös, att man medger ett alldeles för stort antal namn. I en valkrets, som får välja sex riksdagsmän, får man, om man uppför namnen i följd under varandra, nu ha åtta namn på valsedeln. Men om ett parti, hur litet som helst, i samma valkrets väljer den spaltade listan, då får man ha 24 namn på listan! Kan någon räkna ut, vad det skall finnas för mening i att ge den spaltade valsedeln ett sådant oerhört företräde framför den valsedel, där namnen äro uppförda i en följd och som ju är den enda riktiga valsedel, som borde få förekomma vid alla val.

Tillägg till lagen om val till riksdagen. (Forts.)

Jag menar, att skall man skriva om en lag, skall man åtminstone avhjälpa de väsentliga bristerna i den, och kan man inte göra det, bör man inte lagstifta alls. Det händer icke någon riksolycka, om hela det här projektet får ligga till sig. Vi komma inte att ha någon nytta av om det realiseras i år, och därför, herr talman, ber jag att få yrka avslag såväl på motionen som på utskottets hemställan.

Herr Fast: Herr talman! Jag tror inte det är så farligt, som den föregående talaren här menade. Han gjorde sig, såvitt jag förstår, skyldig till oerhörda överdrifter. För det första gick han ut ifrån en uppläggning av sitt anförande, som om det här vore fråga om en lag, som man var tvungen att tillämpa vid de förestående höstvalen. Det är ju ingalunda på det sättet, utan här är bara möjlighet till anpassning för de valkretsar, där omständigheterna så att säga påfordra en anpassning efter detta system, där det överhuvud taget kan komma i fråga. Det kan ju inte vara tänkbart, att ett parti, som går fram vid valet i höst för sig självt — och det torde väl bli det normala, sådant som läget nu är — skall reflektera på den spaltade valsedeln, utan det kommer naturligtvis att använda den vanliga valsedeln. Men låt oss säga att det kan finnas ett par speciella fall, där även vid ett sådant val det kan föreligga behov. Låt mig t. ex. ta Malmö m. fl. städer. Det brukar vara rätt vanligt, att partierna där t. ex. vilja ha en representant från vardera staden och kanske två från den allra största staden. Men när det då gäller att få suppleanter, efterträdare till dessa, så kunna de omöjligen koras vid valet på det sättet, att man kan få denna uppdelning, utan det vanliga blir ju att ehuru man har velat ha en suppleant från Malmö stad tar man in en hälsingborgare eller en person från Landskrona.

När vi nu tagit den spaltade valsedeln såväl vid förstakammarval som vid kommunala val — och då har jag varit motståndare till dessa reformer — måste man givetvis fråga sig, vad det finns för anledning att då hålla kvar ett sätt för andrakammarval, som inte står i överensstämmelse med de andra valförhållandena.

Man talar om att det här skulle bli särskilt trassligt innevarande val. Det är ju ingalunda fallet. Det anknyter ju fullständigt till ett system, som är prövat både vid kommunala val, landstingsval och förstakammarval, och lagtexten är precis analog med vad man förut tillämpat. Hur kan man då komma och säga, att detta är något särskilt trassligt?

När man sedan påpekar nödvändigheten att skriva om hela denna anvisning, som man nu är färdig att skicka ut från justitiedepartementet, är det också en oerhörd överdrift. Vad som där behövs är ett litet tilläggsblad om det nya, som kommit till. Det är allt som härvidlag krävs. Det är inte upplysningar, som behöva lämnas till valmännen, utan det är upplysningar, som behöva lämnas till valnämnderna, som ha att fatta beslut om, huruvida i något speciellt fall man vill tillämpa denna valsedel. Det är en oerhörd skillnad mellan de regler, som gälla valmännens speciella förhållanden, och dem, som gälla t. ex. för ställningstagande av valledningen. Hade det varit så, att det varit en sak, som i allra högsta grad ankommit på valmännen själva att ta ställning till, hade den anmärkning, som gjordes här av herr David Gustavson, varit riktig, men nu äro enligt mitt förmenande svårigheterna väsentligt överdrivna.

Det var ganska lustigt att finna, hur herr David Gustavson i slutet av sitt anförande argumenterade för ännu mera vittgående ändringar än vad som från utskottets sida ha föreslagits, men med hänvisning till den motivering, som han själv använde under första delen av sitt anförande ansåg utskottet,

Tillägg till lagen om val till riksdagen. (Forts.)

att man borde anknyta till de förhållanden, som gälla i fråga om kommunala val och förstakammarval och låta det anstå till ett större sammanhang med att göra eventuell den förändring, som av herr David Gustavson angivits.

Sedan vill jag dessutom säga, att den omständigheten att den spaltade valsedeln ger möjlighet till ett större antal suppleantnamn är ju beroende på det särskilda förhållandet, att det skall vara ersättarnamn för varje på valsedelns vänstra sida upptaget namn, och inte därpå att man ovillkorligen behöver ha ett så stort antal namn som ersättare. Såvitt jag vet har, kanske med ett enda undantag, det inte förelegat något behov av att på den vanliga valsedeln ha flera namn än två utöver det antal, som inom valkretsen skall väljas. Emellertid vill inte utskottet nu ta ståndpunkt till detta utan låta det anstå till ett större sammanhang. Vad det nu här gäller är ingenting annat än en anpassning, som förr eller senare måste komma, i överensstämmelse med vad som gäller vid övriga val.

Vad sedan anfördes av herr David Gustavson om att detta skulle vara tillkommet speciellt för att undvika valrörelse i höst, så erinrar jag om vad utskottet självt anför, nämligen att man avkopplat hela den del av motionens motivering, som avsåg att få till stånd en speciell lag, som bara skulle gälla för innevarande höst. Det har utskottet avvisat och i stället inarbetat i vallagen de bestämmelser, som det här är fråga om. Men om det till äventyrs skulle vara på det sättet, att i någon speciell valkrets förhållandena äro sådana att man skulle kunna undvika ett så att säga mera regelmässigt efter partilinjerna förrättat val, är det ingen svaghet i det system, som nu föreslås, utan en väsentlig förtjänst, ehuru utskottet ingalunda har tagit det såsom utgångspunkt för sitt ställningstagande.

Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Gustavson** i Västerås: Herr talman! Endast några repliker till herr Fast.

Herr Fast säger, att detta är ju en ganska enkel affär. Man behöver bara skriva om lagen, och man behöver inte skriva om anvisningarna. Man skall göra ett tilläggsblad. Jag tror inte det är så enkelt. Om man skriver om hälften av innehållet i lagens fyra största paragrafer, måste det väl i alla fall bli rätt stor olägenhet med att ha detta på lösa tilläggsblad, och det måste väl också i de anvisningar, som finnas i början av häftet, göras rätt betydande förändringar.

För övrigt är det mot hela denna metod att skriva lagar och sedan göra tilläggsblad ideligen för varje år, som jag har velat reagera. Här gäller det en liten lag, som ju kan rymmas på ett 50-tal sidor och som sedan kan med anvisningar om tillämpningen o. s. v. gå in i ett litet häfte, men skall man nu plocka ut den ur Svensk författningssamling, får man riva ned halva biblioteket därinne. Så blir det med dessa ideliga tillägg till våra lagar, som komma då och då. Om man bemödade sig aldrig så litet att undvika denna metod att lagstifta, skulle det bli en avsevärd lättnad för den svenska allmänheten, som vill försöka begripa vad som står i lagarna, och det vore också kanske möjligt att undvika, att t. o. m. de ämbetsmän, som skola ha hand om lagarnas tillämpning, ofta inte veta vad det står i dem.

En så enkel sak som ett riksdagsmannaval har man med alla dessa ideliga förändringar lyckats göra så invecklad, att det nu finns bara ett fåtal specialister i landet, som begripa hur det skall gå till. Skall man reformera vallagen, skall man taga upp den till behandling ordentligt och göra den nya val-

Tillägg till lagen om val till riksdagen. (Forts.)

lagen anpassad efter moderna förhållanden men inte hålla på och ändra den med lösa blad för varje år som går.

Herr Fast: Herr talman! Det är en väsentlig skillnad mellan lagar, som skola tillämpas av medborgarna i allmänhet, och en lag, som kanske i ett par valkretsar vid höstens val skall komma i tillämpning, då det är valledningen, d. v. s. valnämnden, valförrättarna och partiledningarna, som ha att taga ställning till den. När därtill kommer, att man har att falla tillbaka på de regler, som man tillämpar både när det gäller landstings-, förstakammarval och kommunalval, kan det väl inte vara så särskilt märkvärdigt.

I övrigt vill jag säga, att jag delar herr Gustavsons mening, att man bör komma fram till enkelhet. Men vad tjänar det till att vi resonera om den saken? Här ha riksdagens båda kamrar sagt ifrån, att man vill löpa proportionalismens lina ut, och det är detta vi hålla på att göra. Kanske kunna vi, när detta skett, komma till tals om de linjer, där vi ha lättare att mötas, när det gäller förenklingar. Men då gå vi in för ett helt annat ställningstagande än riksdagen hittills velat vara med om.

Herr Gustavson i Västerås: Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att detta är inte någon lag, som hanteras av specialister. I landets valnämnder är det 10,000 ledamöter. De skola kunna denna lag och kunna tillämpa den. Bara en liten del av dem är jurister; resten är lekmän.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Gustavson i Västerås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41.

I proposition nr 295 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 24 maj 1940, föreslagit riksdagen att

dels godkänna ett vid berörda statsrådsprotokoll fogat förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41,

Beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41. (Forts.)

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, sedan slutlig reglering av de å nu gällande förskottsstat bestridda utgifterna verkställt, omedelbart fastställa denna beredskapsstat eller viss del därav att lända till efterrättelse såsom förskottsstat, samt att ställa å förskottsstaten uppförda anslag till vederbörande myndigheters förfogande,

dels ock medgiva, att de i beredskapsstaten angivna anslagsbeloppen finge överskridas, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skulle inom tjugo dagar sammanträda.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) godkänna det vid statsrådsprotokollet över finansärenden för den 24 maj 1940 fogade förslaget till beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av vad i motiveringen anförts fastställa denna beredskapsstat eller viss del därav att lända till efterrättelse såsom förskottsstat, samt att ställa å förskottsstaten uppförda anslag till vederbörande myndigheters förfogande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Ward: Herr talman! Sedan statsutskottet till riksdagen avlämnat sitt utlåtande nr 242 angående beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41, har det befunnits lämpligt att föreslå en viss ändring i utskottets motivering. Det gäller tredje stycket på sidan 3 i utskottets utlåtande, som jag härmed å utskottets vägnar vill återkalla, om uttrycket tillåtes. I stället skulle införas följande: »Riksdagen är visserligen i tillfälle att kort tid före budgetårsskiftet pröva behovet av en ny beredskapsstat, men utskottet har likväl i anslutning till tidigare i samband med beredskapsstatens godkännande angivna villkor samt i betraktande av det allvarliga tidsläget och de oerhört stora belopp på 1,205 miljoner kronor, som beredskapsstaten för försvarsväsendet inefattar, ansett sig böra taga under övervägande, huruvida viss bestämd tid från och med den dag, då beredskapsstaten skall lända till efterrättelse, bör fastställas för riksdagens inkallande. Det måste anses vara av vikt, att riksdagen beredes möjlighet att, såsom hittills skett, utöva successiv granskning i fråga om till förfogande ställda medel. Utskottet har därför velat framhålla, att det förutsätter, att, så snart frågorna om finansieringen av de stora utgifterna blivit så förberedda, att de kunna föreläggas den bebådade urtima riksdagen till prövning, riksdagen också beredes tillfälle att fortlöpande få fullgöra denna sin granskning, på sätt förutsatts i den av riksdagen godkända propositionen nr 38 till innevarande års riksdag.»

Jag anhåller, herr talman, att detta ändringsförslag bifalles.

Herr Skoglund: Herr talman! Statsutskottet har i sitt avgivna utlåtande rätt hårt förbehållit riksdagen att vara med och kontrollera, hur regeringen förfar med de väldiga belopp, som ställas till förfogande såsom försvarsberedskapsstat. Efter det ändringsyrkande, som herr Ward nu framställde, förefaller det mig, som om statsutskottet i någon mån ångrat sig och anser, att det angivit alltför snäva direktiv för pengarnas användande.

Jag skall inte göra någon invändning mot den uppmjukning utskottet nu föreslår. Möjligen har regeringen uttryckt önskan om en sådan uppmjukning och ansett, att den inte vill ha tidsfristen så noga angiven som till 30 dagar utan önskar litet större frihet att bestämma tidpunkten för inkallande av en urtima

Beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41. (Forts.) riksdag. Enligt den senare formuleringen, alltså den som herr Ward nu yrkade, har utskottet nöjt sig med att säga, att utskottet förutsätter, att så snart frågorna om finansieringen av de stora utgifterna blivit så förberedda, att de kunna föreläggas den bebådade urtima riksdagen, skall en sådan inkallas, så att riksdagen då får vara med om att taga ställning till och kontrollera de summor, som utgå på beredskapsstaten. Jag upprepar, att jag har intet annat yrkande att ställa än om bifall till herr Wards yrkande, men jag skulle vilja knyta en liten reflexion till detta utlåtande, när det nu sättes samman med den tilltänkta urtima riksdagen och de anordningar, som man räknar med att behöva vidtaga för att möta dessa stora utgiftsposter.

Det förefaller mig ha varit synnerligen önskvärt om finansministern tidigare hade kunnat framlägga de skatteförslag, som han tydligen räknar med måste komma. Jag är rädd för att han kommer med dem först vid en tidpunkt, då vi äro i ett betydligt svårare ekonomiskt läge och då skattebetalarna — och framför allt konsumenterna, om det blir fråga om indirekta skatter — inte ha någonting att avvara, under det att den vår vi nu uppleva och de månader, som senast ha gått, ha varit relativt goda ur arbetssynpunkt och ur flera synpunkter ha givit människor möjlighet att avvara en eller annan slant. Jag riktar alltså en enträgen vädjan till finansministern, att han inte dröjer för länge med att framlägga de skatteförslag, som han överväger. Av personliga skäl skulle jag gärna önska, att vi inte få en urtima riksdag alltför snart — men när jag betraktar de väldiga utgiftsbelopp, som det här rör sig om, och då jag förstår, att finansministern måste gå hårt fram med skattebetalarna för att få medel att täcka utgifterna med, riktar jag ännu en gång denna vädjan: dröj inte för länge!

Herr Ward: Herr talman! Att herr Skoglund kunde yttra sig så som han gjorde beträffande det ändringsförslag jag framställde, torde bero på att han glömt vad riksdagen tidigare beslutat angående sättet för redovisning till riksdagen av användningen av dessa medel. Jag medgiver gärna, att det uttrycksätt, som utskottet använt i den första versionen, kunde giva anledning till missförstånd om utskottets önskan. När man emellertid tager sikte på vad riksdagen tidigare bestämt angående själva redovisningen för riksdagen, kan det ju finnas goda skäl för utskottets skrivsätt, även om det som sagt råkat misstydvas. Det hade ju inte varit omöjligt att redan 30 dagar efter det nya budgetårets början giva riksdagen kontrollmöjlighet genom att t. ex. statsutskottet hade fått tillfälle att taga del av de uppgifter, som redan då hade kunnat lämnas. Det är denna synpunkt, som kan motivera vad utskottet härvidlag framhållit.

Jag vill till slut endast meddela, att det ändringsförslag, som jag här framställt, kommer att framläggas också i första kammaren, när den i morgon kommer att taga ställning till frågan.

Herr Skoglund: Herr talman! Jag har icke gjort någon invändning emot statsutskottets skrivsätt i utlåtandet. Jag gjorde endast ett försök att ange en välvillig motivering till att statsutskottet nu ångrat sig och vill ha en ändring.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, varom herr Ward under överläggningen framställt yrkande; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Statens informationsstyrelse för budgetåret 1940/41; och anförde därvid

*Anslag till
Statens in-
formations-
styrelse för
budgetåret
1940/41.*

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Det kan inte komma ifråga, att jag vid denna sena timme öppnar en debatt, men jag ber att få till protokollet antecknat, att det endast är med stor tvekan, som jag ger min röst för det föreliggande förslaget. Det hade, herr talman, varit av synnerligen stort intresse att få närmare reda på de linjer, efter vilka informationsstyrelsen bedriver den övervakning av pressen, om vilken statsutskottet uttalar, att i vissa delar nyttan och lämpligheten av verksamheten kan dragas i tvivelsmål. Jag kommer, herr talman, att vid tillfälle genom en interpellation eller genom en fråga söka få fram en dylik redogörelse.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av ytterligare medel till luftskyddsanordningar i vissa kungl. slott;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av anslag till kassareserv åt svenska beskickningar i utlandet; och

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till dels ökade medel till anskaffning och förnyelse av flygmateriel, dels ock täckning av vissa försvarskostnader.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa av krisläget föranledda lönespörsmål jämte i ämnet väckta motioner.

*Av krisläget
föranledda
lönespörsmål.*

I propositionen nr 294 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 24 maj 1940, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser i de hänseenden, som av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet angivits.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft tre i anledning av detsamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 232 av herr *N. Herlitz* och

nr 239 av herr *D. Norman* samt

inom andra kammaren

nr 299 av herr *Lindén m. fl.*

I de likalydande motionerna I:239 och II:299 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 294, i vad den avsåge förbud mot att tid, under vilken stats- och kommunanställd lärare vore inkallad till militär tjänstgöring, räknades såsom ferietid.

Av krisläget föranledda lönespörsmål. (Forts.)

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 239 och II: 299, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med beaktande av vad utskottet anfört meddela bestämmelser i de hänseenden, som föredragande departementschefen angivit i statsrådsprotokollet över finansärenden den 24 maj 1940;

b) att motionen I: 232, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Svensson* och *Hansson* i Rubbestad, som ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 239 och II: 299, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med beaktande av vad utskottet anfört meddela bestämmelser i de hänseenden, som föredragande departementschefen angivit i statsrådsprotokollet över finansärenden den 24 maj 1940;

b) att motionen I: 232 — — — (= utskottet) — — — åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Arnemark: Herr talman! Vad som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition nr 294 och i förevarande utskottsutlåtande har inte utan skäl uppväckt mycken undran och oro bland dem som skulle komma att beröras av de planerade åtgärderna. Den största oron har givetvis vållats av det som står i avdelning II i propositionen, d. v. s. den del som berör löneproblemen vid genomförande av en krisadministration. Vad där föreslås innebär ingenting mindre än att det rättsskydd gentemot arbetsgivaren Staten, som statens befattningshavare äga i kraft av sina fullmakter och konstitutorial och enligt gällande avlöningsreglementen skulle på avgörande punkter temporärt berövas dem vid genomförande av denna krisadministration.

Nu har jag för min del, herr talman, fattat begreppet krisadministration som närmast liktydigt med krigsadministration, d. v. s. något som skulle tillgripas endast vid alldeles extraordinära kristillfällen och något som skulle frångås så snart en dylik, exceptionell kris gått förbi. Jag skulle vara mycket tacksam, om statsrådet kunde bekräfta riktigheten av detta.

Samtidigt skall jag, herr talman, be att få föra en annan sak på tal. Statstjänarna äro, som bekant, genom en kungörelse av år 1937 tillförsäkrade förhandlingsrätt i fråga om sina löne- och arbetsvillkor. Så vitt jag har mig bekant, har denna proposition med alla dess vittgående förslag om ändring i villkoren för statens befattningshavare lagts fram utan att något tillfälle beretts tjänstemannaorganisationerna att uttala sin mening i saken. Jag ber därför att få fråga statsrådet, om det är meningen att låta en överläggning komma till stånd, innan Kungl. Maj:t går att tillämpa den fullmakt, som riksdagen i dag kommer att besluta. Statsrådet finner måhända min fråga litet närgående, men jag gör den därför att jag tror, att en del av den oro, som uppkommit, skulle skingras något genom ett positivt uttalande om saken från regeringsbanken.

Jag noterar med tillfredsställelse, att statsutskottet på sätt som skett tidsbegränsat fullmakten för Kungl. Maj:t och att utskottet på några punkter beaktat de erinringar, som kommit fram motionsvägen.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Svensson: Herr talman! Jag hade inte tänkt upptaga kammarens tid vid behandlingen av föreliggande utlåtande, men eftersom det har blivit

Av krisläget föranledda lönespörsmål. (Forts.)

debatt och eftersom jag förstår, att den föregående talarens uppfattning står i motsättning till den herr Hansson i Rubbestad och jag uttala i vår reservation, vill jag säga ett par ord. Regeringen har i sitt förslag ansett sig böra gå mera hårdhänt fram än man egentligen skulle ha velat göra. Men tiderna äro sådana, att det är nödvändigt. Utskottsmajoriteten har föreslagit en viss uppmjukning. Jag förstår ju, att det kan finnas skäl för en sådan, men jag tror, att vi i nuvarande tid få göra oss beredda på de inskränkningar, som kunna bliva nödvändiga. Det är detta som motiverat, att vi ha reserverat oss till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, och med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen, som är likalydande med Kungl. Maj:ts proposition.

Häruti instämde herr *Olovson* i Västerås.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Med anledning av herr Arnemarks frågor vill jag på den första frågan, huruvida detta är närmast tänkt som en krigsadministration, svara, att därom vågar man icke uttala sig. Det är nämligen icke bara direkt under krig, som sådana finansiella förhållanden kunna inträda, att det kan tänkas bli nödvändigt med en radikal begränsning av hela den statliga administrationen. Men uppenbarligen är tankegången den, att det skall råda så svåra finansiella förhållanden, att man icke kan underlåta att säga, att statens förvaltningsverksamhet måste begränsas till den minsta möjliga.

Så till vida kan jag alltså svara herr Arnemark, att den situation, då denna krisadministration i dess extrema form skulle inträda, är en mycket svårartad kris. I den mån sådana åtgärder som sättande på indragningsstat skulle behöva tillgripas, är jag den förste att instämma i att detta bör ske under överläggningar med statstjänarna själva och deras representanter. Detta är så besvärliga saker att genomföra, att det säkert blir en lättnad även för Kungl. Maj:t att i det fallet få den hjälp, som tjänstemännen utan tvivel äro villiga att lämna.

Vad utskottsutlåtandet i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag beträffar, så är det riktigt, som även herr Svensson erkände, att det kan finnas vissa skäl för den uppmjukning på en viss punkt, som utskottet här företagit, och jag har ingenting emot att acceptera utskottets förslag.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag förstår ju de känslor, som kunna finnas hos en del av kammarens ledamöter med anledning av den lilla, jag vill säga *med avsikt* lilla förändring i den kungl. propositionen, som utskottet tillåtit sig göra. Man vet, huru det är för många människor här i samhället, som bli inkallade till krigstjänstgöring. De åtnjuta ingen lön under denna tid, och de få heller ingen semester eller semesterersättning. Men det är på detta område fullkomligt omöjligt att åstadkomma den ideala rättvisan eller den fullständiga jämlikheten. Det går icke, hur man än vrider och vänder på saken. I detta fall har man velat försöka något så när likställa s. k. ferieberättigade tjänstemän med övriga tjänstemän hos staten. Samtidigt som propositionen innehåller en uppmjukning i tjänstemännens semestervillkor så innebär den, möjligen oavsiktligt, en försämring och en skärpning av de ferieberättigades rätt till ledighet. Propositionen ger sålunda tjänstemännen rätt att under år 1941 åtnjuta semester för föregående år, därest de icke kunnat taga ut den i år, framför allt därför att de varit inkallade till krigstjänstgöring. Om de under denna krigstjänstgöring vilja ha sin semester, skulle de icke få semesterersättning för denna tid utan få räkna den som tjänstledighet med föreskrivet löneavdrag. Denna olägenhet kunna de klara sig ifrån

Av kristläget föranledda lönespörsmål. (Forts.)

genom att skjuta på semestern och uttaga den nästa år, då man får hoppas, att förhållandena äro så pass bra, att detta kan låta sig göra. Men för de ferieberättigade finns icke denna möjlighet. De kunna icke skjuta på sin semester, utan skola de ha någon ledighet, måste de taga ut den i år. Detta gör att man kan tänka sig ge dem någon liten ersättning. Därför har också statsutskottet föreslagit, att de som ta semester i år och ha krigstjänstgöring skulle kunna få räkna semester eller få full semesterersättning upp till trettio dagar. Därefter skulle de få avdrag på vanligt sätt såsom vid tjänstledighet. Detta innebär att en del ferieberättigade kunna få tjänstledighetsavdrag under 1½ månader, ja kanske till och med längre. Detta är sålunda ett försök att åstadkomma rättvisa mellan olika tjänstemannagrupper, så långt detta nu överhuvud taget är möjligt.

Nu förstår jag mycket väl varför man är särskilt ömtålig på vissa håll inför den uppmjukning, som statsutskottet här tillåtit sig göra. Anledningen är den att det i de flesta fall kommer att bli lärarna, som få denna förmån. Jag känner ju mycket väl till — kanske bättre än de flesta — den stämning, som råder i riksdagen gentemot lärarna, liksom också den stämning, som råder ute bland allmänheten. Jag tror icke att det är klokt att på grund av denna känsla, som man hyser gentemot lärarna på åtskilliga håll, gå så långt att man faktiskt begär en orättvisa emot dem.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Jansson* i Falun.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag har begärt ordet vid detta sista ärende icke för att förlänga diskussionen utan endast för att till protokollet få en personlig mening antecknad.

Såsom framgår av de sista anförandena har ju utskottet gjort en uppmjukning i det kungliga förslaget, som innebär, enligt min mening, en förbättring. Man har uppmjukat förslaget om förbud att låta den tid varunder tjänsteman är inkallad till militärtjänstgöring räknas som semester eller ferie. Utskottsförslaget innebär att lärarna bl. a. skola få tillgodoräkna sig 30 dagar av denna tid. Jag vet, att förslaget mycket grundligt och allsidigt belysts i utskottet. Jag vet också, att det föreligger en kompromiss, låt vara att icke alla ledamöter av utskottet enats om densamma.

Det är icke min avsikt att här ställa något yrkande. Jag har endast velat här till protokollet uttala, att jag för min del icke kan finna det riktigt och befogat, att man här jämställer semester och ferietid, och att det måste te sig som en underlig och icke fullt rättvis anordning att de lärare, som ej äro inkallade till militärtjänstgöring, i lönehänseende under ferietiden komma i en väsentligt gynnsammare ställning än de lärare, som under ferierna fullgöra sin militärtjänstgöring utan att dock därvid eftersätta några av sina uppgifter i tjänsten.

Herr talman! Som jag sagt kommer jag icke att ställa något yrkande, utan jag har endast velat få denna min mening antecknad till protokollet.

Herr **Kilbom**: Herr talman! I anledning av det sista anförandet skulle det kanhända vara motiverat med en komplettering till protokollet.

Om man tycker, att statsutskottets utlåtande ställer vissa lärargrupper i en gynnsammare ställning än andra på grund av att de få en längre semester eller, om man så vill kalla det, ferier, tycker man då icke också, att t. ex. krigsindustriens arbetare, som få avstå från *all* semester, komma i en ogynnsam ställning?

Av krisläget föranledda lönespörsmål. (Forts.)

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Svensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 250, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1940/41;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40; och

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1940/41;

sammansatta stats- och första lagutskottets memorial, nr 2, angående arvode åt av sammansatt stats- och första lagutskott anlitat biråde;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 48, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk i fråga om viss ändring av avlöningsreglementet för riksdagens verk, m. m.;

nr 49, med förslag till ändrad lydelse av § 10 instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; och

nr 50, angående avlöningsförhållandena för den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen under återstående tid av 1940 års riksdag;

andra lagutskottets memorial, nr 47, angående ersättning åt extra hovrättsfiskalen Sven Edling, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av visst ärende; samt

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

§ 9.

Anmäldes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 423, till Konungen i anledning av väckt motion om visst tillägg till lagen om val till riksdagen.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning, att utskottets hemställan i dess utlåtande nr 32 bifölles även av första kammaren.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till vissa vedeldningsprov m. m.;

nr 388, i anledning av riksdagens år 1939 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1938—30 juni 1939 m. m.;

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m.;

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för befrämjande av gengasdrift.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.50 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.